

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ 2^{ΟΝ}, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 36^{ΟΝ}

Ἀπόδοσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου εἰς λογίαν καθαρεύουσαν,
παράρτημα σημειώσεων, σχόλια καὶ ἐρμηνεῖα

ὑπὸ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΖΑΡΒΑΝΟΥ

Τὸ παρὸν πόνημα ἀποτελεῖ μέρος ἐργασίας ἤδη
τετελειωμένης καὶ φερούσης τὸν τίτλον:
«ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ, ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ:
Ἀπόδοσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου εἰς λογίαν
καθαρεύουσάν, παράρτημα σημειώσεων, σχόλια
καὶ ἐρμηνεῖα

ὑπὸ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΖΑΡΒΑΝΟΥ».

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως, δακτυλογράφησις
-σελιδοποίησις, σχεδιασμός ἐξωφύλλου:

Γεώργιος Σ. Ζάρβανος

Πρώτη ἔκδοσις: 2016

Copyright©: Γεώργιος Σ. Ζάρβανος

www.odeiosibelius.gr

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ 2^{ον}, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 36^{ον}

Ἀπόδοσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου εἰς λογίαν καθαρεύουσαν, παράρτημα
σημειώσεων, σχόλια καὶ ἐρμηνεῖα

ὑπὸ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΖΑΡΒΑΝΟΥ

www.odeiosibelius.gr

Ἐν Ἀθήναις

2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελὶς
I. Στερεότυπον κείμενον, ἀπόδοσις	8 — 11
II. Διάρθρωσις κεφαλαίου	12
III. Σχόλια καὶ ἐρμηνευτικὴ προσέγγισις	
B. 36	
(1)	.13 — 21
(2)	.21 — 25
(3)	.25 — 31
(4)	.32 — 44
IV. Παράρτημα σημειώσεων	
Σημειώσεις:	
1.	45 — 47
1β	47 — 49
2.	49
3.	49 — 50
3β	50 — 51
4.	51 — 66
5.	66
6.	66 — 68
7.	68 — 71
8.	71 — 74
9.	74 — 75
10.	75 — 76
10β	76 — 77
11.	78
Βιβλιογραφία	78
Α΄ Ἑλληνικὴ	78 — 80
Β΄ Ξένη	80 — 82

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 36^{ον} ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

I. ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ

36.(1) Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον· δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρόπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῶνδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης δίδοσθαι. τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν.

(2) καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν· κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον.

(3) τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην ἀνταρκεστάτην.

ΑΠΟΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΕΙΣ ΛΟΓΙΑΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑΝ.

36. (1) Ἄρξομαι δὲ λέγων ἀπὸ τῶν προγόνων πρώτον· διότι δίκαιον εἶναι, συγχρόνως δὲ καὶ πρέπον, ἐν τῇ τοιαύτῃ περιστάσει νὰ παραχωρῆται αὐτοῖς ἡ τιμὴ αὕτη τῆς μνείας. Διότι οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι ἀνέκαθεν ὄκουν τὴν χώραν ταύτην, ἣν παρέδωσαν ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν γενεῶν ἕως καὶ σήμερον ἐλευθέραν, χάρις εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀρετὴν.

(2) Καὶ ἐκεῖνοι, ὅθεν, ἄξιοι ἐπαίνου, ἀλλ' ἔτι ἀξιώτεροί εἰσιν οἱ πατέρες ἡμῶν· διότι οὗτοι, σὺν οἷς ἐδέξαντο παρὰ τῶν προγόνων, ἐκτήσαντο πρὸς τούτοις καὶ τὸ κράτος ὃ νῦν ἔχομεν καὶ ὃ γελίαν ἐπιπόνως ἀφῆκαν προσέτι ὡς παρακαταθήκην εἰς ἡμᾶς τοὺς συγχρόνους.

(3) Τὸ πλεότερον ὅμως μέρος αὐτοῦ τοῦ κράτους ἐπηξήσαμεν οἱ ἴδιοι ἡμεῖς ὧδε, οἱ νῦν ἔτι ὄντες ἐν ἡλικίᾳ μέσῃ τε καὶ ὠρίμῳ, καὶ τὴν ἡμετέραν πόλιν παντὶ μέσῳ παρεσκευάσαμεν, ὥστε νὰ ἦναι λίαν ἀντάρκης ἐν περιόδῳ πολέμου τε καὶ εἰρήνης.

(4) ὧν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς ἕκαστα ἐκτίθη, ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλληνα πολέμιον ἐπιόντα προθύμως ἠμυνάμεθα, μακροηγοεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος ἐάσω· ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλη ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον, νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῆ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὄμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν.

(4) Πάνθ' ὅσα ὁμως ἀφορῶσιν ἐν γένει εἰς πολεμικά ἡμῶν ἔργα, δι' ὧν πᾶν τὸ κτηθὲν ἐκτήθη, ἢ ἀφορῶσιν εἰς τινὰ ἐφορμούντα ἐχθρόν, ὃν θυμῷ τε καὶ ῥώμῃ ἀπεκρούσαμεν ἀπὸ τῆς πατρίδος εἴτε ἡμεῖς εἴτε οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα οὖν ταῦτα θέλω παραλίπει, οὐκ ἐπιθυμῶν μακρογορεῖν ἐνώπιον ἀνθρώπων εἰδότων· μεθ' οἷας δὲ ἐπιτηδεύσεως προήχθημεν εἰς τὴν ἀκμὴν ταύτην τοῦ κράτους ἡμῶν, μεθ' οἴου τύπου πολιτείας καὶ μεθ' οἶων ἠθῶν καὶ ἐκδηλώσεων κατέστη μεγάλη ἡ ἀκμὴ αὕτη, ταῦτα ἐκθεῖς πρῶτον πορεύσομαι καὶ εἰς τὸν ἔπαινον τῶν ἐνθάδε κειμένων νεκρῶν, νομίζων ὅτι καὶ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ περιστάσει¹ οὐκ ἄκοσμον ἦθελεν εἶναι νὰ λεχθῶσιν αὐτά, ἀλλὰ καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ὠφέλιμον εἶναι ν' ἀκούσωσιν αὐτῶν μετ' ἐπιστάσεως ἅπαντες οἱ παρ' ἡμῖν ὄντες ἐν τῇδε τῇ τελετῇ, καὶ ἄστοι καὶ ξένοι.

---

¹ πρβλ. καὶ ἀλλαγῶν (Θουκυδίδου Ἱστορία, βιβλίον VIII, κεφ. 54ον): «καὶ τὰλλα παρασκευάσας ἐπὶ τοῖς παρούσιν ὥστε μηκέτι διαμέλλεσθαι...» (MARCHANT, E. C., book 2, p. 170).

II. Διάρθρωσις τοῦ 36^{ου} κεφαλαίου.

Ἡ διάρθρωσις τοῦ δευτέρου προοιμίου ἔχει ὡς ἐξῆς:

(1) α') Ἐπαινος τῶν προγόνων: «ἄξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρώτον» (πρώτη πρότασις).

β') Αἰτιολογία πρώτη [ἀνεξάρτητος αἰτιολογικὴ πρότασις]: «δίκαιον γὰρ αὐτοῖς... δίδοσθαι» (κατασκευὴ τῆς πρώτης προτάσεως).

γ') Αἰτιολογία δευτέρα [ἀνεξάρτητος αἰτιολογικὴ πρότασις]: «τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ... ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν» (κατασκευὴ -αἰτιολογία τῆς κατασκευῆς τῆς πρώτης προτάσεως).

(2) α') Ἐπαινος τῶν πατέρων: «καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν» (δευτέρα πρότασις).

β') Αἰτιολογία: «κτησάμενοι γὰρ... ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν... ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον» (κατασκευὴ τῆς δευτέρας προτάσεως).

(3) Ἐπαινος «τῶν ἔτι ὄντων»: «τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς... ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν... παρεσκευάσαμεν... αὐταρκεστάτην» (τρίτη πρότασις).

(4) α') Γενίκευσις: «ὧν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα... ἔάσω» (τετάρτη πρότασις, γενικὴ πρότασις).

β') Αἰτιολογία: «μακρογορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος» (κατασκευὴ τῆς γενικῆς προτάσεως).

γ') Πρόθεσις: «ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτά... ταῦτα δηλώσας πρώτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον, νομίζων... οὐκ ἂν ἀπροεπῆ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὁμιλον... ξύμφορον εἶναι ἐπακούσαι αὐτῶν» (προαγόρευσις τοῦ θέματος).

ΙΙΙ. ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΙΣ

Β' 36(1)-(4)

1. ἄρχομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρώτον· ἤγουν «ἄρχομαι δὲ λέγων ἀπὸ τῶν προγόνων πρώτον»ⁱ 1. Ὁ ἐμπρόθετος διορισμὸς «ἀπὸ τῶν προγόνων» δηλοῖ τὴν ἀφετηρίαν ἀφ' ἧς ὁ ῥήτωρ μέλλει ἄρξασθαι, ἡ δὲ γένους οὐδετέρου αἰτιατικὴ «πρώτον»ⁱⁱ (λαμβανομένη ἐνταῦθα ἐπιρρηματικῶς) κείται ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ ὡς διορισμὸς χρόνου εἰς τὸ προορηθὲν «ἄρχομαι». Οὐδόλως πλεονάζουσα φαίνεται ἡ χρῆσις τῆς ἐν λόγῳ αἰτιατικῆς, ὡς παρὰ πολλοῖς νομίζεται, τοῦναντίον δ' ἐστὶν ἐξόχως λειτουργικὴ, προπαρασκευάζουσα τοὺς ἀκροατὰς ἐφ' οἷς ὁ ῥήτωρ μέλλει δηλῶσαι κατωτέρω, καὶ εἰδικώτερον, εἰς τοὺς ἐξῆς τρεῖς τὸν ἀριθμὸν τόπους τοῦ παρόντος κεφαλαίου (MARCHANT, 168): α') Τὸν ἔπαινον «τῶν προγόνων» (36. 1), β') Τὸν ἔπαινον τῶν «πατέρων ἡμῶν» (36.2) καὶ γ') τὸν ἔπαινον τῶν «ἔτι ὄντων», δηλονότι τῆς συγχρόνου τοῦ Περικλέους γενεᾶς (αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε..., 36.3)ⁱⁱⁱ. Ἐν τέταρτον σημεῖον, ὅπερ δύναται προστίθεσθαι τοῖς ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ καὶ ἡ προαγόρευσις τοῦ θέματος (στ. 17-19), ἐνθα ὁ ῥήτωρ προβαίνει εἰς τὴν προγραμματικὴν ἔκθεσιν τῶν θεμάτων ὧν θέλει ἐπιληφθῆ εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια^{iv}, ἵνα

ⁱ Χρονικὸς τύπος μέσου μέλλοντος τοῦ ῥήματος *ἄρχομαι* (ποιοῦμαι ἔναρξιν, κάμνω τὴν ἀρχήν).

ⁱⁱ Δηλονότι, «πρώτα», «πρωτίστως», «ἀρχικῶς» καὶ τὰ τοιαῦτα.

ⁱⁱⁱ Ὅρα εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον «Θουκυδίδης, "Περικλέους Ἐπιτάφιος", Κείμενα, μετάφρασις, σχόλια, ἐρμηνεία: Ἰ. Ἀχ. Μπάρομπας» ἐν τῇ σελίδι 99, τῶν ἐκδόσεων ΖΗΤΡΟΣ.

^{iv} Εἰδικώτερον δέ, εἰς τὸν ἔπαινον τῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων (κεφ. 37-40) καὶ εἰς τὴν συγκεφαλαίωσιν τοῦ ἐπαινοῦ τῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων (κεφ. 41, 1-4) ὡσαύτως.

μεταβῆ ὕστερον εἰς «τὸν ἔπαινον τῶν παρόντων νεκρῶν» (*εἶμι καὶ ἐπὶ τῶν τῶνδε ἔπαινον...*, 36.4), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τοῖς κεφαλαίοις 41,5-42. Ὁ σύνδεσμος «δέ» (λαμβάνομενος ὡς ἀντιθετικὸς) λογίζεται ἐνταῦθα μεταβατικὸς καὶ τίθεται ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ, ἵνα ὁ λόγος ἀπὸ τῶν ἡγουμένων εἰς τὰ ἐπόμενα μεταβῆ· ὅθεν καὶ ἀποδοτέος τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ διὰ τοῦ συνδέσμου «καί»: «Καὶ ποιούμαι ἀρχὴν τοῦ λόγου τούτου...»

«Δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῶδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης δίδοσθαι»· «δίκαιον... καὶ πρέπον» (ἐνν. τὸ «ἐστίν»)· λίαν συνήθης κατέστη ἡ χρῆσις τῆς ἀπροσώπου ἐκφράσεως «δίκαιόν ἐστι» παρὰ τῶν ἀττικῶν πεζογράφωνⁱⁱ, ἀλλὰ καὶ ἡ θουκυδίδειος ἱστορία βρίθει ἐκφράσεων, οἷαι αἱ ἀκόλουθοι: (1.34.1.1~1.34.1.3) *ἦν δὲ λέγωσιν ὡς οὐ δίκαιον... ὑμᾶς δέχεσθαι*, (1.123.1.7~1.123.1.8) *οὐ γὰρ δίκαιον... ἀπολέσθαι*, (2.11.2.1~2.11.2.2) *δίκαιον οὖν ἡμᾶς... φαίνεσθαι*, (6.86.2.2~6.86.3.1) *οὐ δίκαιον... πείθειν... ἀπιστεῖν* κ.ἄ..

Ὁ ὅρος «δίκαιον» τοῦ παρόντος χωρίου ἀφορᾷ εἰς τὸ ἔθιμον τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν νὰ ἀποτίνωσι τοῖς προγόνοις τὰς προσηκούσας τιμὰς, ἐνῶ διὰ τοῦ ὅρου «πρέπον» (= τὸ προσῆκον, τὸ ἀρμόζον) νοεῖται ἡ ἠθικὴ ἐκείνη ὑποχρέωσις ἡ ἐπιτάττουσα τὴν ὑπόμνησιν τῶν προγονικῶν κατορθωμάτων κατὰ τὰς τελετὰς ταφῆς τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων.

«Ἐν τῷ τοιῶδε... (ἐνν. καιρῶ)», δηλονότι, «ἐν ταῖς ταφαῖς ταῖς δημοσίᾳ παρασκευασθείσαις» ἢ «ἐν τῷ ἐπικηδείῳ λόγῳ»· ἐμπρόθ. ἐπιρρ. διορισμὸς δηλῶν τὸν χρόνον καὶ δυνάμενος ν' ἀποδοθῇ τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ διὰ τῶν ἐξῆς ἐμπροθέτων: «εἰς τοιοῦτον καιρόν» ἢ «ἐν τοιούτῳ καιρῶ», ὡσαύτως καὶ «εἰς τοιαύτην περίοδον» ἢ «εἰς τοιαύτην περίστασιν»ⁱⁱⁱ ἢ καὶ «περίπτωσιν». «Δίδοσθαι» (ἀπρμφ. ΕΝΣ τοῦ κατὰ παθητικὴν

ⁱ δίκαιος, α, ον, καθὼς καὶ δικατάληκτον: ὁ, ἡ δίκαιος, -ον (ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ «δίκη»).

ⁱⁱ ἐξ ἴσου συνήθης ἦτο καὶ ἡ χρῆσις τῆς προσωπικῆς συντάξεως: δίκαιός εἶμι + ἀπρφ. = εἶναι δίκαιον· ὅθεν, εἶμαι ὑποχρεωμένος, δικαιούμαι νὰ πράξω τι.

ⁱⁱⁱ πρβλ. «ἐν τοιῶδε περιστάσει».

διάθεσιν λαμβανομένου ῥήματος *δίδομαι*ⁱ: ἀπρμφ. τελικόν, ὑποκ. τῶν ἀπροσ. ἐκφρ. «*δίκαιον... πρόπον*»ⁱⁱ. καὶ ὡς ὑποκειμενον μὲν αὐτοῦ τοῦ ἀπαρεμφάτου τίθεται τὸ σύναρθρον οὐσιαστικόν «*τὴν τιμὴν*»ⁱⁱⁱ—οὗ ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς ἐστὶ τὸ δεικτικόν «*ταύτην*» καὶ γενικῆ ὑποκειμενικῆ τὸ σύναρθρον οὐσιαστικόν «*τῆς μνήμης*»^{iv 1β}—, ὡς ἀντικείμενον δὲ αὐτοῦ κείται ἡ δοτικὴ «*αὐτοῖς*»^{v vi}. Τὸ «*δίδοσθαι*» —ὄν ἐνεστῶτος χρόνου ἀπαρέμφατον τελικόν καὶ ὑπὸ ῥήματος ἀρκτικοῦ χρόνου ἐξαρτώμενον (*δίκαιον...καὶ πρόπον ἐστι*)— ἀποδοτέον τῇ νέα ἑλληνικῇ δι' ἐνεστῶτος ὑποτακτικῆς^{vii}: «*τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης δίδοσθαι*

ⁱ ὍΡΙΣΤ. *δίδομαι*, ὙΠΟΤ. *διδῶμαι*, ΕΥΚΤ. *διδόμην*, ΠΡΟΣΤ. *δίδοσο, διδόσθω-δίδοσθε, διδόσθων*, ΜΤΧ. *διδόμενος -η -ον*.

ⁱⁱ Τελικόν ἀπαρέμφατον ὡς ὑποκειμενον λαμβάνουσιν ἐνίστε καὶ τινες ἀπρόσωπα φράσεις, οἷον: *εἰκὸς ἐστίν, χρεῶν ἐστίν, ἀνάγκη ἐστίν, ἀδύνατόν ἐστίν, ἄξιόν ἐστι* κτλ., καθὼς καὶ τινὰ ἀπρόσωπα ἢ τριτοπρόσωπα ῥήματα, οἷα ἐστὶ τὰ: *χρή, δοκεῖ, πρόπει, μέλει, ἐστι* (εἶναι δυνατόν), *ἐνεστι, ἔξεστι, πάρεστι* κ.λ.π.

ⁱⁱⁱ

►Ὅταν ἔχωμεν ἀπρόσωπον σύνταξιν, τότε ὑφίσταται φαινόμενον ἕτεροπροσωπίας [δηλονότι, ἄλλο πρόσωπον τὸ ὑποκειμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ ἄλλο τὸ ὑποκειμενον τοῦ ῥήματος ἐξαρτήσεως] καί, ἐπομένως, ἀποκλείεται ἡ ταύτοπροσωπία.

^{iv} Τὸ ῥηματικόν οὐσιαστικόν *τιμὴν (τὴν)*, ὅπερ ἐν προκειμένῳ συνάπτεται μετὰ γενικῆς ὑποκειμενικῆς (*τῆς μνήμης*), δηλοῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας τοῦ ῥήματος ἐκείνου, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ παράγεται τὸ ἐν λόγῳ οὐσιαστικόν.

► Ὑπομνηστὲον δὲ ὅτι, ἐκ τῶν οὐσιαστικῶν τῶν ἐκ ῥημάτων παραγομένων, ὅσα σημαίνουσι τὸ ἐπακολούθημα ἐνεργείας τινός, λαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς παραγωγικὰς καταλήξεις *-μα, -μη, -ος* (γενικῆ *-ους*), ἐπὶ παραδείγματι: *πρᾶγμα* (θέμα *πραγ-* τοῦ ῥήματος *πράττω*), *γνώμη* (ἐκ τοῦ ῥήματος *γινώσκω*), *ψεῦδ-ος*, ἐκ τοῦ ῥ. *ψεῦδομαι* (πρβλ. σ. 100, §340 τῆς «*Γραμματικῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μάλιστα τῆς ἀττικῆς διαλέκτου*», συνταχθεῖσα ὑπὸ **Κ. Καταβαίνη**, ἐκδοσις 2^α, τυπωθεῖσα τῷ ἔτει 1889· ὅρα ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν «*Γραμματικὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης*», τῆς ὑπὸ **Ἄ. Τζαρτζάνου** συνταχθείσης καὶ τυπωθείσης ὑπὸ τῶν ἐκδόσεων «*Καλοκάθηρ*»).

^v Τὸ *αὐτοῖς* δύναται νὰ ἐκληφθῆ ὡσαύτως καὶ ὡς δοτικὴ προσωπικὴ εἰς τὰς ἀπροσώπους ἐκφράσεις *δίκαιον... πρόπον ἐστιν*.

^{vi} Τὸ ἀπαρέμφατον *δίδοσθαι* δύναται ν' ἀναλυθῆ εἰς τὸ οἰκεῖον ῥήμα (δηλ. τὸ ῥ. *δίδομαι*): «(παρ' ἡμῶν) ἡ τιμὴ αὕτη τῆς μνήμης δίδοται...» πρβλ. καί: «[...]*παρὰ θεῶν ἢ τοιαύτη μανία δίδοται...*» (Πλατ. *Φαῖδρ.* 245. c).

^{vii} ἦτοι, διὰ τοῦ συνδέσμου «*νὰ*», ἐκφερομένου μεθ' ὑποτακτικῆς ἐγκλίσεως: (*νὰ + ὑποτακτικῆ*).

(αὐτοῖς)...», ἤγουν, «νὰ παραχωρῆται εἰς αὐτοὺς ἡ τιμὴ αὕτη τῆς μνημονεύσεως.»ⁱ

Ἐν τῷ παρόντι τόπῳ, δέον πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ ἐπισημανθῆ καὶ ἡ καταφατικὴ συμπλοκὴ, δι' ἧς συμπλέκονται ἀλλήλαις αἱ ἀπρόσωποι ἐκφράσεις «δίκαιον... καὶ πρόπον δὲ ἅμα»ⁱⁱ (σύνδεσις καί-ἅμα), ἐνθα ὁ σύνδεσμος «δὲ» ἐκλαμβάνεται ὡς ἀντιθετικὸς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος συνδέεται μετὰ τοῦ ἐπιρρήματος «ἅμα» (...δὲ ἅμα =συγχρόνως ὅμως...), ὀρῶμεν ἔμφασιν τινα προσδιδομένην εἰς τὴν ἀπρόσωπον ἐκφρασιν «πρόπον» (ἐστίν): «δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρόπον δὲ ἅμα [...]», ἦτοι: «Διότι εἶναι δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πρόπον συγχρόνως» ἢ ἄλλως: «Δίκαιον, ἀλλ' ὅμως καὶ πρόπον συγχρόνως (συνάμα)»². Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἔννοια τῆς ἀπρόσωπου ἐκφράσεως «πρόπον»(ἐστίν) ἐξαίρεται ἐναντι τῆς «δίκαιον» (ἐστίν), σὺν ᾧτινι συνεπάγεται τοῦτο ὡς πρὸς τὸ νοηματικὸν τῆς προτάσεως περιεχόμενον, καθότι ἡ τιμὴ τῆς μνημονεύσεως τῶν προγόνων κατὰ τοὺς ἐπιταφίους λόγους, τοὺς δημοσίᾳ παρεσκευασμένους, παρίσταται ὑπὸ τοῦ ῥήτορος οὐχὶ μόνον ὡς αἴτημα τοῦ νομοθέτου πρὸς ἠθικὴν τῶν προγόνων δικαίωσιν (δίκαιον)(ὡς ἄλλωστε ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ἐκ τοῦ παρόντος πολέμου τεθνηκότας καὶ ἐν τῇ πατρῴᾳ γῇ τεθαμμένουςⁱⁱⁱ), ἀλλὰ προσέτι καὶ ὡς ἠθικὸν χρέος τῶν ἀπογόνων τῇ μνήμῃ τῶν προγόνων (πρόπον). Ὁ ῥήτωρ εὐφυέστατα ἔθηκε τὸ ἀντικείμενον «αὐτοῖς» ἐγγὺς τοῦ «δίκαιον» —Θαρρεῖς καὶ ἠθέλε τὴν τοῦ «δίκαιον»^{iv} θέσιν ἐξιῶσαί πως τῇ ἐμφάσει τῇ προσδεδομένη εἰς τὸ «πρόπον»—, ὥστε τὸ «δίκαιον τοῖς προγόνοις» κτᾶσθαι τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν.

«Τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ...ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδωσαν» ἢ ἀντωνυμία «οἱ αὐτοὶ» ἐκλαμβάνεται ὡς

ⁱ Σημειωθήτω ὅτι καὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου (τὴν τιμὴν) καὶ ὁ ὁμοίωτος αὐτῷ προσδιορισμὸς (ταύτην), καίπερ ἐκφερόμενα ἀμφοτέρω κατ' αἰτιατικὴν πτώσιν (τὴν τιμὴν ταύτην), ὡστόσοσον ἀποδοτέα τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ κατὰ πτώσιν ὀνομαστικὴν (=ἡ τιμὴ αὕτη).

ⁱⁱ = συγχρόνως ὅμως καὶ πρόπον...

ⁱⁱⁱ Ὅρα εἰς τὸ 35^{ov} κεφάλαιον τοῦ παρόντος: «ἐπαινοῦσι τὸν προσθέντα τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις ἀγορεύεσθαι αὐτόν...»

^{iv} «δίκαιον γὰρ αὐτοῖς...»

κατηγορ. εἰς τὸ παραλειπόμενον οὐσιαστικὸν «*ἄνθρωποι*» — ἔνθα ἐννοοῦνται «*οἱ πρόγονοι*»—, ὃ τίθεται ὡς ὑποκείμενον καὶ τῆς τροπικῆς μετοχῆς (ἐπιρρηματικῆς) «*οἰκοῦντες*» καὶ τοῦ ῥήματος «*παρέδοσαν*»ⁱ³. Τὸ οὐσιαστικὸν «*τὴν χώραν*» τίθεται ὡς ἀντικείμενον ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸ ῥῆμα «*παρέδοσαν*» —οὗ τὸ ἔμμεσον ἀντικείμενον (*ἡμῖν*) ἐνταῦθα παραλείπεταιⁱⁱ—, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν μετοχὴν «*οἰκοῦντες*» (μετοχικός τύπος τοῦ ῥ. *οικέω-ῶ*), ἥτις συντάσσεται κατὰ τὸ οἰκεῖον ῥῆμα, οἶον εὐθέως: «*Τὴν γὰρ χώραν ἄνθρωποι οἱ αὐτοὶ αἰεὶ ᾔκουν.*»ⁱⁱⁱ Ἐνταῦθα, ὁρῶμεν ὅτι αἱ ἐπιρρηματικαὶ ἔννοιαι, ἃς ἐκφράζουσι τὸ ῥῆμα καὶ ἡ μετοχή, συνδέονται ἀλλήλαις ἐννοιολογικῶς, διὰ τὸν λόγον, ὅτι καὶ τὸ ῥῆμα καὶ ἡ μετοχή φέρουσι κοινὸν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον: «*Διότι τὴν χώραν ταύτην κατοικοῦντες οἱ ἴδιοι ἀνέκαθεν ἄνθρωποι [...] παρέδοσαν ἡμῖν ἐλευθέραν χάρις εἰς τὴν ἀρετὴν των.*»^{3b}

Ἡ γενικὴ «*τῶν ἐπιγιγνομένων*»^{iv} λογίζεται ὑποκειμενικὴ (γενικὴ ὑποκειμενικὴ), διορίζουσα τὸ οὐσιαστικὸν «*διαδοχῆ*» (δοτικὴ τοῦ τρόπου, γιγνομένη ἐκ τοῦ οὐσ. «*διαδοχή*» (<ἐκ τοῦ ῥ. *διαδέχομαι*). Ἡ πᾶσα φράσις «*διαδοχῆ τῶν ἐπιγιγνομένων*»^v ἐκλαμβάνεται ὡς ἐπιρρηματικὸς διορισμὸς (τροπικός) εἴτε τῆς φράσεως «*οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες*» ἢ τοῦ ῥήματος «*παρέδοσαν*» εἴτε καὶ τῶν δύο ὁμοῦ (JOWETT, 105), ἐνῶ

ⁱ Ἡ μετοχὴ «*οἰκοῦντες*» καλεῖται *συνημμένη ἐπιρρηματικὴ*, διότι λαμβάνει ὑποκείμενον αὐτῆς ὄνομα ἀνήκον εἰς τὴν πρότασιν, ἐν προκειμένῳ τὸ οὐσιαστικὸν «*ἄνθρωποι*». Οὕσα τροπικὴ τὸ εἶδος ἢ μετοχὴ αὕτη δύναται ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν σύγχρονον δημῶδη γλῶσσαν: α') Διὰ τῆς οἰκείας τροπικῆς μετοχῆς τῆς ν.έ. οἶον: «*κατοικῶντας οἱ ἴδιοι ἀνέκαθεν ἄνθρωποι τὴν χώραν τούτη μᾶς τὴν παρέδοσαν ἐλευθερῶν*» (*ἄνθρωποι οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες [...] τὴν χώραν [...] ἐλευθέρων παρέδοσαν*). β') Δι' ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ τῆς ν.έ., οἶον: «*Μὲ τὸ νὰ κατοικοῦν οἱ ἴδιοι πάντοτε ἄνθρωποι κ.τ.λ.*»

ⁱⁱ «*Τὴν γὰρ χώραν [...] ἐλευθέρων δι' ἀρετὴν παρέδοσαν*{*ἡμῖν*}>» *παραδίδωμι τινί τι*, ἦτοι «*παραδίδωμι εἰς τινά τι*». Ὡστόσοσον, ὡς ἔμμεσον ἀντικείμενον εἰς τὸ ῥῆμα «*παρέδοσαν*» δύναται ὡσαύτως νὰ ἐκκληφθῆ καὶ τὸ «*τοῖς πατράσιν ἡμῶν*».

ⁱⁱⁱ Τὸ ἄρθρον «*τὴν*» (κυρίως ὀριστικὸν ἄρθρον τοῦ οὐσιαστικοῦ *χώραν*) δύναται νὰ ἐκκληφθῆ καὶ ὡς κτητικὴ ἀντωνυμία: «*Τὴν ἡμετέραν χώραν*». Τὴν ἰδίαν σύνταξιν ὁρῶμεν καὶ ἀλλαχού: (Θουκ Α', κεφ.2) «*Τὴν γοῦν Ἀττικὴν... ἄνθρωποι οἱ αὐτοὶ αἰεὶ ᾔκουν...*», ἔνθα ὁρῶμεν ὅτι ἐξαίρεται τὸ στοιχεῖον τῆς αὐτοχθονίας, ἐφ' ᾧ μέγα ἐφρόνουσι οἱ Ἀθηναῖοι.

^{iv} *Ἐπὶ + γίγνομαι*: ἐξ οὗ καὶ «*ἐπίγονος*» (= διάδοχος, ἦτοι ὁ διαδεχόμενός τινα εἰς ἓν ἔργον ἢ ἀξίωμα).

^v ἦτοι, «*τῶν γενεῶν διαδεχομένων ἀλλήλαις*», «*διαδοχῆ τῶν γενεῶν*», «*διὰ τῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν γενεῶν*», «*τῆ παρῶν τῶν γενεῶν*», «*ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν*».

τὸ «μέχρι τοῦδε» δηλοῖ χρονικὸν ὄριον (= μέχρι σήμερα). «μέχρι τοῦδε...», ἦτοι «ἕως καὶ νῦν», «ἄχρι τῆς τῆμερον ἡμέρας»· συντασσόμενον μετὰ γενικῆς πτώσεως τὸ «μέχρι» (πρόθεσις καταχρηστική) δηλοῖ ἐνταῦθα ὄριον χρονικόν, τὸ μὲν εἰς τὴν μετοχὴν «οἰκοῦντες», τὸ δὲ εἰς τὸ ῥῆμα «παρέδσαν».

Τὸ φυλετικὸν "συνεχές" τὸ διασφαλίζον ἀφ' ἑνὸς τὴν φυλετικὴν γνησιότητα καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρῶας γῆς, διατελεῖ ἐν ἀδιαλλείπτῳ ἱστορικῇ ἐνότητι, ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων μάλιστα χρόνων τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἄχρι καὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ῥήτορος, ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς πατρῶας γῆς ἀποτελεῖ ἀπότοκον ἀνδρείας, ἣν ἐπέδειξαν αἱ γενεαὶ αἱ πᾶσαι διαδεχόμεναι ἀλλήλας ἐν τῷ ῥῷ τῆς ἱστορίας.

Τὸ ἐπίθετον «ἐλευθέραν...» κείται ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ ὡς κατηγορούμενον εἰς τὸ ἀντικείμενον «τὴν χώραν». Τὸ ἐμπρόθετον «δι' ἀρετῆν» δηλοῖ τὴν ἐπιρρηματικὴν σχέσιν τῆς αἰτίας¹ εἰς τὸ ῥῆμα «παρέδσαν», ὥστε τῇ νεωτέρῃ ἑλληνικῇ ἀποδοτέον τοῦτο ταῖς περιφράσεσιν: «Ἐνεκα τῆς ἀρετῆς των», καθὼς καὶ: «Διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀρετῆν» κ.τ.τ..

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐξάγεται ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας (ἣς τὰ προνόμια εἰσέτι νέμεται ἡ σύγχρονος τοῦ Περικλέους γενεὰ) προέρχεται ἐκ τῆς ἀρετῆς (ἦτοι τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς γενναιότητος) τῶν παρεληλυθειῶν γενεῶν, αἵτινες διὰ τῆς ἀδιαλλείπτου καὶ, ὡς ἐκ τούτου, συνεχοῦς ἀλληλοδιαδοχῆς των διετήρησαν ἀφ' ἑνὸς τὴν πολιτισμικὴν αὐτῶν κληρονομίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν φυλετικὴν ταυτότητά των· ὅθεν, δῆλον γίγνεται ἡμῖν ὅτι ἡ ἔννοια τῆς αὐτοχθονίας τῶν Ἀθηναίων λαμβάνεται σὺν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας.

Νῦν κρίνεται σκόπιμον ὅπως γίνῃ λόγος ἀναφορικῶς πρὸς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι, ἐν τῷ παρόντι τόπῳ τοῦ προκειμένου ἐπιδεικτικοῦ λόγου, ὁ ῥήτωρ σπεύδει ἵνα ἀντιπαρέλθῃ τὸν ἔπαινον τῆς πρώτης γενεᾶς, ἦτοι τῶν «προγόνων» (πρῶφ. 1), ἧτις ἀφορᾷ εἰς μίαν οὐχὶ καὶ τόσον ἀσήμαντον εἰς ἕκτασιν καὶ ἱστορικὸν περιεχόμενον χρονικὴν

¹ ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τῆς αἰτίας.

περίοδον, καὶ δὴ ἀρξαμένην ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τοῦ Θησέως μέχρι καὶ τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, τῶν νικητῶν τῶν Περσῶν. Ἡ σπουδὴ αὕτη τοῦ ῥήτορος φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ χρόνου ὃν δαπανᾷ οὗτος πρὸς ἀναφορὰν εἰς τὸ ἔργον μιᾶς ἐκάστης τῶν γενεῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰδικώτερον· α') Τῆς γενεᾶς τῶν «*προγόνων*». β') Τῶν «*πατέρων ἡμῶν*» καὶ γ') τῆς γενεᾶς τῶν «*νῦν ἔτι ὄντων*», ἡγουν«τῶν συγχρόνων» τοῦ Περικλέους. Κατὰ τὴν ἀγόρευσιν ταύτην ὀρῶμεν τὸν ῥήτορα ἀντιπαρερχόμενον τὴν ἐκτενῆ μνείαν περὶ τὰ ἐπιτεύγματα ἐκεῖνα (πολεμικά τε καὶ πολιτικά) ἅπερ ἐπέτυχον κατὰ τὸ παρελθὸν αἱ παλαιότεραι γενεαί—δηλονότι, αἱ τῶν «*προγόνων*» καὶ τῶν «*πατέρων ἡμῶν*»—, ἵνα ἐξάρῃ οὕτω τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως, ἣν ἐπέχει καθ' ἑαυτὴν ἡ γενεὰ τοῦ ῥήτορος ἐν τῷ ἱστορικῷ γίνεσθαι τῆς πόλεως. Ἐς τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν, ἡ γενεὰ τῶν «*πατέρων ἡμῶν*» (πργφ. 2) φαίνεται ἀφορῶσα εἰς χρονικὴν περίοδον περὶ τὰ τριάκοντα καὶ πέντε (35) ἔτη ἐγκλείουσαν (478-445 π.Χ.)¹, ἡ δὲ κατηγορία τῶν συγχρόνων τοῦ Περικλέους (ἦτοι «*αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε*», πργφ. 3) περὶ τὰ δέκα καὶ πέντε (15) ἔτη (445-430 π.Χ.), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρώτην κατηγορίαν—τὴν τῶν «*προγόνων*»—, ἔνθα θεωροῦμεν ἐλλείπουσαν ἐκ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ῥήτορος πᾶσαν ἀναφορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν πολλῶν αἰῶνων τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ⁴. Ἐννοοῦμεν, ὅθεν, ὅτι τὰ κατορθώματα τῶν πρώτων ἱστορικῶν φορέων τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦⁱⁱ «*συμπτύσσονται*»—ἀν ἡδυνάμεθα εἰπεῖν—εἰς μίαν καὶ μόνον φράσιν: «*Τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες [...] ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν...*», οὕτως ὥστε καθίσταται ἄνισος ἡ ὑποδιαίρεσις τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. Σὺν τοῖς ἄλλοις δὲ ὁ ῥήτωρ παραβαίνει καὶ αὐτὸ τὸ τυπικὸ τῶν δημοσίων ταφῶν, ἔνθα δεῖ τοὺς ῥήτορας μνείαν ποιῆσθαι τῶν κατορθωμάτων, ἅπερ ἐπετεύχθησαν ὑπὸ τῶν προγόνων κατὰ

¹ Πρόκειται περὶ τῆς χρονικῆς περιόδου, τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς συμπήξεως τῆς Δηλιακῆς συμμαχίας (τῷ 478 π.Χ.) καὶ τελευτώσης εἰς τὴν συνθήκην εἰρήνης, ἣν συνήψαν Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται πρὸς ἀλλήλους τῷ 445 π.Χ..

ⁱⁱ (δηλαδὴ τὰ κατορθώματα τῆς γενεᾶς τῶν *προγόνων*).

τὸ παρελθόν, ἵνα κλέος Ἑλλήνων καταστῶσι ταῦτα εἰς τὸ παρόν.

Κατὰ πάντα, ὅθεν, τὰ ἀνωτέρω, ἐννοητέον ἡμῖν ὅτι ἐν τῇ σκέψει τοῦ ῥήτορος ὑπολανθάνει ἰσχυρά τις πρόθεσις ὅπως ἀπομειωθῇ ἢ ἀξία τῶν προγονικῶν κατορθωμάτων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ὅσα ἐπετεύχθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων γενεῶν, πρόθεσις, ἣτις ἔτι μᾶλλον ἐκδηλοῦται εἰς τοὺς ἐξῆς τόπους τοῦ παρόντος κεφαλαίου:

1) Εἰς τὴν παρατακτικὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῆς παρ. 2, ἐνθα γίνεται καταφανὴς ἡ ἀξιολογικὴ πρόκρισις τῆς γενεᾶς τῶν «πατέρων ἡμῶν» ἐναντι ἐκείνης τῶν «προγόνων»: (2) «καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν...»

2) Εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ῥήματος τῶν προτάσεων, ὅταν γίγνηται ἐν αὐταῖς λόγος περὶ μιᾶς ἐκάστης τῶν γενεῶν: (2) οἱ πρόγονοι—οἱ πατέρες ἡμῶν, (3) αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ...

3) Εἰς τὴν ἀριθμητικὴν αὔξησιν τῶν συλλαβῶν τοῦ ῥήματος καθὼς καὶ τῆς προσδιορίζουσης τοῦτο ἐπιρρηματικῆς μετοχῆς: (1) οἰκοῦντες... παρέδοσαν (3σλλβ. μτχ., 4σλλβ. ῥ.), (2) κτησάμενοι... προσκατέλιπον (4σλλβ. μτχ., 5σλλβ. ῥ.), (3) ἐπηυξήσαμεν καὶ... παρεσκευάσαμεν (5σλλβ. ῥ. καὶ 6σλλβ. ῥ.).

Ὅθεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐξάγεται τὰ ἐξῆς:

1) Ὁ ῥήτωρ προβαίνει εἰς ἀξιολογικὴν διαβάθμισιν τῶν προρρηθεισῶν γενεῶν¹ ἔχων ὡς κριτήριον τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου ὃ παρέσχε τῇ τῶν Ἑλλήνων φυλῇ ἢ γενεᾷ αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅσα ἔπραξαν ἄχρῃ τοῦδε οἱ παλαιότεροι, ἦτοι αἱ γενεαὶ τῶν «πατέρων ἡμῶν» καὶ τῶν «προγόνων».

2) Τὸν ὑπατον ἀναβαθμὸν τῆς ἐν λόγῳ ἀξιολογικῆς διαβαθμίσεως κτᾶται αὐτὴ μόνη ἡ γενεὰ τῶν «νῦν ἔτι

¹ Κατὰ τὴν ἀξιολογικὴν ταύτην διαβάθμισιν, τὰ ἔργα τῶν παλαιότερων γενεῶν — ἦγουν τὰ τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ τῶν προγόνων— κρίνεται ὑποδεέστερα ὧν προσήνεγκε τῇ πατρίδι ἢ γενεᾷ τῶν νῦν ἔτι ὄντων, ἦγουν ἡ γενεὰ «τῶν συγχρόνων» τοῦ Περικλέους.

ὄντων» καὶ ὕστερον ἔπονται κατὰ σειρὰν ἀρχαιότητος αἰ
λοιπαὶ γενεαί, τιθέμεναι κατὰ σειρὰν τάξεως ἀπὸ τοῦ
ἥττονος εἰς τὸ κρείττον, οὕτως ὥστε: α' ≤ β' ≤ γ', ὅπου α'
λογίζεται ἡ γενεὰ τῶν «προγόνων», β' ἡ γενεὰ τῶν «πατέρων
ἡμῶν» καὶ γ' ἡ τῶν συγχρόνων τοῦ Περικλέους, περὶ ἧς
γενήσεται περαιτέρω λόγος.

2. «καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν»·
«ἐκεῖνοί», ἤτοι ἡ γενεὰ τῶν «προγόνων»· ὁ σύνδεσμος «καὶ»
(καὶ ἐκεῖνοί...) μεταβατικός ἐστι, χρησιμεύων πρὸς μετάβασιν
τοῦ λόγου ἀπὸ τῶν ἡγουμένων εἰς τὰ ἐπόμενα
(παρατακτικὴ ἀνακεφαλαίωσις)· εἰς δὲ τὴν σύγχρονον
γλῶσσαν τὸ «καὶ» ἰσοδυναμεῖ τῷ συνδέσμῳ «λοιπὸν (= ἄρα)» ἢ τῷ ἐπιρρηματι «ἐπομένως (=κατὰ λογικὴν
ἀκολουθίαν, συνεπῶς)». Τὸ ἐπίθετον «ἄξιοι» ἐννοεῖται ὡς
κατηγορούμενον εἰς τὸ ὑποκείμενον «ἐκεῖνοί», τὸ δὲ
συνδετικὸν ῥῆμα «εἰσὶ» ἔλλειπει ἐκ τῆς προτάσεως ὡς
εὐκόλως ἐννοούμενον. Τὸ κατὰ γενικὴν πτῶσιν
ἐκφερόμενον οὐσιαστικὸν «ἐπαίνου» ἐκλαμβάνεται ὡς
ἑτερόπτωτος διορισμὸς εἰς τὸ ἐπίθετον «ἄξιοι» (γενικὴ
ἀντικειμενική). Ἡ φράσις «καὶ ἔτι μᾶλλον»ⁱ λαμβάνεται κατ'
ἐννοιαν ἐπιδοτικὴν, ἀποδιδομένην εἰς τὴν νεωτέραν
ἑλληνικὴν τῆ φράσει «καὶ ἀκόμη περισσότερον»ⁱⁱ, ὁ δὲ
σύνδεσμος «καὶ» (σύνδεσμος καταφατικός) ἐνταῦθα συνδέει
τὸ ὑποκείμενον «οἱ πατέρες ἡμῶν» (β' συμπλεκόμενον) μετὰ
τοῦ ὑποκειμένου «ἐκεῖνοί» (α' συμπλεκόμενον)
συνεκφερομένου μετὰ τοῦ ἐγκλινομένου συνδέσμου «τε»
(ἐκεῖνοί τε). Ἡ τοιαύτη συμπλοκὴ τῶν ὡς ἄνω ὑποκειμένων

ⁱ Ἐν τῇ φράσει ταύτῃ, τὸ κατηγορούμενον «ἄξιοι ἐπαίνου (εἰσίν)» ἔλλειπει ἐκ τῆς
προτάσεως ὡς εὐκόλως ἐννοούμενον ἐκ τῶν συμφραζομένων.

ⁱⁱ Τὸ ἐπιρρημα «ἔτι», ὅταν λαμβάνηται ἐπὶ ποσοτικοῦ βαθμοῦ, σημαίνει σὺν τοῖς
ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς: ἀκόμη, προσέτι, ἔτι μᾶλλον, ἐπὶ πλέον, ἐπιπροσθέτως, ἐκτὸς
τούτου (λατινιστὶ praelerea). Πολλάκις ὁμοῦς εὔρηται ἐν τοῖς ἀρχαίοις κειμένοις
καὶ αἱ ἀκόλουθοι φράσεις: «ἔτι δέ» (= ἀλλ' ἐπὶ πλέον, πρὸς τούτοις) καὶ «ἔτ'
ἄλλος» (= «ἀκόμη ἕνας, ἕνας ἐπὶ πλέον»).

καλεῖται καταφατική παρὰ τῶν γραμματικῶν (καταφατική συμπλοκή προτάσεων ἢ καὶ ὄρων προτάσεως) καὶ ἡ σύνδεσις τῶν προορηθέντων ὄρων γίνεται ἐμφαντικῶς κατὰ τρόπον τοιόνδε: «*Ἐπομένως, καὶ ἐκεῖνοι ἄξιοι ἐπαίνου ὑπῆρξαν καὶ ἀκόμη περισσότερον οἱ πατέρες ἡμῶν...*»

Ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ἐπιδοτικοῦ «*ἔτι μάλλον*» ἐννοητέον ἡμῖν ὅτι τὸ ὑποκείμενον «*οἱ πατέρες ἡμῶν*» (ὑποκείμενον ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν γενεάν ἐκείνην, ἥτις τῷ 478 πρὸς 477 π.Χ. ἠγήσατο τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὴν Α΄ ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν¹) προτιμᾶται ἀξιολογικῶς τοῦ «*ἐκεῖνοι*», ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν *τῶν προγόνων* γενεάν,² τὴν ἀρξαμένην ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων τοῦ Θησέως καὶ τελευτῶσαν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Κίμωνος. Ἡ προτίμησις αὕτη τοῦ ῥήτορος πρὸς τὴν γενεάν τῶν «*πατέρων*» φαίνεται καὶ εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν οὗτος ἐξαγγέλλει τὴν πρότασιν: Ἡ μὲν γενεὰ τῶν «*προγόνων*» δηλοῦται διὰ μιᾶς ἀπλῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας (*ἐκεῖνοι*) ἀναφερομένης εἰς τὸ «*οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες*» (ὅπερ ἀναφέρεται ὡσαύτως εἰς τὸ «*αὐτοῖς*» τῆς 1ης παραγράφου, ἦτοι, «*τοῖς προγόνοις*»), ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἀναφορὰ εἰς «*τοὺς πατέρας ἡμῶν*» ἐξαγγέλλεται λίαν ἐμφαντικῶς, ἀφοῦ τὸ ἀναφερόμενον εἰς ἐκείνους ὑποκείμενον (*οἱ πατέρες*) προσδιορίζεται ὑπὸ τῆς γενικῆς «*ἡμῶν*» (*οἱ πατέρες ἡμῶν...*). Ὅθεν ναὶ μὲν ἐκφράζεται κατ' ἔμφασιν ἡ τῶν γενεῶν ἀλληλουχία, πρὸ πάντων ὅμως ἐξαίρεται, εἴ τι ἄλλο, καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς γενεᾶς τοῦ Περικλέους (ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ἐν τῇ 3^η παραγράφῳ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ἔνθα ὁ ῥήτωρ ἀναφέρεται εἰς τὴν γενεάν αὐτοῦ ἐκφωνῶν τὸ μακροσκελέστατον ὑποκείμενον «*αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ*»).

¹ Ὁ χαρακτήρ τῆς Α΄ ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας ὑπῆρξε τὰ μάλα δεποτικός: Ἡ τῆς Νάξου πολιορκία τῷ 467 π.Χ., ἡ τῆς Θάσου τῷ 465 π.Χ., ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Εὐβοέων τῷ 445 π.Χ., κατὰ τῶν Σαμίων τῷ 440 π.Χ., καὶ πλείστοι ἄλλαι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις —γενόμεναι ὡσαύτως κατ' ἄλλων πόλεων-κρατῶν— κατέδειξαν τὸ ἀποτρόπαιον σχῆμα ὃ περιεβέβλητο ἡ ψυχὴ τούτου τοῦ γένους.

² «*ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρώτων...*» [36 (1)].

“Οθεν ὁρῶμεν ἐνταῦθα τὸν ῥήτορα προπαρασκευάζοντα τοὺς ἀκροατάς του, κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ τοῖς φανῆ ἀσεβῆς καὶ ὑπερφίαλος ἢ προσπάθεια ἦν ἐκείνος θέλει καταβάλλει ὕστερον ἐν τῇ 3^η παραγράφῳ, ὅπως ἀναδείξη τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γενεάν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πόλις ὀφείλει τὴν αὐτάρκειαν αὐτῆς «ἐν καιρῷ εἰρήνης τε καὶ πολέμου»ⁱ.—

«κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον...» Ἡ μετοχή «κτησάμενοι» λαμβάνεται ὡς ἐπιρρηματική, δηλοῦσα σχέσιν χρονικὴν καὶ προσδιορίζουσα ἐπιρρηματικῶς τὸ ῥῆμα ἐξ οὗ αὕτη ἐξαρτᾶται (ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου), ἐν προκειμένῳ τὸ ῥ. «προσκατέλιπον». Ὡς ὑποκείμενον τῆς μετοχῆς κεῖται τὸ «οἱ πατέρες ἡμῶν» (ὑποκείμενον ἅμα καὶ τοῦ «προσκατέλιπον»), ὡς δὲ ἀντικείμενον αὐτῆς λαμβάνεται ἡ ἀναφορική πρότασις «ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν»ⁱⁱ (ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος «προσκατέλιπον»). Τὸ δὲ «ἡμῖν τοῖς νῦν»ⁱⁱⁱ κεῖται ὡς ἕμμεσον ἀντικείμενον εἰς τὸ «προσκατέλιπον», ὅπου τὸ σύναρθρον ἐπίρρημα «τοῖς νῦν» (ἐνν. οὖσιν) λαμβάνεται ὡς ἐπιθετικὸς διορισμὸς διορίζων τὸ «ἡμῖν»². «Πρὸς οἷς ἐδέξαντο...»,^{iv} ὅπερ ἀναλύεται εἰς τό:

ⁱ Ὅρα εἰς τὴν 3ην παράγραφον τοῦ προκειμένου κεφαλαίου, ὅθι ὁ Περικλῆς λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς: «[...] καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην.» [36,(3)]

ⁱⁱ

► Ὑπομνηστέον ὅτι αἱ ἐπιρρηματικαὶ μετοχαὶ καθόλου λαμβάνουσιν ὡς ὑποκείμενα αὐτῶν:

1) Ἐνα ἐκ τῶν κυρίων ἢ δευτερευόντων ὄρων τῆς προτάσεως, ἦτοι· α') Τὸ ὑποκείμενον ῥήματος ἢ ἀπαρεμφάτου. β') Τὸ ἀντικείμενον (ἄμεσον ἢ ἕμμεσον) ἢ δοτικὴν προσωπικήν.

2) Λέξιν ἔχουσαν ὅλως ἰδιαιτέρον ὑποκείμενον μὴ ἀνῆκον εἰς τὴν πρότασιν ἦν προσδιορίζει ἡ ἐπιρρηματικὴ μετοχή· περιπτώσεις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τοιαύτη μετοχή καλεῖται **ἀπόλυτος** (ἀπόλυτος ἐπιρρηματικὴ μετοχή), ἐκφερομένη εἴτε κατὰ γενικὴν πτώσιν (γενικὴ ἀπόλυτος), εἴτε κατὰ αἰτιατικήν (αἰτιατικὴ ἀπόλυτος).

ⁱⁱⁱ δηλονότι, «εἰς ἡμᾶς τοὺς συγχρόνους», «εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν γενεάν».

^{iv} Κατὰ MARCHANT (169), ἡ γενεὰ «τῶν πατέρων» ἔλαβεν ὡς κληρονομίαν παρὰ τῶν προγόνων τὴν Ἀττικὴν γῆν. Οἱ «πρόγονοι» παρέδωσαν τὴν γῆν ταύτην ἐλευθέραν ἀπὸ τῶν βαρβάρων, καταλιπόντες ἐν πολιτικὸν συγκρότημα ἰσχυρὸν καὶ στερορὸν, ἐνθα ἐπηρείσθη ἡ ἀνὰ πᾶσαν γῆν τε καὶ θάλατταν κυριαρχία τῶν

«Πρὸς τούτοις ἃ ἐδέξαντο...»ⁱ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θεωρεῖται ἔλιξις ἀναφορικοῦ.⁸ «Οὐκ ἀπόνως...», σχῆμα λιτότητοςⁱⁱ. ἡ φράσις αὕτη ἰσοδυναμεῖ ταῖς ἐξῆς περιφράσεσιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς: «Λίαν ἐπιπόνως», «μάλα κοπιωδῶς». Τὸ δὲ ἐπίρρημα «ἀπόνως» τίθεται ὡς ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸςⁱⁱⁱ προσδιορίζων, ἐν ταύτῳ, καὶ τὸ ῥῆμα «προσκατέλιπον» καὶ τὴν μετοχὴν «κτησάμενοι». δηλονότι ἡ γενεὰ «τῶν πατέρων» ἐκτήσατο τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν λίαν ἐπιπόνως, ἤνπερ λίαν ἐπιπόνως καὶ προσκατέλιπεν ὡς παρακαταθήκην εἰς τοὺς συγχρόνους τοῦ Περικλέους. Τὸ «προσκατέλιπον» ἀποτελεῖ χρονικὸν τύπον ἀορίστου β' τοῦ ῥ. «προσκαταλείπω», ὅπερ ἀποσυντίθεται εἰς τὰ ἐξῆς: πρὸς + κατὰ + λείπω, ὃν ἰσοδύναμον ταῖς περιφράσεσιν: «Καταλείπω προσέτι ὡς κληρονομίαν», «ἀφίνω ἐπὶ πλέον ὡς παρακαταθήκην». Ἡ δὲ κατὰ σύνθεσιν ἐκφερομένη πρόθεσις «πρὸς» δηλοῖ προσθήκην, δηλαδή: πρὸς (=ἐπιπλέον) + καταλείπω (=ἀφίνω ὡς κληρονομίαν).

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται τὰ ἐξῆς· τὸ ὑποκείμενον (οἱ πατέρες ἡμῶν) —ὑποκείμενον προσέτι καὶ εἰς τὸ «κτησάμενοι» καὶ εἰς τὸ «προσκατέλιπον»—, ἀφοῦ

συγχρόνων τοῦ Περικλέους. Ἐν οἰκείῳ δὲ τοῦ προκειμένου λόγου τόπῳ (κεφάλαιον 41^{ον}, παραγρ. 4^η, «Συγκεφαλαίωσις τοῦ τῆς Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας ἐπαίνου καὶ τῶν τρόπων τῶν Ἀθηναίων») Περικλῆς θέλει ἐξαγγεῖλαι τοῖς Ἀθηναίοις τὸ περίφημον: «[...] ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλατταν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρα τόλμῃ καταναγκάσαντες γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀΐδια ξυγκατοικίσαντες».

ⁱ Δηλονότι, «ἐφ' οἷς ἐδέξαντο οἱ πατέρες ἡμῶν», ἢ ἄλλως καὶ «ἄνευ ὧν ἐδέξαντο...»

ⁱⁱ

► Κατὰ τὸ λεκτικὸν τοῦτο σχῆμα ἐκφράζεται μὲν κάτι τι τὸ ἔλαττον, ὑποδηλοῦται δὲ τι τὸ μεῖζον· καὶ ἐς τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν ὅρα σχετικῶς εἰς τὰ ἐξῆς χωρία:

ο (Ἰσοκράτους Ἀρεοπαγιτικός, 29.1) Καὶ πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς θεοὺς, —ἐντεῦθεν γὰρ ἄρχεσθαι δίκαιον, —οὐκ ἀνωμάλως (=λίαν ὁμαλῶς)...

ο (Λυσίου, Περὶ τῆς Εὐάνδρου δοκιμασίας, 26. 9.2) [...]ὅτι ὁ θεὸς τὸν περὶ τῶν δοκιμασιῶν νόμον οὐχ ἤκιστα (=μάλιστα) τῶν ἐν ὀλιγαρχίᾳ ἀρξάντων ἕνεκα ἔθηκεν...

ο (Αἰσχίνης Κατὰ Τιμάρχου, 4.1) [...]οὐκ ἀγνωῶ (=γιγνώσκω καλῶς) δέ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἃ μέλλω ἐν πρώτοις λέγειν...

ⁱⁱⁱ ὅστις δηλοῖ ἐπιρρηματικὴν σχέσιν τρόπου.

ἐκτήσατο (*κτησάμενοι*) τὸ ἀντικείμενον (*ὄσῃν ἔχομεν ἀρχήν*), ὕστερον τὸ παρέδωκε προσέτι ὡς κληρονομίαν εἰς τὸ ἔμμεσον ἀντικείμενον, (*ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον*), σὺν οἷς τὸ ὑποκείμενον ἐκληρονόμησε παρὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ προγόνων (*πρὸς οἷς ἐδέξαντο*).ⁱ Ἡ ὅλη, ὅθεν, ἡμιπερίοδοςⁱ αὕτη δύναται ν' ἀναλυθῆ εἰς τὰ ἐξῆς: «*ἄνευ τούτων*»ⁱⁱ ἃ ἐδέξαντο οἱ πατέρες ἡμῶν παρὰ τῶν προγόνων τῶν ἐαυτῶν καὶ ἃ γε οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον, οὐκ ἀπόνως κατέλιπον καὶ ὅσα ἐκτήσαντο», ἤγουν «ὄσῃν ἔχομεν ἀρχήν».—

3. «τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν» ἢ φράσις «τὰ δὲ πλείω αὐτῆς» τίθεται ὡς ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον (σύστοιχον) εἰς τὸ ῥ. «ἐπηυξήσαμεν» καὶ οὕτως ἐπιτείνεται ἡ ῥηματικὴ ἔννοια ἣν ἐκφράζει τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα. Τὸ δὲ «αὐτῆς» —δηλονότι «τῆς ἀρχῆς»ⁱⁱⁱ— ἐπέχει τὴν θέσιν ἑτεροπώτου προσδιορισμοῦ (γενικὴ διαιρετικὴ) εἰς τὸ παραθετικὸν ἐπίθετον «πλείω»^{iv}. Τὴν ὅλην δὲ φράσιν

ⁱ Ὅτις ἀποτελεῖ τὴν τῆς δευτέρας «προτάσεως» «κατασκευήν».

ⁱⁱ ἢ καὶ: «ἐπὶ τούτοις ἃ ἐδέξαντο» (=παρεκτὸς τούτων, ἐπιπλέον).

ⁱⁱⁱ «τῆς ἀρχῆς δηλονότι...» (Σχολιαστής, βιβλ. 2ον, κεφ. 36ον, πργφ. 2α, *Scholia in Thucydidem ad optimos codices collata*, Hude K. Leipzig 1927).

^{iv} *πλείω* ἐπίθετον ἀνωμάλως σχηματιζόμενον, παραθετικὸν συγκριτικοῦ βαθμοῦ τοῦ *πολύς*: *πολύς* —*ό*, ἢ *πλέον* (*ἐκφερόμενον ἀπτικῶς*), τὸ *πλέον* (θ. *πλε-*)—*πλείστος*, γεν. *τοῦ πλείονος* καὶ *τοῦ πλέονος*.

ἀποδοτέον τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ τρόπον τοιόνδε: «[...] τὸ πλειότερον ὅμως μέρος αὐτῆς τῆς ἀρχῆςⁱ ...» Ἡ γενεὰ τοῦ Περικλέους ἠϋξήθη καὶ ἐμεγάλυνε (ἐπηυξήσαμενⁱⁱ) πάνθ' ὅσα ἔλαβεν ὡς παρακαταθήκην παρὰ τῶν προγόνων αὐτῆς. Ὁ ὄρος δὲ «ἐπαυξήσεις» λαμβάνεται οὐχ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐδαφικῆς προσκλήσεως τόσον, ὅσον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς διευρύνσεως τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίαςⁱⁱⁱ καὶ τῆς

—Περὶ ἀνωμάλως σχηματιζομένων παραθετικῶν—

► Τὸ ἐπίθετον *πολύς* ἐντάσσεται εἰς κατηγορίαν ἐπιθέτων, ὄντινων τὰ παραθετικὰ σχηματίζεται οὐχὶ συμφώνως τοῖς κεκανονισμένοις (τῇ προσθήκῃ δηλονότι τῶν παραθετικῶν καταλήξεων *-τερός* καὶ *-τατος* εἰς τὸ θέμα αὐτῶν), ἀλλὰ εἰς μὲν τὸν συγκριτικὸν σχηματίζεται τῇ προσθήκῃ τῶν καταλήξεων *-ίων, -ιον*, εἰς δὲ τὸν ὑπερθετικὸν διὰ τῶν καταλήξεων *-ιστος, -ιστη, -ιστον*.

Πρὸς ἀπόδειξιν ἔστω τὸ ἐπίθετον *καλός*, ὅπερ κατὰ μὲν τὸν συγκριτικὸν βαθμὸν τρέπεται εἰς τάδε τὰ παραθετικά: *ὁ, ἡ καλλίων, τὸ κάλλιον* — *ὁ, ἡ κρείττων, τὸ κρείττον* (ἢ *κρεῖσσον*) — *ὁ, ἡ βελτίων, τὸ βέλτιον* κατὰ δὲ τὸν ὑπερθετικὸν ἔχει ὡς ἀκολουθῶς: τοῦ μὲν *καλλίων* ὑπερθετικὸν τὸ «*κάλλιστος*» ἐστί, τοῦ δὲ *κρείττων* τὸ *κράτιστος* καὶ τοῦ *βελτίων* τὸ *βέλτιστος*. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σχηματίζεται καὶ τὸ συγκριτικὸν τοῦ *κακός*, ἦτοι: *ὁ, ἡ κακίων, τὸ κάκιον* — *ὁ, ἡ χείρων, τὸ χείρον* — *ὁ, ἡ ἥττων, τὸ ἥττον* (ἢ ἄλλως καὶ «*ἥσσον*»): ὡσαύτως δὲ σχηματίζεται καὶ τὸ ὑπερθετικὸν, ἦγουν: *κάμιστος, χείριστος*, καὶ ὡς πρὸς τὸ *ἥττων*: *ἥμιστος*. Ὁμοίως καὶ τὸ ἐπίθετον *μέγας*, τὸ ὁποῖον, κατὰ μὲν τὸν συγκριτικὸν σχηματίζεται οὕτως: *ὁ, ἡ μείζων, τὸ μείζον* (δηλονότι, *μεγαλήτερος*), κατὰ δὲ τὸν ὑπερθετικὸν: *μέγιστος*. Τὸ ἐπίθετον ὅμως *μικρός* σχηματίζεται καὶ κατὰ καὶ παρὰ τὰ κεκανονισμένα: κατὰ μὲν γὰρ τὸν συγκριτικὸν ἐκφέρεται τῆδε: *μικρότερος -α -ον*, ἀλλὰ καὶ: *ὁ, ἡ ἐλάττων, τὸ ἐλαττον*· κατὰ δὲ τὸν ὑπερθετικὸν ταύτη: *ἐλάχιστος -η -ον*, ἢ καὶ: *μικρότατος -η -ον*.

ⁱ ἢ ἄλλως, «*αὐτῆς τῆς ἡγεμονίας*» (ὄρα τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6 σημείωσιν ἐν τῷ παραρτήματι τοῦ παρόντος κεφαλαίου).

ⁱⁱ Χρονικὸς τύπος ἐνεργητ. ἀορ. α' τοῦ *ἐπαυξάνω* (ἄλλως καὶ *ἐπαυξῶ*), τὸ ὁποῖον ἀποσυντίθεται εἰς δύο μέρη: τὴν πρόθεσιν *ἐπὶ* καὶ τὸ ῥ. *αὔξάνω* (ἦτοι «καθιστῶ τι μέγα», "μεγαλύνω") ἢ *αὔξω*, τοῦ ὁποίου ἡ χρονικὴ ἀντικατάστασις γίνεταί κατὰ τὰ ἑξῆς: Παρατ. *ἠύξον* & *ἠύξανον*, Μέλλ. *αὔξῃσω*, Ἀορ. *ἠύξῃσα*, Παρακ. *ἠύξῃκα*, Μέσ. & παθ. ἐνεστ. *αὔξομαι* & *αὔξανομαι*, Μέσ. & παθ., παρατ. *ἠύξομην* & *ἠύξανόμην*, Μέσ. μέλλ. *αὔξῃσομαι*, Παθ. μέλλ. *αὔξῃθήσομαι*, Παθ. ἀορ. *ἠύξῃθην*, Μέσ. & παθ. παρακ. *ἠύξῃμαι* Μέσ. & παθ. ὑπερσ. *ἠύξῃμην*. Ὅθεν τὸ ῥῆμα *ἐπαυξάνω* ἐρμηνευτέον τῆδε: «*αὔξάνω τι ἐπὶ πλέον*», «*ἔτι μᾶλλον ἐνισχύω*», «*ἰσχυροποιῶ*», «*ἐνδυναμῶ*». Συντάσσεται δὲ τοῦτο τριχῆ:

1. Μετὰ αἰτιατικῆς, οἶον: «*Ἡ φλόξ αὔξει τὴν θερμότητα...*»

2. Μετὰ προληπτικοῦ κατηγορουμένου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι: «*Τὸ τεῖχος ἠύξῃθη μέγα...*»

3. Ὡς ἀμετάβατον: «*Ἐπηυξήθησαν αἱ δαπάναι...*»

ⁱⁱⁱ Τὰ ὄρια τῆς ἡγεμονίας ταύτης διώριστο ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς «*τῶν πατέρων*» τοῦ Περικλέους· καθὰ δὲ φησι Θουκυδίδης ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ

πλείονος στερεώσεως τῆς κυριαρχίας αὐτῆς (B. Jowett, book 2, p. 105)ⁱ. κυριαρχία, ἥτις ἐπετεύχθη διὰ τοιούτων ἐκστρατειῶν, οἷαι ἦσαν αἱ γενόμεναι κατὰ τῶν Εὐβοέωνⁱⁱ καὶ τῶν Σαμίωνⁱⁱⁱ, ὧν τὰ ἐδάφη Περικλῆς τοῖς Ἀθηναίοις προσεκτίσατο.

συγγραμμάτι: «[...] ταῦτα δὲ ξύμπαντα ὅσα ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες πρὸς τε ἀλλήλους καὶ τὸν βάρβαρον ἐγένετο ἐν ἔτεσι πενήκοντα μάλιστα μεταξὺ τῆς τε Ξέρξου ἀναχωρήσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦδε τοῦ πολέμου· ἐν οἷς Ἀθηναῖοι τὴν τε ἀρχὴν ἐγκρατεστέραν κατεστήσαντο, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ μέγα ἐχώρησαν δυνάμεως» (βιβλίον Γ', κεφ. 118^v), δηλονότι: «[...] Πάντα δὲ ὅσα ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες εἴτε μαχόμενοι ἀλλήλοις εἴτε πρὸς βαρβάρους ἐγένετο εἰς διάστημα πενήκοντα μάλιστα ἐτῶν κείμενον μεταξὺ τῶν γεγονότων τῆς τε Ξέρξου ἐξ Ἑλλάδος ἐκχωρήσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τούτου τοῦ πολέμου (ἦγουν, κατὰ τὰ ἔτη τὰ μεσεύοντα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 482-1 καὶ 432-1 π.Χ.)· καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐτῶν τούτων οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἰσχυροτέραν κατεστήσαντο, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι ἐμεγάλυνον τὴν ἑαυτῶν δύναμιν».

ⁱ ἦς τὰ ὅρια —καθὰ φησιν αὐτὸς ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ 2^α παραγράφῳ (δευτέρας προτάσεως κατασκευῆ)— ἔθετο ἢ γενεὰ τῶν προγόνων: «κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὄσσην ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον...»

ⁱⁱ Βλέπε βιβλίον 2^{ον}, κεφάλαιον 36^{ον}, στ. 2-3 [Scholia in Thucydidem, ἐκδοθέντα ὑπὸ Teubner ἐν Λειψία (Leipzig) τῷ 1927]. Πρόκειται περὶ τῆς Εὐβοέων ἀποστασίας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ἐγένετο οὐ πολλῶ πρὶν ἢ ποιηθῶσιν αἱ τριακοντούτιδες πρὸς Λακεδαιμονίους σπονδαὶ τῷ 445 π.Χ. [εἰς οὓς οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέδωσαν τὴν Νίσαιαν, τὰς Πηγάς, τὴν Τροισζήνα καὶ τὴν Ἀχαΐαν (βλέπε Θουκυδ. ἱστορ. βιβλίον Ιον, κεφ. 115ον· ὅρα ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Πλουτάρχου τὸ ἐπιγραφόμενον Περικλέους βίος, 24.1)]. Μετὰ τὴν ἀποστασίαν ὁ Περικλῆς διέβη εἰς Εὐβοίαν, «πεντήκοντα ναυσὶ καὶ πεντακισχιλίους ὀπλίταις» (Βίος Περικλέους 23.3.), ἔνθα κατεστρέψατο τὰς ἐκεῖ πόλεις καὶ τῶν εὐπορωτέρων Χαλκιδέων μὲν τοὺς «Ἱπποβότας»* ἅπαντας ἐξέβαλεν, τοὺς Ἐστιεῖς δὲ πάντας ἐκδιώξας ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, ἐγκατέστησεν αὐτοῖσι Ἀθηναίους κληροῦχος.

* Ἱπποβόται: Οἱ ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐβοίας εὐγενεῖς, οἵτινες διέφερον τῶν ἄλλων συμπολιτῶν κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὑπόληψιν, καθάπερ οἱ ἐν Ἀθήναις Ἱππεῖς.

ⁱⁱⁱ Πρόκειται περὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἀποστασίας τῶν Σαμίων ἀπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, ὅπερ ἐγένετο ἔτει ἕκτῳ μετὰ τὰς τριακοντούτιδας σπονδὰς τὰς συνομολογηθείσας μεταξὺ Σαμίων καὶ Ἀθηναίων (ἤτοι περὶ τὸ 440 πρὸς 439 πρὸ Χριστοῦ). Ὡς γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῆς ἱστορίας, ἡ νῆσος Σάμος, ὁμοῦ μετὰ τῶν νήσων Χίου καὶ Λέσβου, ἦσαν αἱ μόναι πόλεις τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, αἵτινες διετήρουν εἰσέτι τότε τὰ ἐκ τῆς ἐν Δήλῳ συμπληχθείσης ὁμοσπονδίας ἀπορρέοντα δικαιώματά των. Τὰ τραγικὰ ἐκεῖνα συμβεβηκότα τῆς ἀποστασίας ἀπέληξεν εἰς ἐμφύλιον τῶν Σαμίων διαρραγὴν, ἥτις ἔλαβε τέλος κατὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πολιορκίαν τῆς Σάμου, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι προσλαβόντες πολλὰς στρατιωτικὰς ἐπικουρίας* ἐνίκησαν ἐπὶ τέλους κατὰ κράτος τοὺς Σαμίους, «ἐνάτῳ μηνὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου», καθὰ φησι Θουκυδίδης (Α' 117.3.). Οἱ Σάμιοι ἐσυνθηκολόγησαν ὑπὸ τοὺς ὄρους νὰ καθέλωσι τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, νὰ δῶσιν ὁμήρους, νὰ παραδῶσι τὰς ναῦς αὐτῶν, πρὸς τούτοις δὲ ν' ἀποδώσι καὶ τὰς πολεμικὰς δαπάνας κατανεμομένας εἰς χρονικὰς προθεσμίας**.

Ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν λαμβανόμενον τὸ ῥῆμα «ἐπηυξήσαμεν» ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Θουκυδίδου ἱστορίας: «[...]τοῖς δὲ Συρακουσίοις καὶ ξυμμαχοῖς (ἐννοεῖται “ἔλεγον οἱ κελευσταί”)> καλὸν εἶναι κωλύσαι τε αὐτοὺς διαφυγεῖν καὶ τὴν οἰκίαν ἐκάστους πατρίδα νικήσαντας ἐπαυξήσαι[...].»

Ἡ φράσις «αὐτοὶ ἡμεῖς» τίθεται ὡς ὑποκειμένον εἰς τὸ ῥῆμα «ἐπηυξήσαμεν», ὅπου ἡ ἀντωνυμία «αὐτοὶ» (ἀντωνυμία ὀριστική) κεῖται ὡς κατηγορηματικὸς προσδιορισμὸς τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας «ἡμεῖς». ὁμοίως καὶ ἡ δεικτική ἀντωνυμία «οἶδε» κεῖται ὡς κατηγορηματικὸς προσδιορισμὸς δηλῶν αἰσθητῆν δεῖξιν εἰς τὸ προειρημένον «αὐτοὶ ἡμεῖς...» (δηλονότι, «οἱ ἴδιοι ἡμεῖς ἐδώ»). Ἡ ὅλη φράσις: «οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ» λειτουργεῖ ὡς ἐπιθετικὸς

* Ἐκ μὲν Αθηνῶν ναῦς τεσσαράκοντα, "ἐκ δὲ Χίου καὶ Λέσβου τριάκοντα", καθά φησι Θουκυδίδης (Θουκυδίδου Ἱστορία, βιβλίον Α', κεφάλαιον 117, παράγραφος 2), ὧν ἕνεκα ἡ ὅλη ἐκείνων ναυτική δύναμις συνεποσοῦτο εἰς διακοσίας ναῦς.

** (Θουκυδίδου Ἱστορία, βιβλίον Α', κεφάλαιον 117, παράγραφος 3^η. περὶ δὲ τῶν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Σάμου ἀφορώντων ὄρα προσέτι καὶ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Πλουτάρχου τὸ ἐπιγραφόμενον «Περικλῆς καὶ Φάβιος Μάξιμος», ἐν τῷ χωρίῳ 23.3 — 28.7).

Μὴ λησμονήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Σάμου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ Περικλῆς ἐξεφώνησε τὸν περίφημον «Ἐπιτάφιον λόγον», τὸν ἀρχαιότερον ἀπάντων τῶν ἄχρι τοῦδε περισωθέντων, ἐκ τοῦ ὁποίου μικρὸν τι χωρίον —περισωθὲν ὑπὸ τοῦ Στησιμβρότου— Πλουτάρχος ὁ Χαιρωνεὺς ἡμῖν παρατίθει: «[...]ὁ δὲ Στησιμβρότος φησιν, ὅτι τοὺς ἐν Σάμῳ τεθνηκότας ἐγκωμιάζων ἐπὶ τοῦ βήματος ἀθανάτους ἔλεγε γεγονέναι καθάπερ τοὺς θεοὺς· οὐδὲ γὰρ ἐκείνους αὐτοὺς ὀρώμεν, ἀλλὰ ταῖς τιμαῖς ἃς ἔχουσι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἃ παρέχουσι ἀθανάτους εἶναι τεκμαιρόμεθα· ταῦτ' οὖν ὑπάρχειν καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανοῦσιν... (= [...] ὁ δὲ Στησιμβρότος λέγει, ὅτι, ἐγκωμιάζων ἐπὶ τοῦ βήματος (ἐνν. "ὁ Περικλῆς") τοὺς ἐν Σάμῳ πεσόντας Ἀθηναίους πολεμιστάς ἔλεγεν ὅτι ἀθάνατοι γεγόνασιν οὗτοι ὡσπερ οἱ θεοὶ "διότι", ἔφη, "οὐχ ὀρώμεν βέβαια ἐκείνους τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῶν τιμῶν ἃς ἀποδίδομεν αὐτοῖς καὶ ἐκ παντὸς ἀγαθοῦ ὃ αὐτοὶ παρέχουσι ἡμῖν συμπεραίνομεν ὅτι ἀθάνατοι ὑπάρχουσι· πάντα ταῦτα λοιπὸν προσήκει καὶ εἰς τοὺς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος ἀποθανόντας..", Πλουτάρχου τοῦ Χαιρωνεῶς "Περικλῆς καὶ Φάβιος Μάξιμος", 8.9.1.)

¹ Ὅπερ ἐρμηνευτέον ὡς ἔπεται: «[...] εἰς δὲ τοὺς Συρακουσίους καὶ τοὺς συμμαχοὺς (ἔλεγον οἱ κελευσταί), ὅτι καλὸν εἶναι νᾶ ἐμποδίσωσιν ἐκείνους, —ἤτοι τοὺς Ἀθηναίους— ἀπὸ τοῦ νᾶ διαφυγῶσι καί, ἐφ' ὅσον τοὺς νικήσωσι, ν' αὐξήσωσιν ἐπὶ πλέον τὴν δύναμιν τῆς ἰδίας πατρίδος [...]» (Θουκυδίδου ἱστορία, βιβλίον 7ον, κεφ. 70ον, παρῳφ. 7η, στ. 5.)

προσδιορισμός τοῦ προορηθέντος «*αὐτοὶ ἡμεῖς*», ἀναλυομένη δὲ εἰς τὰ ἀκόλουθα μέρη:

1. Τὴν σύναρθρον ἐπιθετικὴν μετοχὴν «*οἱ ὄντες*», ἣτις λαμβάνει τοὺς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμοὺς «*νῦν ἔτι*» (ἤγουν, «*τώρα ἀκόμη*») καὶ τίθεται ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς τοῦ προαναφερθέντος ὑποκειμένου «*αὐτοὶ ἡμεῖς*».

2. Τὸ «*ἐν τῇ καθεστηκυῖαⁱ ἡλικίᾳ*» λειτουργεῖ ὡς ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς δηλῶν τὸν χρόνον εἰς τὸ «*ἐπηυξήσαμεν*» καί, ὡς ἐκ τούτου, ἀποδοτέον τῇ νεωτέρᾳ ἐλληνικῇ τόνδε τὸν τρόπον: «*Εἰς αὐτὴν, περίπου (μάλιστα), τὴν μέσῃν ἡλικίαν...ⁱⁱ*». Ὅθεν τὸ ὅλον σκέλος ἐρμηνευτέον ὡς ἀκολουθῶς: «*οἱ ἴδιοι ἡμεῖς ἐδῶ, οἱ ὄντες εἰς αὐτὴν περίπου τὴν μέσῃν ἡλικίαν...*»

Καθεστηκυῖα καλεῖται ἡ μέση ἡλικία, ἥτοι ἡ χρονικὴ ἐκείνη περίοδος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἢ κειμένη μεταξὺ τοῦ 40^{ου} καὶ τοῦ 60^{ου} ἡλικιακοῦ ἔτους (ἢ παρὰ τοῖς λατίνοις *constans aetas*). Ὁ Πλάτων, ἀναφερόμενος ἐν τῇ τρίτῃ αὐτοῦ ἐπιστολῇ εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ Δίωνος (ὃς διῆγε τότε τὸ 41ον ἔτος τῆς περὶ τὸν ἥλιον περιφορᾶς του), λέγει ὅτι ἡ περίοδος αὕτη τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, «*ἡ μέση τε καὶ καθεστηκυῖα*», ὡς φησιν, «*ἡλικία*», τυγχάνει ἐν γένει ἐκ τῶν πραγμάτων ἐκείνων, ἅτινα προσδίδουσιν ἀξιοπιστίαν εἰς ἅπαντας τοὺς σκοποῦντας νὰ ἀναλάβωσι σημαντικὰς τινὰς ὑποθέσειςⁱⁱⁱ. Κατὰ δὲ τὸν Κλαύδιον Γαληνόν, τὸν ἐκ Περγάμου καταγόμενον μέγαν Ἑλληνα ἰατρόν (128-200 μ.Χ.), «*οἱ καθεστηκότες*» ἦσαν οἱ ἔχοντες μέσῃν ἡλικίαν, οἱ ὄντες δηλονότι *μεσόκοποι*^{iv}.—

ⁱ *καθεστηκώς, καθεστηκυῖα, καθεστηκός* μετοχικὸς τύπος παρακειμένου τοῦ *καθέστηκα*, ῥήματος ἐνεργητικοῦ, ὃ λαμβάνεται ὡς μέσον καὶ παθητικόν.

ⁱⁱ Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Περικλῆς διῆγε τὸ *ἐξηκοστὸν ἔτος* τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Βλέπε προσέτι καὶ τὸ παρὰ τοῦ *Σχολιαστοῦ* παραδιδόμενον: «*ἐν τῇ παρακμῇ ταύτῃ ἐν τῇ μέσῃ ἡλικίᾳ...*» [Βλέπε βιβλίον 2^{ον}, κεφάλαιον 36^{ον}, στ. 1, *Scholia in Thucydidem*, ἐκδοθὲν ὑπὸ Teubner ἐν Λειψία (Leipzig) τῷ 1927].

ⁱⁱⁱ Ἐπιστολὴ 3η, 316.c.3-316.c.7, J. Burnet, Oxford Clarendon Press [...] «*Ἦλθον καλούμενος εἰς Συρακούσας ὑπὸ τε σοῦ καὶ Δίωνος, τοῦ μὲν δεδοκιμασμένου παρ' ἐμοὶ καὶ ξένου πάλαι γεγονότος, ἐν ἡλικίᾳ δὲ ὄντος μέση τε καὶ καθεστηκυῖα, ὧν δὴ παντάπασιν χρεῖα τοῖς νῦν καὶ σμικρὸν κεκτημένοις, μέλλουσιν περὶ τοσοῦτων ὅσα ἦν τότε τὰ σὰ βουλευέσθαι...*]

^{iv} (In Hippocratis aphorismos commentarii vii 17β.401.17, E. Wenkebach) «*καθεστηκότης δὲ λέγει* (ἐννοεῖται ἐνταῦθα ὁ Ἱπποκράτης) *δηλονότι τοὺς τὴν μέσῃν ἔχοντας ἡλικίαν,*

[...]καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην[...]. Τὸ σύναρθρον οὐσιαστικὸν «τὴν πόλιν» λαμβάνεται ὡς ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον (τοῦ ἀποτελέσματος) εἰς τὸ ῥῆμα «*παρεσκευάσαμεν*»ⁱ, (ἀόρ. ἀ' τοῦ ῥ. *παρασκευάζω*, ὃ ἐστὶ «*καθιστῶ τι ἔτοιμον πρὸς τι*», «*καταρτίζω*»)ⁱⁱ. Ἡ δὲ δοτικὴ «*τοῖς πᾶσιν*» ἐκλαμβάνεται ὡς ὀργανικὴ, ἰσοδυναμοῦσα ταῖς φράσεσιν: «*παντὶ μέσῳ*», «*παντὶ τρόπῳ*», καθὼς καὶ: «*ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ μέσῳ*», προσέτι καὶ: «*διὰ παντὸς μέσου καὶ τρόπου*». Τὸ ὀριστικὸν ἄρθρον τοῦ ἀντικειμένου «*τὴν πόλιν*» δύναται νὰ ληφθῆ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς κτητικῆς ἀντωνυμίας, ἥτοι: «*τὴν ἡμετέραν πόλιν*» ἢ καὶ: «*τὴν πόλιν ἡμῶν*». Τὸ παραθετικὸν ἐπίθετον «*αὐταρκεστάτην*» (ὑπερθετικὸς τοῦ «*αὐτάρχης*»ⁱⁱⁱ) κεῖται ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ ὡς προληπτικὸν

ἀκμῆς τε καὶ γήρωσ, ὡς παύεσθαι μὲν ἤδη τὰ τῆς ἀκμῆς, μηδέπω δὲ μηδεμίαν αἴσθησιν σαφῆ γήρωσ ἔχειν...»

► Ἀντικείμενον τοῦ ἀποτελέσματος λαμβανουσιν ἐν γένει ῥήματα σημαίνοντα δημιουργίαν πράγματός τινος, τὸ ὁποῖον οὐχ ὑφίσταται, *πρὶν ἂν ἐνεργήσῃ τὸ ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος*. Ὡς τοιαῦτα λαμβάνονται συνήθως τὰ ἀκόλουθα: *κατασκευάζω, παρασκευάζω, τίθημι καὶ τίθεμαι νόμους, ναυπηγῶ, τίκτω, οἰκοδομῶ* καὶ πλείστα ἄλλα ἔχοντα παρομοίαν σημασίαν. Περὶ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἀντικειμένου βλέπε ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τοῦ προκειμένου κεφαλαίου, καὶ εἰδικώτερον, ἐν τῇ 7^ῃ σημειώσει τοῦ *Παραρτήματος*.

ⁱⁱ Σημειωθῆτω ἐνταῦθα ἡ σημασία τοῦ ἐν λόγῳ ῥήματος, ὃ σημαίνει «*προρίζομαι*» καὶ «*έτοιμάζω ὃ, τι δὲν ἔχω*», καθὼς καὶ ἡ διάκρισις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ῥήματος «*κατασκευάζω*», ὅπερ σημαίνει «*διευθετῶ*» καὶ «*έτοιμάζω ὃ, τι ἔχω*». Εἰδικώτερον δὲ ὄρα εἰς τὸν Ἡρόδοτον: (Ἱστορίας βιβλίον 7ον, κεφ.32ον) «*[...]δεῖπνα βασιλεῖ παρασκευάζειν[...]*». ὁμοίως καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην: (Ἱστορίας βιβλίον 1ον, κεφ. 65ον) «*[...]βουλόμενος τὰ ἐπὶ τούτοις παρασκευάζειν[...]*», ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ξενοφῶντα: (Κύρου παιδεία, 1.6.18.) «*[...]τὰ σώματα ἄριστα ἔχοντας παρασκευάσειν[...]*» καὶ ἄλλα πολλά.

ⁱⁱⁱ *αὐτάρχης -ους -αὐταρχες*: ἡγουν, «ὁ ἑαυτῷ ἀρκῶν», δηλονότι: «Πᾶς ὁ μὴ ἔχων χρεῖαν ἄλλου τινός». Ὅρα ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰ ἐπιγραφόμενα «*Μεγάλα Ἰθικά*» τοῦ Ἀριστοτέλους: «*Ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ αὐτάρχης ἔσται καὶ κατὰ τοῦτο...*» (Βιβλίον 2^{ον}, κεφ. 15^{ον}, παρῳφ. 1^η, στ. 3-5, Ἀριστοτέλους *Μεγάλα Ἰθικά*, G.C. Armstrong, Harvard University Press) ὁμοίως: «*Ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρχης, ἀλλὰ πολλῶν <ᾧ> ἐνδεής...*» (Πλάτωνος *Πολιτεία*, 369.b.5-7, J. Burnet, Clarendon Press, Oxford, 1968) || Πᾶς ὅστις παρέχῃ ἢ παράγῃ τὰ ἀναγκαῖα: «*ἔτι δὲ τὴν χώραν οὐκ αὐτάρχη κεκτημένων ἑκάστων, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐλλείπουσαν, τὰ δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν φέρουσιν...*» (Ἰσοκράτους *Πανηγυρικός*, παρῳφ. 42^α, στ. 1-3) || ὡσαύτως σημαίνει καὶ τὸν «*ἱκανόν*», «*τὸν ἐπαρκῆ*», «*τὸν ἀρκετόν*», ἐπὶ παραδείγματι: «*εἰ γὰρ αὐτάρχη τὰ ψηφίσματα ἦν ἢ ὑμᾶς ἀναγκάζειν...*»

κατηγορούμενον τοῦ ἀντικειμένου (τὴν πόλιν)· διόπερ καὶ ἀναγκαῖον τοῦτο ἀναλύεσθαι εἰς πρότασιν συμπερασματικὴν, οἷον ἐπὶ παραδείγματι: «[...]καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι περὶσκευάσαμεν, ὥστε καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην λίαν αὐτάρκη εἶναι[...]», ὅπερ ἐρμηνευτέον τῆδε: «[...]ὥστε να̃ ἦναι λίαν αὐτάρκης ἐν περιόδῳ πολέμου τε καὶ εἰρήνης[...]»ⁱⁱ.

Ἐξ ὅρου «αὐτάρκεια» ἐν προκειμένῳ ἀφορᾷ ἀφ' ἑνὸς εἰς ἐπιτεύγματα τοῦ τεχνικο-οἰκονομικοῦ ἢ, κατὰ Max Weber, «ἐξωτερικοῦ» πολιτισμοῦ (Zivilisation)ⁱⁱⁱ (οἷά ἐστιν ἡ οἰκονομικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδος, αἱ ἀνέσεις τοῦ βίου καὶ αἱ τεχνικαὶ ἐφαρμογαὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς ἐπιστήμης), καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς πολιτιστικά ἐνεργήματα τοῦ «ἐσωτερικοῦ» ἢ, ἄλλως, πνευματικοῦ πολιτισμοῦ (Kultur)^{iv-v} (οἷά ἐστιν ὁ θεωρητικὸς στοχασμὸς καὶ τὰ μαθηματικά, ἡ σοφία, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ δικαιοσύνη, τὰ μεγάλα ἰδεώδη, οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι διὰ τοὺς θεοὺς, αἱ ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον καὶ, καθόλου, οἱ νόμοι—γραφτοὶ καὶ ἄγραφοι—οἱ διέποντες τὰς τῶν ἀνθρώπων σχέσεις πρὸς ἀλλήλους). Αἱ δύο αὗται θεμελιώδεις τοῦ πολιτισμοῦ μορφαὶ —ὁ ῥηθεὶς «ἐσωτερικὸς» (Kultur) καὶ ὁ «ἐξωτερικὸς» πολιτισμὸς (Zivilisation)— προήγαγον, πανταχοῦ τῆς ὑψηλίου, τὸ οἰκουμενικὸν πνεῦμα τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, τῆς ἀποτελούσης, ἄχρι καὶ τοῦδε, τὸν θεμέλιον ἅμα καὶ ἀκρογωνιαίον λίθον τῶν συγχρόνων δημοκρατιῶν.—

(Δημοσθένους Ὀλυμπιακά 3, πρῶτ. 14, στ. 3-4, S. H. Butcher, Clarendon Press, Oxford).

ⁱ ἦτοι, «λίαν αὐτάρκη».

ⁱⁱ Ἡ ἔννοια, ὅθεν, τῆς «προπαρασκευῆς» (ἡγουν, τῆς «προετοιμασίας») συνδέεται ἐσωτερικῶς μετὰ τῆς ἐννοίας ἣν ἐκφράζει τὸ ἀντικείμενον· τὸ δὲ προληπτικὸν κατηγορούμενον δηλοῖ τὸν σκοπὸν τῆς προετοιμασίας ταύτης, ὅς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰ μὴ ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτισμικὴ αὐτάρκεια τῆς πόλεως, ἣτις ἐπιτυγχάνεται ἐν πνεύματι ἰσορροπίας μεταξὺ τεχνικο-οἰκονομικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

ⁱⁱⁱ Weber, Max, *Aufsätze zur Sociologie und Sozialpolitik*, 1924: ὅρα εἰς τὴν σελίδα 175.

^{iv} αὐτόθι.

^v (MARCHANT, E. C., book 2, p. 169).

4. ὧν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς ἕκαστα ἐκτήθη, ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλληνα πολέμιον ἐπιόντα προθύμως ἠμυνάμεθα, μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος, ἔασω... Ἡ μετοχή «ὧν» κείται ὡς γενική τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὸ οὐσιαστικὸν «ἔργα», εἰσάγουσα οὐχὶ δευτερεύουσαν, ἀλλὰ κυρίαν ἀναφορικὴν πρότασιν ἀναφερομένην εἰς τὰ ἔργα τῶν γενεῶν τοῦ Περικλέουςⁱ καὶ τῶν πατέρωνⁱⁱ. ἔργα καταστήσαντα τὴν πόλιν λίαν αὐτάρκη εἰς καιροὺς πολέμου τε καὶ εἰρήνηςⁱⁱⁱ.

Ἡ δοτικὴ «οἷς» τῆς φράσεως «οἷς ἕκαστα ἐκτήθη», λαμβανομένη ἐνταῦθα ἐπιρρηματικῶς, δηλοῖ «τὰ μέσα», δι' ὧν «ἕκαστα ἐκτήθη», ἤγουν «διὰ τῶν ὁποίων κάθε τι ἀπεκτήθη» ἢ «κατεκτήθη», προσέτι καὶ «κατελήφθη» (ἐὰν λέγεται τοῦτο ἐπὶ ἐδαφῶν κατακτηθέντων ἢ καταληφθέντων). Ἡ δοτικὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς πολεμικὰ γεγονότα, ἐν οἷς ἦσαν: Ἡ ἀποστασία τῆς Νάξου ἀπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας (468 π.Χ.), οἱ πόλεμοι πρὸς Θασίους (465 π.Χ.), πρὸς Κορινθίους, Ἐπιδαυρίους καὶ Αἰγινήτας (458

ⁱ «αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε...» (ὄρα ἐν τῇ τρίτῃ παραγράφῳ τοῦ παρόντος λόγου)

ⁱⁱ Ἀκολουθῶς τοῖς παρὰ τοῦ MARCHANT παραδιδόμενοις (book 2, p. 169), τὸ ἀναφορικὸν «ὧν» λέγεται ἐπὶ αὐτῶν — ἦτοι, «τῶν συγχρόνων» τοῦ ῥήτορος — καὶ ἐπὶ «τῶν πατέρων» — ἤγουν τῆς γενεᾶς «τῶν πατέρων» τοῦ ῥήτορος [(οἱ πατέρες ἡμῶν... ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον...)(2)].

► Ἐν δὲ τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία λογίζεται ὡς ἰσοδύναμος τῇ δεικτικῇ οὗτος, αὕτη, τοῦτο, τῇ προσθήκῃ τινὸς συνδέσμου παρατακτικοῦ, οἷον: καί, δέ, ὁμως, ἀλλά, γάρ. Ὡστόσοσον δύναται πολλάκις ν' ἀποδίδεται εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς δημώδη ἑλληνικὴν τὸ ἀναφορικὸν «ὅς» διὰ τῶν περιφράσεων «αὐτὸς πού...», «ἐκεῖνος πού...», ὅταν ἐλλείπῃ ἐκ τῆς προτάσεως ἢ εἰς ἣν ἀναφέρεται τοῦτο δεικτικὴ ἀντωνυμία: παραδείγματος ἕνεκα: «ὥστ' εἰς τραύματα καὶ θανάτους καὶ φυγὰς καὶ τὰς μεγίστας συμφορὰς ἐλθεῖν ὧν (=τούτων δέ...) οὐδὲν διὰ τὸν φεύγοντα τὴν δίκην ἀγένητόν ἐστιν...» (Ἰσοκράτους Κατὰ Λοχίτου, πρῶτ. 8, στ. 3, Mathieu, G., Isocrate Discours, Paris 1929), «Λυδίαν καὶ τὴν Ἰωνίαν στρατόπεδον ἐγκαταστήσαντες εἰδότες ὅτι καὶ βασιλεὺς οὐχ ἐκόντων ἄρχει τῶν ἠπειρωτῶν, ἀλλὰ μείζω δύναμιν περὶ αὐτὸν ἐκάστων αὐτῶν ποιησάμενος· ἥς (= ταύτης γάρ...) ἡμεῖς ὅταν κρείττω διαβιβάσωμεν...» (Ἰσοκράτους Πανηγυρικῶς, πρῶτ. 166, στ. 2, Mathieu, G., Isocrate Discours, Paris 1929).

ⁱⁱⁱ «πατέρων ἢ [ὧν] πραγμάτων τῶν κατὰ πόλεμον ἡμῖν παρεσκευασμένων καὶ εἰρήνην...» [Βλέπε βιβλίον 2^{ον}, κεφάλαιον 36^{ον}, Scholia in Thucydidem, Teubner ἐν Λειψία (Leipzig) τῷ 1927].

π.Χ.), ὡσαύτως καὶ οἱ πόλεμοι πρὸς Βοιωτοὺς (457 καὶ 447 π.Χ.), Εὐβοεῖς (445 π.Χ.) καὶ Σαμίους (440 π.Χ.).ⁱ

«ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλληνα πολέμιον ἐπιόντα προθύμως ἠμυνάμεθα...»

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου τῆς ἀγορεύσεως τόπου θεωρεῖται συντακτικὴ ἀνακολουθία ὑφισταμένη μεταξὺ τῆς ἡγουμένης ἀναφορικῆς προτάσεως καὶ τῆς ἐπομένης ὑποθετικῆς· καὶ τοῦτο, διότι κατὰ τὰ κεκανονισμένα ἔδει ἐξενεχθῆναι τὴν ἐν λόγῳ πρότασιν τῶδε τῷ τρόπῳ: «ἢ οἷς τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν κτλ.» (ἢ ὑποθετικὴ πρότασις ἐμπίπτει εἰς τὸ ἀ' εἶδος ἅτε ἐκφράζουσα τὸ πραγματικόν, λαμβάνουσα δὲ ἐπὶ ἀποδόσει τὸ ῥῆμα «ἐάσω», ὅπερ ἐρμηνευτέον ταύτη: «θέλω παραλίπει»ⁱⁱ).

Τὸ «ἠμυνάμεθα» μέσος ἀόριστος τοῦ «ἀμύνομαι»ⁱⁱⁱ, μεθ' οὗ συνεκφέρεται τὸ ἐπίρρημα «προθύμως», ὃ ἐρμηνευτέον: «Μετὰ προθυμίας καὶ ζήλου»^{iv}. Διὰ τοῦ ῥήματος τούτου ὁ Περικλῆς ποιεῖται ἀναφορὰν εἰς ἀμυντικούς πολέμους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ «ἐκτήθη» τῆς ἡγουμένης προτάσεως, ἔνθα ὁ ῥήτωρ ἀναφέρεται εἰς ἐπιθετικούς πολέμους (MARCHANT, E. C., book 2, p. 169).

Τὸ «αὐτοὶ» ἐκλαμβάνεται ὡς κατηγορηματικὸς προσδιορισμὸς εἰς τὸ ἔξωθεν νοούμενον «ἡμεῖς», ὅπερ

ⁱ (MARCHANT, E. C., book 2, p. 169).

ⁱⁱ

► Τὸ ἐάσω ἐκλαμβάνεται ὡς χρονικὸς τύπος τοῦ μέλλοντος τοῦ ῥ. ἐάω-ῶ καὶ συντασσόμενον ἐνταῦθα μετὰ αἰτιατικῆς σημαίνει τὰς ἐξῆς ἐννοίας: ἀφήμι τι, παραιτοῦμαι, παραλείπω, ἐγκαταλείπω, ὀλιγορῶ, ἀμελω. Ἔπονται οἱ χρονικοὶ τοῦ ῥήματος τύποι εἰς τοὺς ἐξῆς χρόνους: Παρατ. εἶων, Μέλλ. ἐάσω, Ἄορ. εἶασα, Παρακ. εἶακα, Μέσ. μέλλ. (κατὰ παθητικὴν ἔννοιαν λαμβανόμενος) ἐάσομαι, ἦτοι, «θέλω ἀφεθῆ», Παθ. ἀόρ. εἶάθην, Παθ. παρακ. εἶαμαι.

ⁱⁱⁱ Ὅπερ λαμβάνεται κατὰ τὰς ἐξῆς ἐννοίας: «Ἀποκρούω τινὰ ἀπ' ἑμαυτοῦ», «ὑπερασπίζω ἑμαυτὸν ἐναντίον τινός». Ὅρα ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν Ἡρόδοτον: (3.158.3-7) «Οἱ μὲν γὰρ Βαβυλώνιοι ἀναβάντες ἐπὶ τὸ τεῖχος ἠμύνοντο τὴν Δαρείου στρατιὴν προσβάλλουσαν...»

^{iv} Ὡς συγκριτικὸς βαθμὸς τοῦ «προθύμως» νομίζεται τὸ «προθυμότερον», οἷον: «...λέναι δὲ ἐς τὴν ξιμμαχίαν προθυμότερον...» (Θουκ. 6, 50), ὡς δὲ ὑπερθετικὸς αὐτοῦ τὸ «προθυμότερα», οἷον: «Προθυμότερα ξυγκαλέσας τὸν δῆμον...» (Θουκ. 8, 58).

τίθεται —σὺν τῷ *οἱ πατέρες ἡμῶν*— ὡς ὑποκείμενον εἰς τὸ «*ἤμυνάμεθα*». Ἡ δὲ ἀντωνυμία «*τι*» κείται ἐν τῇ προτάσει ὡς σύστοιχον ἀντικείμενον εἰς τὸ «*ἤμυνάμεθα*».

Αἱ αἰτιατικαὶ «*βάρβαρον ἢ Ἑλληνα*» κείνται ὡς ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοὶ εἰς τὸ «*πολέμιον*», ἥτοι «*ἐχθρόν*», ἢ δὲ μετοχὴ «*ἐπιόντα*» νοεῖται ὡς ἐπιθετικῆ¹.

«*μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος, ἔασω...*» Τὸ ἀπαρέμφατον «*μακρηγορεῖν*» λαμβάνεται ὡς τελικόν, ἐξαρθώμενον ἐκ τῆς αἰτιολογικῆς μετοχῆς «*οὐ βουλόμενος*» (= *ἐπειδὴ οὐ βούλομαι*), ἣτις κείται ὡς μετοχικὸς τύπος τοῦ ἀποθετικοῦ ῥήματος «*βούλομαι*», τὸ ὁποῖον, ἐν γένει, συντάσσεται μετὰ τελικοῦ ἀπαρεμφάτου. Ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς «*ἐν εἰδόσιν*» λαμβανόμενος ἐνταῦθα μεταφορικῶς δηλοῖ *τόπον*, ὥστε τὴν πᾶσαν φράσιν «*μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος*» ἀποδοτέον τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ὡς ἀκολουθῶς: «*Οὐκ ἐπιθυμῶν νὰ μακρηγορῶ ἐνώπιον ἀνθρώπων εἰδόντων τὰ προειρημένα.*» Ἡ δικαιολογία τοῦ ῥήτορος, διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι σπεύδει ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου ὅπως ἀντιπαρέλθῃ τὸν εἰωθότα λόγον περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἐκ τοῦ πολέμου πεσόντων, κρίνεται προσχηματικῆ. Διὰ τῆς φράσεως «*μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος*» ὁ Περικλῆς δικαιολογεῖ ἐνταῦθα τὴν κατὰ τ' ἄλλα εὐσχημον ἄρνησίν του νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐκφώνησιν τῶν προλεχθέντων ἥρωικῶν κατορθωμάτων (ἀμυντικῶν καὶ ἐπιθετικῶν) ἐπιθυμῶν νὰ στραφῆ ἢ προσοχῆ τοῦ ἀκροατηρίου εἰς τὸ ἐγκώμιον τῆς ἰδίας αὐτοῦ γενεᾶς (ὡς θέλομεν ἰδεῖ περαιτέρω).—

¹ Ἀντὶ τοῦ ἀναγραφομένου «*πολέμιον*» ὁ Bekker δέχεται τὸ «*πόλεμον*», ὅπερ ὅμως ὀβελίζεται ὑπὸ τοῦ Dobree ὡς νόθον καὶ ἀποβολιμαῖον· ὥστε, δεδομένων τῶν ὡς ἀνω ἐκτεθέντων, ἢ ὅλη φράσις ἀνασυντάσσεται τῶδε τῷ τρόπῳ: «*ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλληνα ἐπιόντα προθύμως ἤμυνάμεθα...*»— Εἰς ὃ, τι δὲ ἀφορᾷ τὸ ῥῆμα «*ἐπειμι*» (ἐπὶ + εἶμι), τοῦτο σημαίνει ὃ, τι καὶ τὰ ῥήματα «*ἐπέροχομαι*», «*ἐπιτίθεμαι ἐναντίον τινός*», καὶ ὡς ἐκ τούτου, «*ἐπιόντες*» καλοῦνται «*οἱ ἐπιτιθέμενοι*», «*οἱ εἰσβολεῖς*».

«ἀπὸ δὲ οἴας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ’ αὐτὰ καὶ μεθ’ οἴας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἴων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον...» Ἐντεῦθεν εἰσάγεται ἡ «Πρόθεσις», ἣτις μέλλει νὰ ἀγάγη ἡμᾶς εἰς τὴν «Πίστιν», ἣπερ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 37^{ου} κεφαλαίου (MARCHANT, E. C., book 2, p. 40.)ⁱ. Τὸ δὲ οὐσιαστικὸν «ἐπιτήδευσις» (ἐκ τοῦ ῥ. ἐπιτηδεύω) σημαίνει τὰ ἑξῆς: 1) Τὸ μετέρχεσθαι ἔργον τι, 2) τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τινὰ ἐργασίαν καὶ 3) τὴν κυρίως ἐργασίαν, τὴν κυρίαν ἐνασχόλησινⁱⁱ.

Κατὰ MARCHANT (book 2, p. 170.), διὰ τοῦ ὄρου «ἐπιτήδευσις» ἐννοοῦνται ἐνταῦθα αἱ γενικαὶ ἐκεῖναι ἀρχαὶ αἱ προκαθορίζουσαι τὸ γίνεσθαι τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου (οἶον αἱ κοινωνικαὶ ἰδέαι, αἵτινες μορφοῦσι τὸν ἐνιαῖον τύπον τῆς συλλογικῆς συνειδήσεως τῶν πολιτῶν, ἡ πίστις εἰς τὰς ὑπερατομικὰς ἀξίας καὶ εἰς τοὺς πολιοῦχους τῆς πόλεως θεούς, καθὼς καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ «ἀμύνεσθαι περὶ πάτρησ»ⁱⁱⁱ). Πάντα ταῦτα «σμιλεύουσιν» —ἠθέλομεν εἰπεῖ— ἐν τύπον πολίτου ἐργατικοῦ, ἀφωσιωμένου εἰς σκοποὺς συλλογικοὺς καὶ ἐπιδιδομένου εἰς ἐπίτευξιν ἔργων, οἷα δύναται νὰ ἀποβῆ ὠφέλιμα πᾶσι τοῖς πολίταις, εἰς τὸν ἰδιωτικὸν τε καὶ τὸν δημόσιον βίον· καὶ ἡ πρὸς τοὺς συλλογικοὺς σκοποὺς ἀφοσίωσις αὕτη τοῦ ἀθηναίου οὐδαμῶς γίνεται εἰς βάρος τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐλευθερίας—ὡς πολλάκις συμβαίνει εἰς πολίτας ζώντας ἐν τοῖς τυραννικοῖς καθεστῶσιν—, καθότι, εἰς τὴν ἄμεσον ταύτην δημοκρατίαν, ὁ ἀτομικὸς βίος τοῦ πολίτου διατελεῖ ἐν ἰσορροπῇ σχέσει πρὸς τὸν κοινωνικόν. Ἡ ἀθηναίων πολιτεία κατέστη τότε τὸ «παιδευτήριον τῆς Ἑλλάδος»^{iv}, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ πολιτικὴ κοινότης οὐ

ⁱ Τὸ 37^{ον} κεφάλαιον τῆς ἀγορεύσεως ταύτης σύγκειται ἐκ τῶν ἑξῆς μερῶν·

α) Ἐπιτάφιος ἀθηναίων πολιτείας ἔπαινος (37, 1).

β) Τὸ ἐλευθέρως πολιτεῦν, ἠγουν ἡ κατὰ βούλησιν διάθεσις τοῦ ἀθηναίου πολίτου, ὅπως ῥυθμίζῃ τὰ καθ’ ἑαυτὸν ἢ αὐτῷ δοκεῖ.— Αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν ἀθηναίων πολιτῶν (37.2.).

γ) Ὡστόσον, ἡ αὐτοδιάθεσις αὕτη οὐδὲν ὀλίγον συνεπάγεται τὴν ἀσυδοσίαν καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν νόμων, εἴτε γραπτῶν εἴτε ἀγραπτῶν (37.3.).

ⁱⁱ Ὅρα εἰς τὸν διάλογον «Ἀξίλοχος» τοῦ Πλάτωνος: «[...] τί τὰς λοιπὰς ἐπιτηδεύσεις ἐννοήσομεν... (τουτέστιν “τὰς ἐπιλοίπους ἐργασίας”... Πλάτωνος διάλογος «Ἀξίλοχος», 369.b.4-5, J. Burnet, Clarendon Press, Oxford, 1967).

ⁱⁱⁱ Καὶ οὐχὶ τοῦ «ἀμύνεσθαι περὶ πάτρησ» (ὡς εἴθισται νὰ λέγηται εἰς τοὺς καθ’ ἡμᾶς χρόνους...): «Εἰς οἰωνὸς ἀριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρησ...» (Ὀμήρου Ἰλιάς, βιβλ. 12^{ον}, στ. 245, Allen T., W., Oxford Clarendon Press).

^{iv} «Ἐυελὼν τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παιδεύειν εἶναι...» (Περικλέους Ἐπιτάφιος, 41.1.).

μόνον ἐδίδου τῷ πολίτῃ τὴν δυνατότητα ὅπως παρέχεται ἑαυτὸν ἐπὶ πλείστας ὅσας δραστηριότητας τοῦ οἰκονομικοῦ βίου —μεθ' ὧντινων οὗτος κτῶτο φυσικῶν δεξιοτήτων καὶ χαρίτων—ⁱ, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεπεν αὐτῷ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀναπαύηται ἐκ τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἐκείνων καταπονήσεων, ἅστινας ἐπάγουσιν ἐν γένει αἱ παντοῖαι ἀνάγκαι καὶ ἐπιδιώξεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀναπτύσῃ τὰς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ νὰ ἀπολαύῃ ἐκ περισσοῦ τῆς οἰκογενειακῆς γαλήνης καὶ θαλπωρῆς, ἣν προσφέρει μία *εὐπρεπῆς οἰκία*, «ἓνα περιποιημένο σπιτικό», ὡς ἠθέλομεν εἰπεῖ σήμερονⁱⁱ.

«Ἐπ' αὐτά...», ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὸ «*ἕκαστα ἐκτίθη...*» [37. (4), Γενίκευσις], δηλονότι «ἐπὶ πᾶν τὸ κτηθὲν διὰ τῶν κατὰ πολέμους ἔργων τῶν πατέρων»^{iv}, ἤγουν: «*Εἰς τὴν ἀκμὴν ταύτην τῆς ἰσχύος ἡμῶν*· ἀκμὴν, «*ἣν ἐκτησάμεθα τοῖς τῶν πατέρων ἔργοις καὶ τοῖς ἡμετέροις*»^v. Τὸ «*ἦλθομεν*» ἐπισημαίνεται ὡς νόθον καὶ ἀποβολιμαῖον ἐν πολλοῖς χειρογράφοις δεχομένοις ὡς ὀρθότεραν τὴν γραφὴν «*ἦλθον*» (JOWETT B., 2, 105.). Ἐὰν ἡ γραφὴ αὕτη ὑποληφθῇ ὡς γνησιωτέρα, τότε δεῖ τὸ *ἦλθον* ἀναφέρεσθαι εἰς τὸ ὑποκείμενον «*οἱ πατέρες*», τοῦθ' ὅπερ ἐμφαίνει πρόθεσιν τοῦ ῥήτορος ὅπως τὰ ἔργα «*τῶν πατέρων*» νομισθῶσιν ὑποδεέστερα ὧν ἐπετεύχθησαν ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ γενεᾶς. Ὡστόσοσον, ἡμεῖς δεχόμεθα τὴν γραφὴν *ἦλθομεν*, ὥστε ἡ ὅλη φράσις «*ἦλθομεν ἐπ' αὐτά*» ἀποδοθήσεται τῇ νεωτέρᾳ

ⁱ «καὶ καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἂν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ πλείστ' ἂν εἶδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστα ἂν εὐτραπέλωσ τὸ σῶμα αὐταρκες παρέχεσθαι...» (αὐτόθι).

ⁱⁱ «*ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν* (ἐνν. τὸ *ἐπορισάμεθα*), *ὧν καθ' ἡμέραν ἡ τέρψις τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει...* (Περικλέους *Ἐπιτάφιος*, 38.1). Τὸ ἐν Ἀθήναις ζῆν παρέχει εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἀθηναίων πλῆθος ἀναπαύσεων ἐκ τῶν πόνων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, τῇ καθιερώσει ἀγώνων καὶ θυσιῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους (ὅπως ὁ ῥήτωρ θέλει δηλώσει περαιτέρω εἰς τὸ 38^{ov} κεφάλαιον τοῦ ἐπιταφίου λόγου). Πάντα ταῦτα διασφαλίζει τοῖς πολίταις τὴν εὐτυχιάν καὶ ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ ἅμα καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἐν καιρῷ εἰρήνης τε καὶ πολέμου (σὺν ταῖς ἀπολαύσεσιν, ἅστινας προσφέρουσι τοῖς πολίταις τὰ ἐκ πάσης γῆς καὶ θαλάσσης εἰσαγόμενα ἀγαθὰ, ὡς ἐκ τῆς εὐρύνσεως τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῶν Ἀθηναίων).

ⁱⁱⁱ Ὁ ἀθηναϊκὸς τρόπος τοῦ ζῆν τυγχάνει ἐν οὐσιαστικῇ ἀντιθέσει πρὸς τὸν σπαρτιατικόν [τὸν ἐπιτάττοντα τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν νεανίσκων ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν οἰκογενειῶν—καὶ δὴ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας (Ξενοφῶντος *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*)—, καθὼς καὶ τὴν συνάθροισιν τῶν νέων εἰς στρατόπεδα, καθ' ὃν χρόνον διαρκεῖ ἡ θητεία αὐτῶν].

^{iv} [36.(4)., MARCHANT, E. C., book 2, p. 169.]

^v «*ὧν τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς ἕκαστα ἐκτίθη...*» (αὐτόθι, 36.4.)

ἑλληνικῇ ὡς ἀκολουθῶς: «ἤλθομεν εἰς τὴν ἀκμὴν ταύτην τῆς ἰσχύος ἡμῶν» καὶ —ὡς ἔπος εἰπεῖν— «εἰς τὸν “κολοφῶνα” τῆσδε τῆς ἡγεμονίας»ⁱ. Ὡς ὑποκείμενα τοῦ «ἤλθομεν» ἐκλαμβάνονται αἱ φράσεις: «αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε»ⁱⁱ καὶ «οἱ πατέρες ἡμῶν», ἅτε δεδομένης τῆς συνεργασίας τῶν ῥηθέντων γενεῶν εἰς τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας τῷ 478-477 π.Χ..

Ἐν τῷ ὅρῳ «πολιτεία», (μεθ' οἷας πολιτείας ἤλθομεν ἐπ' αὐτά...) ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰ οἰκεία αὐτῷ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἀφορᾷ ἐπίσης εἰς τὸ σύνολον τῶν θεσμῶν καὶ εἰς τὸν τύπον τοῦ πολιτεύματος καθ' ὃ κυβερνᾶται χώρα τις, οἷον ἐπὶ παραδείγματι: «Ἦτις ἂν ἐκάστω πολιτεία συμφέρον»ⁱⁱⁱ. Ὁμοίως λέγεται ἐπὶ πάσης πολιτικῆς συντάξεως καὶ ἐπὶ παντοῦ συστήματος πολιτικοῦ, λόγου χάριν: «Πολιτεία ἐστὶ τάξις ταῖς πόλεσιν ἢ περὶ τὰς ἀρχάς...»^{iv}. Ὡστόσον, τὸ ἐν λόγῳ οὐσιαστικὸν λέγεται καὶ ἐφ' οἰουδήποτε τύπου διοικήσεως ὑπὸ τῶν πολιτῶν διαχειριζομένης, εἴτε ὀλιγαρχικῆς εἴτε δημοκρατικῆς, φέρον εἰπεῖν: «Πολιτεύεσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν»^v. ὡσαύτως λέγεται καὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὸν βίον τοῦ πολίτου ἐν γένει ἢ καὶ πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ζῆν εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἔστω: «Οἷς γὰρ ἐστ' ἐν λόγοις ἡ πολιτεία, πῶς, ἂν οὗτοι μὴ ἀληθεῖς ὦσιν, ἀσφαλῶς ἔστι πολιτεύεσθαι.»^{vi}

«Ἀπὸ οἷας ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν... μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο». Τὸ ἐμπρόθετον «ἀπὸ οἷας ἐπιτηδεύσεως» ἐκλαμβάνεται ὡς ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικὸς διορισμὸς δηλῶν τὸ μέσον εἰς τὸ ῥῆμα «ἤλθομεν». Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος ἐξαγγέλλεται^{vii} ὡς πλαγία ἐρώτησις δυναμένη νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὴν ἀντίστοιχον εὐθείαν, οἷον ἐπὶ παραδείγματι:

ⁱ Τὸ ἐμπρόθετον «ἐπ' αὐτά» («ἤλθομεν ἐπ' αὐτά...») ἐκληπτέον καὶ ὡς ἀντικείμενον εἰς τὸ «ἤλθομεν» (ἐμπρόθετος ἐκφορὰ τοῦ ἀντικειμένου, οἷον εἰ ἐκφορᾶζον μεταφορικῶς τὴν ἔκτασιν τῆς προορηθείσης «ἀκμῆς», δηλονότι τὸ εὖρος τῆς ἀναπτύξεως ὅλων τῶν τομέων τῆς πολιτείας).

ⁱⁱ [ἔπαινος τῶν ἐτι ὄντων, 36(3)].

ⁱⁱⁱ (Λυσίου «Δήμου καταλύσεως ἀπολογία», 25.8.4., Albini, U., τυπωθὲν τῷ 1955 ἐν Φλωρεντία ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Sansoni).

^{iv} (Ἀριστοτέλους Πολιτικά, 1289a.15-16., ἀπηριθμημένα ὑπὸ Bekker, ἐπιμελημένα ὑπὸ Ross, W., D., καὶ τετυπωμένα τῷ 1964 ἐν Ὁξφόρδῃ ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Clarendon Press). Ὅρα ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ 37^ο κεφάλαιον τοῦδε τοῦ ἐπιταφίου τὸ περιφνημον: «Χρῶμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλοῦση τοὺς τῶν πέλας νόμους...»

^v Ὅρα εἰς τὰ Πολιτικά τοῦ Ἀριστοτέλους (1262β.38), ἀπηριθμημένα ὑπὸ Bekker, ἐπιμελημένα ὑπὸ Ross, W., D. καὶ τετυπωμένα τῷ 1964 ἐν Ὁξφόρδῃ ὑπὸ τοῦ οἴκου Clarendon Press).

^{vi} (Δημοσθένους, 184.2, ἐπιμελημένον ὑπὸ Butcher, S., H. καὶ τετυπωμένον τῷ 1966 ἐν Ὁξφόρδῃ ὑπὸ τοῦ οἴκου Clarendon Press).

^{vii} —καθάπερ καὶ τά: «μεθ' οἷας...», «ἐξ οἷων...»—

«Ποία ἐπιτηδεύσει ἤλθομεν ἐπ' αὐτά;»

Ἡ δὲ ἀπάντησις δύναται νὰ ἀποδοθῇ τοῖς ἐξῆς:

«Τοιᾶδε» ἢ «τοιαύτη ἐπιτηδεύσει»ⁱ.

Ταῦτὰ νοεῖται καὶ ἐπὶ τῶν ἐτέρων δύο ἐμπροθέτων, δηλονότι: «Ποία πολιτεία;» καὶ «ποίοις τρόποις;»ⁱⁱ, ὡσαύτως. Ὅθεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ῥηθέντων ἐμπροθέτων διορισμῶν ἕκαστος δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν ὡς ἀκολουθῶς: «Μεθ' οἷας ἐπιδόσεως», «μεθ'

ⁱ ἢ καί: «Τῆδε», «τῶδε» ἢ «τούτῳ τῶ τρόπῳ» ὡσαύτως καί: «Τρόπῳ τοιῶδε», ἢ ἐκφερόμενον κατ' αἰτιατικὴν: «Τούτον τὸν τρόπον» ὁμοίως καί: «Τόνδε τὸν τρόπον». Παρατίθεται κατωτέρω πίναξ τῶν συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ ἐπιρρημάτων:

Ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι	Δεικτικαὶ	Ἀόριστοι	Ἀναφορικαὶ
τίς;	ὄδε, οὗτος, ἐκεῖνος	τίς, οὐδεὶς, ὁ δεῖνα ἕκαστος, ἄλλος, ἔνιοι	ὄς, ὅστις
πότερος;	ὁ ἕτερος	οὐδέτερος, ἐκάτερος, ἕτερος, ἀμφοτέρω	ὁπότερος
πόσος; ποῖος; πηλίκος;	τοσόσδε, τοσοῦτος τοιόσδε, τοιοῦτος τηλικόσδε, τηλικούτος	ποσός ποιός —	ὄσος, ὁπόσος οἷος, ὁποῖος ἠλίκος, ὁπηλίκος
ποδαπός;		—	ὁποδαπός
Ἐπιρρήματα			
πού;	ἐνθάδε, ἐνταῦθα αὐτοῦ, ἐκεῖ	ποῦ	οὔ, ὅπου, ἐνθα
ποῖ;	ἐνθάδε, ἐνταῦθα αὐτόσε, ἐκεῖσε	ποῖ	οἷ, ὅποι, ἐνθα
πόθεν;	ἐνθένδε, ἐντεῦθεν αὐτόθεν, ἐκεῖθεν	ποθέν	ὄθεν, ὁπόθεν, ἐνθεν
πότε;	τότε	ποτέ	ὄτε, ὁπότε
πηνικά;	τηνικάδε, τηνικάυτα	—	ἠνικά, ὁπηνικά
πῆ;	τῆδε, ταύτη	πῆ	ἦ, ἦπερ, ὅπη
πῶς;	ὡδε, οὕτω(ς)	πῶς	ὡς, ὥσπερ, ὅπως

ⁱⁱ Τίνι τρόπῳ; Τίνα τρόπον; Τίνι πολιτεία; Τίνα πολιτείαν;

οἴας μεθοδεύσεως»ⁱ, ἢ καὶ «μεθ' οἴου ζήλου προήχθημεν εἰς τὴν ἀκμὴν ταύτην τῆς ἡμετέρας ἡγεμονίας»· «μεθ' οἴου τύπου» ἢ «μεθ' οἴας μορφῆς πολιτεύματος»ⁱⁱ καὶ «μεθ' οἴων συνηθειῶν κατέστη μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ὡς εἴρηται ἡγεμονίας». Οἱ ἐμπρόθετοι διορισμοὶ (μεθ' οἴας πολιτείας... —τρόπων ἐξ οἴων...) ἀναφέρονται ἀμφοτέρωθεν εἰς τὸ ῥῆμα «ἐγένετο», οὐπερ ὑποκείμενον θεωρεῖται τὸ ἔξωθεν νοούμενον «αὐτά», ὃ ἀποδίδεται ἢ ἰδιότης τοῦ κατηγορουμένου «μεγάλα».

Διὰ τοῦ ὄρου «τρόποι» ἐννοοῦνται ἡ διαγωγή, τὰ ἤθη καὶ αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ χαρακτῆρος ἑνὸς λαοῦ, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ τε καὶ δημοσίῳ αὐτοῦ βίῳ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς διαπροσωπικαῖς σχέσεσιν τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους. Πάντα δὲ τὰ ἀνωτέρω ἐκφράζουσι τὸ «ποιόν» τῆς πνευματικῆς ὑποστάσεως ἑνὸς λαοῦ, τὸν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ κόσμον καὶ καθόλου τὸ ἠθικόν του γίνεσθαι.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος τόπου τῆς ἀγορεύσεως ταύτης θεωρεῖται σχῆμα παραλλάξεως, ἀπαντῶν ἐν τοῖς τρισὶν ἐμπροθέτοις διορισμοῖς (ἀπὸ ^{α'} — μετὰ ^{β'} — ἐκ ^{γ'}...), ἐνθα φαίνονται αἱ προθέσεις παραλλάττουσαι περὶ τὸ αὐτὸ ἀναφορικόν, (ἀπὸ οἴας ^{α'} — μεθ' οἴας ^{β'} — ἐξ οἴων ^{γ'}...). Διὰ τοῦ σχήματος τούτου ἐμφαίνονται οἱ τρεῖς ἐκείνοι παράγοντες οἱ συμβαλόντες εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡγεμονευούσης ἀθηναϊκῆς δυνάμεως, ὅποιοι καὶ οἱ ἐξῆς:

1. Αἱ καταβληθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σύντονοι προσπάθειαι πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ εὐρυσιν τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας (ἐπιτήδευσις).
2. Ὁ τύπος τοῦ πολιτεύματος—ἐν προκειμένῳ ἡ ἄμεσος δημοκρατία— καὶ οἱ διέποντες τοῦτο κανόνες τοῦ δημοσίου βίου (πολιτεία).
3. Τὸ ἦθος, ἢ συνήθεια καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ Ἀθηναίου πολίτου (τρόποι).¹⁰

Τοὺς ἐν λόγῳ παράγοντας (ἐπιτήδευσις, πολιτεία, τρόποι) διέπει συνθετικὴ τάσις, συνδέουσα αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους τὸ μὲν διὰ τοῦ κοινοῦ ἀναφορικοῦ (ἀπὸ οἴας ἐπιτηδεύσεως ^{α'} — μεθ' οἴας πολιτείας ^{β'} — τρόπων ἐξ οἴων ^{γ'}...), τὸ δὲ διὰ τῶν συμπλεκτικῶν συνδέσεων (ἀπὸ δὲ οἴας τε ἐπιτηδεύσεως καὶ μεθ' οἴας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ

ⁱ «ἀπὸ οἴας ἐπιτηδεύσεως...»

ⁱⁱ «μεθ' οἴας πολιτείας...»

οἶων...). Οὕτως, ἡ ἐπιτήδευσις, ἡ πολιτεία καὶ οἱ τρόποι συνιστῶσι τὴν ἀκμήν, ἐφ' ἣν προήχθη ἡ ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία (ἤλθομεν ἐπ' αὐτά...), ἥς ἡ δύναμις κατέστη μεγάλη (μεγάλα ἐγένετο). Ἀφ' ἑτέρου ὁμως, ἡ ἀπόστασις ἡ χωρίζουσα τὸν α' προσδιορισμὸν ἀπὸ τοῦ β' (ἀπὸ οἴας ἐπιτηδεύσεως α' — μεθ' οἴας πολιτείας β'...) διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ ῥήματος «ἤλθομεν» (ἀπὸ δὲ οἴας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἴας πολιτείας...), καθὼς καὶ διὰ τῆς προτάξεως τοῦ ἐκφερομένου κατὰ γενικὴν πτώσιν οὐσιαστικοῦ «τρόπων» πρὸ τοῦ παρηλλαγμένου γ' προσδιορισμοῦ (ἀπὸ δὲ οἴας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἴας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἶων μεγάλα ἐγένετο...), —ἀντὶ τοῦ κατὰ τὰ εἰωθότα ἐκφερομένου «ἐξ οἶων τρόπων μεγάλα ἐγένετο...» —, πάντα ταῦτα ποιεῖ ἔκδηλον σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ὑπαρξιν ἀποσυνθετικῆς τάσεως, ἥτις, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ῥηθεῖσαν συνθετικὴν τοιαύτην, καθίστησι τοὺς προειρημένους ἐμπροθέτους διορισμοὺς αὐτοτελεῖς ὡς πρὸς τὸ νόημα. Ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ τῆς συνθετικῆς τάσεως καὶ τῆς ἀπο-συνθετικῆς ἰσόρροπος αὕτη σχέσις συντελεῖ εἰς μίαν παλίντονον ἁρμονίαν δομῆς καὶ περιεχομένου, προάγει δὲ τὸν νοῦν ἡμῶν εἰς ἐποπτικὴν τῶν πραγμάτων θέασιν καὶ ἐν τέλει εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος διὰ τῆς συζευξεως τοῦ γενέσθαι μετὰ τοῦ γενήσεσθαι· καὶ μᾶλλον ἐμφανῆς γενήσεται ἡ σύζευξις αὕτη ἐν τῇ φράσει τῆδε: «Ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον...», δηλονότι: «Ἀφ' οὗ πρῶτον ἐκθῶ ταῦτα, ὕστερον "πορεύσομαι" —ἢ "προβήσομαι"—ⁱ καὶ εἰς τὸν ἔπαινον τῶνδε τῶν νεκρῶν».

Ὁρῶμεν ἐνταῦθα τὴν δομὴν τοῦ λόγου οὔσαν ἐν ἀπολύτῳ συναρμογῇ πρὸς τὴν Ἡρακλείτειον ῥῆσιν, καθ' ἣν οἱ πλείονες «οὐ ξυνηῖσιν ὅκως διαφερόμενον ἐωυτῶ συμφέρεται· παλίντονος ἁρμονίη ὅκωσπερ τόξου καὶ λύρης...»ⁱⁱ. Ὡσπερ ἡ δομὴ τῶν ὀργάνων τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς

ⁱ ἢ καί: «Θέλω προβῆ», ὡς ἀποδίδεται ὁ χρονικὸς τύπος τοῦ ἐν λόγῳ ῥήματος εἰς τὸν λόγιον μέλλοντα τῆς καθαρευούσης.

ⁱⁱ Κατὰ τὸν Εὐάγγελον Ν. Ροῦσσον, ἡ ἐκλογή τῶν ἐν λόγῳ ὀργάνων (τόξου καὶ λύρης) ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείτου οὐδὲν γίνεταί ἐκ τοῦ προστιχόντος, ἀφοῦ ἡ ἀρχαία πίστις τίθησι ἀμφότερα ταῦτα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀπόλλωνος, θεοῦ τῆς ἁρμονίας. «Καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα σύμβολο γιὰ τὸ ὅτι οἱ ἀντιθέσεις ἀποτελοῦν ἐνότητα...» (ὄρα εἰς τὰς σελίδας ὑπ' ἀριθμ. 28 καὶ 29 τῆς ἐκδόσεως τῶν

ἰσορροπῶν σχέσεως μεταξύ δύο ἀντιθετικῶν δυνάμεων (ἢ ἄλλως, «*τάσεων*»), ἐξ ὧν ἡ μὲν τείνει εἰς τάνυσιν τοῦ ὄργανου— ἵνα «ἀνοίξη», δηλονότι, τὸ ὄργανον—, ἡ δὲ ἄλλη εἰς μέθεσιν αὐτοῦ καὶ χαλαρότητα, οὕτω καὶ ἡ συνοχὴ τῶν στοιχείων τῶν ἀποτελούντων τὸ ὡς εἴρηται **σχῆμα παραλλάξεως** ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνθετικῶν καὶ ἀποσυνθετικῶν ἐκείνων τάσεων, αἵτινες καὶ συνέχουσι τὴν σύμπλεξιν τῶν ὡς εἴρηται ἐμπροθέτων διορισμῶν (ἀπὸ οἴας ^α — μεθ' οἴας ^β — ἐξ οἴων ^γ...).

Αἱ προᾶροιθεν λεχθεῖσαι πλάγια ἐρωτηματικαὶ προτάσεις ἐκλαμβάνονται ὡς κατ' ἐπεξήγησιν διορισμοὶ τοῦ δεικτικοῦ «*ταῦτα*», ὅπερ ἐκληπτέον ὡς ἀντικείμενον εἰς τὴν μετοχὴν «*δηλώσας*». Τὴν ἐν λόγῳ ἐπεξήγησιν ὀρῶμεν ἐνταῦθα προτασομένην τοῦ ἐπεξηγουμένου ὄρου (ἦτοι τοῦ «*ταῦτα*»), ἵνα πλέων ἔμφασις δοθῇ τοῖς οὐσιαστικοῖς «*ἐπιτηδεύσεως- πολιτείας- τρόπων*», ἅπερ λειτουργεῖ ἐντὸς τῆς προτάσεως κατὰ τρόπον προγραμματικὸν εἰς ὃ, τι μέλλει λεχθήσεσθαι περαιτέρω εἰς τὸν «*Ἐπαινον τῆς Πολιτείας*» (κεφ. 37), εἰς τὸν «*Ἐπαινον τῶν τρόπων*» (κεφ. 38-39-40), καθὼς καὶ εἰς τὴν «*Συγκεφαλαίωσιν τοῦ ἐπαινοῦ τῆς πολιτείας καὶ τῶν τρόπων τῶν Ἀθηναίων*» (κεφ. 41. 1-4).

Ἡ μετοχὴ «*δηλώσας*» (*ταῦτα δηλώσας πρώτον...*) λαμβάνεται ἐπὶ σημασίας χρονικῆς (μετοχὴ χρονικῆ), οὕσα ἐπιρρηματικὸς διορισμὸς χρόνου εἰς τὸ ῥῆμα ἐξαρθήσεως «*εἶμι*»¹ (εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔλεγχον...). Ἡ ἐνέργεια αὕτη, ἦν δηλοῖ ἡ ἐν λόγῳ χρονικὴ μετοχὴ, προηγεῖται χρονικῶς τῆς τοῦ ῥήματος ἐξαρθήσεως, ἐκφράζουσα τὸ προτερόχρονον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ῥῆμα, δηλονότι: «*Ἀφ*

ἡρακλειτικῶν ἀποσπασμάτων, γεγενημένης τῇ 1971 ὑπὸ Εὐαγγέλου Ν. Ρούσσου καὶ ἐπιγεγραμμένης «*Ἡράκλειτος, Τὰ ἀποσπάσματα, Εὐαγγέλου Ν. Ρούσσου, Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Ἀ. Καραβία, 1971*»).

¹Ἦτοι: «Πορεύσομαι» ἢ «προβήσομαι» ἢ «θέλω ἔλθει», ἢ καὶ «θέλω ὑπάγει». Ὁ ἐκφερόμενος καθ' ὀριστικὴν ἔγκλισιν ἐνεστώσ «*εἶμι*» λαμβάνεται παρὰ τοῖς ἀπτικοῖς ὡς μέλλον χρόνος τοῦ ῥήματος «*ἔρχομαι*», εἰς δὲ τὰς λοιπὰς ἐγκλίσεις ἐννοεῖται κυρίως ἐπὶ σημασίας ἐνεστώτος καὶ δευτερευόντος ἐπὶ σημασίας μέλλοντος. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς ἀρκτικούς χρόνους σχηματίζεται τῆδε: Ἐνσ. *ἔρχομαι*, Μέλ. *εἶμι*, Παρακ. *ἐλήλυθα*, κατὰ δὲ τοὺς παραγομένους ταύτη: Παρατ. *ἦα* καὶ *ἦεν*, Ἀόρ. β' *ἦλθον*, Ὑπερσ. *ἐληλύθειν*.

ὄυ̅ πρῶτον ἐκθῶ ταῦταⁱ, θέλω ὕστερον προβῆ̅ και̅ εἰς τὸν ἔπαινον τῶνδε τῶν νεκρῶν...ⁱⁱ»

Κατὰ πάντα δὲ τὰ ἀνωτέρω, ἢ ὡς εἴρηται μετοχὴ ἰσοδυναμεῖ πρὸς δευτερεύουσαν ἐπιρρηματικὴν χρονικὴν πρότασιν, ἦνπερ δεῖ ἐκλαμβάνεσθαι ὡς ἐπιρρηματικὸν διορισμὸν χρόνου εἰς τὸ ῥῆμα «εἶμι», ὥστε ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν μετοχὴν ταύτην εἰς χρονικὴν πρότασιν ἀναλύεσθαι, παραδείγματος ἕνεκα:

«Ἐπειδὴν ἢ ὅταν δηλώσω ταῦτα, εἶμι και̅ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον...»

Τὸ ἐκφερόμενον κατ' αἰτιατικὴν πτώσιν τακτικὸν ἀριθμητικὸν «πρῶτον» (εἰς τὴν ὀνομαστικὴν «πρῶτος») — ὅπερ τάσσεται ἐπὶ ἐμφάσει πρὸ τοῦ ῥήματος «εἶμι» (MARCHANT E. C., 170)— λαμβάνεται ἀντὶ ἐπιρρηματος δηλοῦντος τὸν χρόνον εἰς τὴν προρρηθεῖσαν μετοχὴν «δηλώσας».

«Νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῆ̅ λεχθῆ̅ναι αὐτά, και̅ τὸν πάντα ὄμιλον, και̅ ἀστῶν και̅ ξένων, ξύμφορον εἶναι ἔπακοῦσαι αὐτῶν...»

Ἡ μετοχὴ «νομίζων» ἐκλαμβάνεται ὡς αἰτιολογικὴ, λαμβάνουσα ὡς ὑποκείμενον αὐτῆς τὸ τοῦ ῥήματος ἔξαρτήσεως, ὃ ἐστι τὸ ῥῆμα «εἶμι» (μετοχὴ ἐπιρρηματικὴ συνημμένη). Φαίνεται δὲ ἡ μετοχὴ αὕτη αἰτιολογοῦσα τὸ περιεχόμενον τῆς προτάσεως ἔξαρτήσεως (εἶμι και̅ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον...), ἢ δὲ αἰτιολογία τέμνεται εἰς δύο μέλη, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτόν ἐστι τόδε: «ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῆ̅ λεχθῆ̅ναι αὐτά...»^{α'}, δηλονότι: «Και̅ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ οὐκ ἠθέλεν εἶναι ἄκοσμονⁱⁱⁱ νὰ λεχθῶσιν αὐτά», τὸ δὲ δεύτερον: «Και̅ τὸν πάντα ὄμιλον, και̅ ἀστῶν και̅ ξένων, ξύμφορον εἶναι ἔπακοῦσαι αὐτῶν...»^{β'}, ὅπερ ἐρμηνευτέον τῆδε: «[...]και̅ καθίσταται ἐπωφελές (ὠφέλιμον,χρήσιμον) τῇ ἡμετέρᾳ πόλει πάντων τούτων ν'»

ⁱ «ταῦτα δηλώσας πρῶτον...»

ⁱⁱ «εἶμι και̅ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον...» Τὸ «και̅» ἐνταῦθα νοεῖται ὡς προσθετικόν, ὅπερ και̅ ἀποδοτέον εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν τοῖς ἐξῆς ἐπιρρημασιν: «ἐπιπλέον», «ἐπίσης».

ⁱⁱⁱ ἢ και̅: «ἔξω τοῦ προσήκοντος».

ἀκούσωσι μετὰ προσοχῆς ἅπαντες οἱ παρ' ἡμῖν εὐρισκόμενοι ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ, καὶ ἄστοι καὶ ξένοι [...]. Τὸ ἐμπρόθετον «ἐπί τε τῷ παρόντι» ἐκλαμβάνεται ὡς ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός διορισμός, δηλῶν τὸν σκοπὸν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ **α'** μέλος τῆς ἀνωτέρω ἀναφερθείσης αἰτιολογίας, ἀποδοτέον δὲ εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ὡς ἐξῆς: «Τῇ παρούσῃ, τῇ τοιαύτῃ περιστάσει». Ἐπὶ τῆς φράσεως «οὐκ ἂν ἀπρεπῆ (εἶναι) λεχθῆναι αὐτά...» τεθεώρηται προσωπικὴ σύνταξις ἐκφερομένη ἀντὶ τῆς ἀπροσώπου «οὐκ ἂν ἀπρεπῆς (εἶναι) λεχθῆναι αὐτά...». ^{10B}

Λαμβανόμενον δὲ κατὰ σχῆμα λιτότητος τὸ «οὐκ ἀπρεπῆ» κεῖται ὡς ἰσοδύναμον τῷ «λίαν πρέποντα», τὸ δὲ ἔξωθεν νοούμενον **δυνητικὸν ἀπαρέμφατον (εἶναι)** ἰσοδυναμεῖ **δυνητικῇ εὐκτικῇ**. Τὸ ἐν λόγῳ ἀπαρέμφατον ἐκλαμβάνεται ὡς **εἰδικόνⁱ**, ἀντικείμενον εἰς τὴν μετοχὴν «**νομίζων**» (μετοχικός τύπος ἐνεστώτος τοῦ ῥήματος «**νομίζω**»), ἥτις, εἰκότως, θεωρεῖται μετοχὴ ἐξαρτήσεως τοῦ ὡς εἴρηται δυνητικοῦ ἀπαρεμφάτου. Τὸ «**λεχθῆναι**» διορισμός ἐστι, δηλῶν ἀναφορὰν (ἀπαρέμφατον τῆς ἀναφορᾶς) εἰς τὸ κατηγορούμενον «**ἀπρεπῆ εἶναι**» καὶ λαμβάνων ὡς ὑποκείμενον αὐτοῦ τὴν ἀντωνυμίαν «**αὐτά**»ⁱⁱ **11**. Τὸ ἀπαρέμφατον «**καὶ... ξύμφορον εἶναι**» ἀπρόσωπος ἔκφρασις ἐστι δι' εἰδικοῦ ἀπαρεμφάτου ἐκφερομένη (εἶναι), ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς αἰτιολογικῆς μετοχῆς «**νομίζων**» καὶ λαμβάνουσα ὡς ὑποκείμενον αὐτῆς τὸ τελικὸν ἀπαρέμφατον «**ἐπακούσαι**»ⁱⁱⁱ, οὗ ἀντικείμενόν ἐστιν ἡ ἀντωνυμία «**αὐτῶν**» καὶ ὑποκείμενον ἡ φράσις «**τὸν πάντα ὄμιλον**», ἔνθα ἡ ἐκφερομένη κατὰ αἰτιατικὴν πτώσιν

ⁱ καί, ὡς ἐκ τούτου, ἀντιστοιχεῖ εἰς εἰδικὴν πρότασιν.

ⁱⁱ

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Τὸ ἐν λόγῳ ἀπαρέμφατον καλεῖται **προσδιορισμός τοῦ «κατά τι» ἢ τῆς «ἀναφορᾶς**», καὶ συχνότατα συνεκφέρεται μετ' ἐπιθέτων, οἷα τὰ: **ἀγαθός, ἐπιτήδειος, ἱκανός, δεινός, ἄξιος, ῥάδιος, χαλεπός** καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ φράσις: «**οἷός τε (ἐστὶν ἐνν. ὁ Ἀλκιβιάδης) τοῦτο κατεργάσασθαι...**», ἦτοι: «**ἱκανός ἐστιν**», «**δύναται νὰ φέρῃ τοῦτο εἰς πέρας...**» (ὄρα εἰς τὸ 53^{ov} κεφάλαιον τοῦ 7^{ov} βιβλίου τῆς Θουκυδίδου ἱστορίας).

ⁱⁱⁱ **ἐπακούω (ἐπί + ἀκούω) τινός**, ἦτοι, «**ἀκούω τι μετὰ προσοχῆς**», «**ἀκροῶμαι**», ὡσαύτως καὶ «**ἀκούω τὸν λόγον τινός ἐκ τοῦ σύνεγγυς**» ἢ καὶ «**πλησίον ἀκούω**».

ἀντωνυμία «*τὸν πάντα*» ἐκλαμβάνεται ὡς ἐπιθετικὸς διορισμὸς τοῦ οὐσιαστικοῦ «*ὄμιλον*»ⁱ ⁱⁱ. Ὁ σύνδεσμος «*καὶ*» (*καὶ τὸν πάντα ὄμιλον*), ὁμοῦ μετὰ τοῦ «*τε*» (*ἐπὶ τε τῷ παρόντι*), συνδέει πρὸς ἄλληλα τὰ προλεχθέντα δύο μέλη τῆς αἰτιολογίας ἐκείνης, ἣν ἐκφράζει ἡ μετοχή «*νομίζων*» ὡς πρὸς τὴν κυρίαν πρότασιν ἐξαρτήσεωςⁱⁱⁱ. Τὰ δὲ οὐσιαστικά «*καὶ ἀστῶν καὶ ξένων*» ἐκλαμβάνονται ὡς ἑτερόπρωτοι προσδιορισμοὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ «*ὄμιλον*» (γενικὴ δηλοῦσα τὸ *περιεχόμενον*). Ἐκαλοῦντο δὲ «*ἄστοι*» παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ ἔχοντες πολιτικὰ δικαιώματα Ἀθηναῖοι πολῖται^{iv}, ἐνῶ «*ξένοι*» ἐκαλοῦντο οἱ καταγόμενοι ἐξ ἄλλων συμμαχίδων πόλεων, καθάπερ καὶ οἱ ξένοι «*μισθοφόροι*»: «*καὶ τὸν μισθοφόρον ὄχλον [τὸν ξενικόν]...*»

ⁱ *ὄμιλος*, -ου, (ὁμοῦ+ἴλη)· συνηθροισμένον πλήθος, πλήθος λαοῦ, ὄχλος, στίφη.

ⁱⁱ Τὸ *ξύμφορον* ἐνταῦθα λέγεται ἀναφορικῶς πρὸς τὴν εὐημερίαν τῆς πόλεως. Ἡ ἀκρόασις τῶν ὡς ἄνω ἀναφερθέντων ἀφ' ἑνὸς θέλει ἐξάρει ἔτι μᾶλλον τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἀθηναίων *ἀστῶν*, ἀφ' ἑτέρου δὲ θέλει ἀναγάγει τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων εἰς πανελλήνιον πρότυπον ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου, οὐ μόνον τοῖς ἀστοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ξένοις. οἱ γὰρ ξένοι ἀπελθόντες οἴκαδε μεταλαμπαδεύσουσι τοῖς σφίσιν αὐτοῖς ὁμοφύλοις πάντων τῶν ὑπερτάτων ἠθικῶν ἀξιών καὶ ἰδεῶν, ὧνπερ οὗτοι διατρίψαντες ἐν τῇ ἐνδόξῳ ταύτῃ πόλει ἔγνωσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ὥστε, εἰ δυνατόν, καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἂν ποτε τυχεῖν οἴου οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτήσαντο κλέους.

ⁱⁱⁱ Ὅρα ἀνωτέρω: «*(νομίζων) ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῆ λεχθῆναι αὐτά...*» ^{α' μέλος}

— «*καὶ τὸν πάντα ὄμιλον, καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν ...*» ^{β' μέλος}, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν κυρίαν πρότασιν: «*εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον...*»

^{iv} Θουκυδίδου ἱστορία, 3.109.2. Καθὰ φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἱστορικῷ συγγράμματι, τῷ ἐπιγραφομένῳ «*Ἀθηναίων Πολιτεία*», περὶ τὸ ἔτος 451-450 π.Χ., ὅτε ἐπώνυμος τῶν Ἀθηναίων ἀρχῶν Ἀντίδοτος ἦν (Ἀριστοτέλους Ἀ. Π. 26), ἅτε μεγάλου τότε γενομένου τοῦ πλήθους τοῦ λαβόντος τὸν τίτλον τοῦ Ἀθηναίου πολίτου (συνεπεῖα τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγεσθαι ἀρχοντας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν τῶν «*ζευγιτῶν*»), ἔδοξεν τῇ Βουλῇ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου «*μὴ μετέχειν τῆς πόλεως, ὅς ἂν μὴ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν ἢ γεγωνῶς*» (Ἀριστοτέλους Ἀ. Π. 26), ἤγουν: «*Μὴ κτάσθω τις πολιτικὰ δικαιώματα, εἴ μὴ ἐκ γονέων ἀμφοτέρων ἀστῶν ἢ πεφυκῶς*». Πάντα δὲ ταῦτα ἐγένετο «*Περικλέους εἰσηγήσει*», ὡς φησιν Ἀριστοτέλης. [Ὑπομνηστὴν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐκέκτηντο οἱ Ἰπλεῖς ἀπὸ τῆς Σολωνείου Πολιτείας ἤδη (Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ τόμος Β' 160), (Ἀριστοτέλους Ἀ. Π. 26)].

IV. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 36

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Παράγραφος (1)

1. Ἡ σημασία τοῦ ἐν λόγῳ ῥήματος διαφοροποιεῖται ἀρκούντως εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις:

1) Ὄταν μεταβάλληται ἡ σημαινομένη ὑπὸ τοῦ ῥήματος κατάστασις τοῦ ὑποκειμένου, δηλονότι, ὅπoταν ἡ διάθεσις τοῦ ῥήματος τυγχάνη ὅτε μὲν ἐνεργητικῆ, ὅτε δὲ μέση ἢ παθητικῆ.

2) Ὄταν το ῥῆμα ἐκλαμβάνηται ἄλλοτε μὲν ὡς μεταβατικόν, ἄλλοτε δὲ ὡς ἀμετάβατον, ἤγουν, ἐν περιστάσεσιν καθ' ἃς ἡ δηλουμένη ὑπὸ τοῦ ῥήματος ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου εἴτε μεταβαίνει εἰς ἄλλο τι πρόσωπον ἢ πρᾶγμα, εἴτε οὐ.

3) Ὄταν μεταβάλλωνται αἱ πτώσεις τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ῥήματος.

Τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα χωρία κρίνονται ἐνδεικτικὰ τῶν ὡς ἄνω ἀναφερθέντων:

«*Καὶ μόνη οὔτε τῷ πολεμίῳ ἐπελθόντι ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ' οἷων κατοπαθεῖ οὔτε τῷ ὑπηκόῳ κατάμεψιν ὡς οὐχ ὑπ' ἀξίων ἄρχεται*» [= καὶ μόνη (ἐνν. «ἡ πόλις ἡμῶν») οὔτε εἰς τὸν ἐπιόντα ἐχθρὸν τῆς πατρίδος δίδωσιν ἀφορμὴν, ἵνα ἀγανακτῇ αὐτὸς ὡς ἡττηθεὶς ὑπὸ τοιούτων ἐχθρῶν, οὔτε δὲ εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῆς ὑπηκόους δίδωσιν ἀφορμὴν κακολογίας, ὅτι δῆθεν διοικοῦνται ὑπὸ ἀναξίων ἀνδρῶν (Θουκ. 2.41.4.1-2.41.4.6)]. Τὸ ῥῆμα «*ἀρχομαι*» λαμβάνεται ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ «*κυβερνώμαι*» καὶ τοῦ «*ἐξουσιάζομαι*».

Ὄταν τὸ ῥῆμα ἐκφέρηται ὡς μέσον, τότε σημαίνει:

1) Ἐναρξιν πράξεως, ἥτις καὶ ὀλοκληροῦται· πρὸς ἀπόδειξιν ἔστω:

«*Μετὰ δὲ τοῦτο ἤρξατο λόγου ὁ Φαρνάβαζος...*»ⁱ.

2) Ἐνέργειαν ἦν τὸ ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος πρᾶττει πρῶτον· περίπτωσις καθ' ἣν τὸ ῥῆμα συντάσσεται μετ' ἀπαρεμφάτου (ῥῆμα + ἀπαρέμφατον), ἐπὶ παραδείγματι:

«*Καὶ ἄρξομαί γε ἐντεῦθεν τῆς δικαιοσύνης ἐπιμέλεσθαι...*»ⁱⁱ.

Τὸ αὐτὸ ῥῆμα ἐν γένει δύναται νὰ σημαίη καὶ τὴν ἑναρξίν τινος ἐνεργείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συνέχειαν καὶ τὴν λῆξιν αὐτῆς. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιστάσει τὸ ῥῆμα συντάσσεται μετὰ μετοχῆς, παραδείγματος ἕνεκα:

«*Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς λέγων*».ⁱⁱⁱ

Ἔστιν δὲ τοῦτο καὶ ἀμεταβάτως συντάττεσθαι, οἷον ἐπὶ παραδείγματι :

«*Αἰνησίας πρῶτος, ἐφ' οὗ ἤρξατο ὁ πόλεμος...*»^{iv}.

Ὅταν δὲ λαμβάνηται τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα ἐπὶ ἐνεργητικῆς διαθέσεως, τότε μεταβάλλεται σημαντικῶς ἢ σημασία αὐτοῦ. Τὸ «*ἄρχομαι λόγου*» σημαίνει «ἀρχίζω τὸν λόγον ἐμοῦ καὶ ὀλοκληρῶ αὐτόν», ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὸν ἐνεργητικὸν τοῦ ῥήματος τύπον: «*Ἄρχω τοῦ λόγου...*», ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον: «ἀρχίζω πρῶτος τὸν λόγον» (φέρ' εἰπεῖν, «ὡς εἰσηγητής»), τοῦθ' ὅπερ συνεπάγεται ὅτι θέλουσί μοι ἀκολουθήσει ἴσως καὶ ἕτεροι ὁμιληταί, οἵτινες μέλλουσι λέξιν κατόπιν ἐμοῦ. Σημειωθήτω δὲ ὅτι, ὅταν τὸ ῥ. «*ἄρχω*» συντάττηται μετ' ἀντικειμένου ἐκφερομένου κατὰ γενικὴν πτώσιν, τότε

ⁱ [= μετὰ ταῦτα ἤρξατο λέγων ὁ Φαρνάβαζος] (Ξ. Ἑλλ. 4.1.31., *E. C. Marchant*)

ⁱⁱ [= καὶ θέλω ἀρχίσαι μάλιστα ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ λαμβάνω φροντίδα περὶ τῆς δικαιοσύνης (λέγει Ἀλκιβιάδης τῷ Σωκράτῃ)] (Πλ. Ἀλκ. 1. 135e, *J. Burnet*).

ⁱⁱⁱ [= καὶ θ' ἀρχινήσω τὸ λόγο μου ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ (λέγει ὁ ἰατρὸς Ἐρυξίμαχος)] (Πλ. Συμπ. 186.b.2, *J. Burnet*, *I. Σουζουτή, Πλάτωνος Συμπόσιον, ἔκδ. ἀριθμ. 1. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.*)

^{iv} [= ὁ Αἰνησίας ἦτο πρῶτος (ἐνν. ἔφορος), ἐφ' οὗ τὴν θητείαν ἤρχισεν ὁ πόλεμος] (Ξ. Ἑλλ. 2.3.9., *E. C. Marchant*).

λαμβάνεται, καθ' ἣν τὰ ῥήματα «ἐξουσιάζω» καὶ «διοικῶ» ἔννοιαν· καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἔστω τὰ ἑξῆς:

- «*Οὐκοῦν ἀνθρώπων λέγεις ἄρχειν...*»ⁱ

καὶ ἔνταυθι ὡσαύτως:

- «*Ὅτι οὕτω τὸ δίκαιον κέκριται, τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν καὶ πλέον ἔχειν...*» (λέγει Καλλικλῆς τῷ Σωκράτῃ)...ⁱⁱ

Τὸ αὐτὸ ῥῆμα συντάσσεται ὡσαύτως καὶ μετὰ γενικῆς πράγματος καὶ δοτικῆς προσωπ., λόγου χάριν:

- «*Νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας...*»ⁱⁱⁱ

1β. «*Ἡ μνήμη τιμᾶται ὑφ' ἡμῶν...*», ἢ «*τὴν μνήμην τιμᾶσθαι...*» ἵνα ἐξακριβωθῇ εἰς βάθος τὸ πότε εἷς ἕτερόπλευτος προσδιορισμὸς οὐσιαστικοῦ τινος λογίζεται ὡς γενικὴ ὑποκειμενικὴ καὶ πότε ὡς ἀντικειμενικὴ, τρέπομεν τὸ προσδιοριζόμενον ὑπὸ τῆς γενικῆς ῥηματικὸν οὐσιαστικὸν εἰς τὸ οἰκεῖον ῥῆμα ἢ εἰς ἄλλο τι συνώνυμον, ὥστε τὴν γενικὴν ταύτην μεταβάλλεσθαι εἰς ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος· καὶ παραδείγματος ἕνεκα ὄρα τόδε:

- 1) «*Τίνα ποτὲ λέγοις τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, οὐχ ἡγούμενός σε τοιαύτην λέγειν...*»^{iv}

ⁱ ἦγουν: «*Εννοεῖς ἐπομένως ὅτι διοικοῦσιν ἀνθρώπους* (λέγει Σωκράτης)...» (Πλ. Ἄλκ. 1, 125.c.6, J. Burnet, I. Κορδάτου, σ. 112, ἐκδ. Ζαχαροπούλου)

ⁱⁱ Πλ. Γοργ. 483.d.5, J. Burnet.

ⁱⁱⁱ δηλονότι: «*Νομίζοντας ὅτι ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐλευθερωνόταν ἡ Ἑλλάδα*» (Ε. Ἑλλ. 2.2.23.3., E. C. Marchant ἢ ἀπόδοσις τοῦ στερεοτύπου κειμένου εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐγένετο ὑπὸ Ῥόδη Ῥούφου: Ε. Ἑλλ., τόμος πρῶτος, σ. 79: Ἐκδ. "Γαλαξίας").

^{iv} Πλάτωνος διάλογος *Εὐθύφρων*, 13.d.1-13.d.2 (Burnet, J.)

— Ἄκολουθεῖ ἀπόδειξις τῆς γενικῆς ἀντικειμενικῆς διὰ τῆς τροπῆς τοῦ παραγώγου οὐσιαστικοῦ εἰς τὸ οἰκεῖον ῥῆμα:

«**Θεραπεύουσι τοὺς θεούς...**» (ἤγουν: «*ὑπηρετοῦσιν, λατρεύουσιν τοὺς θεούς*»)

- Ἡ γενικὴ ἀντικειμενικὴ κεῖται ἐνταῦθα ὡς ἀντικείμενον εἰς τὸ πρωτότυπον ῥῆμα «*θεραπεύουσιν*», διότι τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐν γένει συντάσσεται μετ' αἰτιατικῆς προσώπου ἢ πράγματος.

2) Ἐπιθυμία ἡδονῶν...ⁱⁱ

* Ἐὰν τὸ οὐσιαστικὸν «*ἐπιθυμία*» τραπῇ εἰς τὸ οἰκεῖον ῥῆμα, τότε ἡ γενικὴ ἀντικειμενικὴ γίνεται ἀντικείμενον εἰς τὸ πρωτότυπον ῥῆμα καί, ὡς ἐκ τούτου, προκύπτει ἡ σύνταξις ἥδε:

Ἐπιθυμῶ ἡδονῶν (ἦτοι, «*λαχταρῶ, ποθῶ τὰς ἡδονάς...*»)

Δεῦτε ἴδωμεν καί τινας ἀποδείξεις τῆς γενικῆς ὑποκειμενικῆς:

1) Ἡ τῆς Τροίας ἄλωσις τὸ δεύτερον ἐγεγόνει...ⁱⁱⁱ

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ·

ⁱⁱ Πλάτωνος διάλογος *Φαῖδρος*, 237d.7-8 (Burnet, J.).

ⁱⁱⁱ Πλάτωνος *Νόμοι*, 685d.1 (Burnet, J.).

Ἐάλω - ἢ- ἠλώκει ἡ Τροία...

2) Ὅλων τῶν τειχῶν καὶ τῶν πόλεων ἀναίρεσις...ⁱ

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ:

Ὅλα τὰ τείχη καὶ αἱ πόλεις ἀνήρητο...

2. Η καταφατική συμπλοκή τύπου «ἅμα...καί- και...ἅμα» δηλοῖ πλείονας τῶν δύο πράξεις ταυτόχρονας γιγνομένης (ἤτοι, ἐν ταυτῷ χρόνῳ ἐξελισσομένης), οἱ δὲ τρόποι καθ' οὓς γίνεται ἡ τοιαύτη συμπλοκή τούτων τῶν λεξιδίων ποικίλλουσιν ἀνά περίπτωσιν, ἀναλόγως τῇ θέσει τῆς καταφατικῆς συμπλοκῆς ἐν τῇ ἐκάστοτε προτάσει, ὡς ἀκριβῶς φαίνεται ἐν τοῖς κατωτέρω χωρίοις:

α') «Τοῦτο δὴ, ὡς ἔοικε, σοφὸν εὐρῶν ἅμα καὶ τεχνικὸν ἔγραψεν...», ἤγουν, «τοῦτο ἐπομένως, καθὼς φαίνεται, ἀφοῦ ἐνόμισε σοφὸν συγχρόνως καὶ τεχνικόν, ἔγραψεν...»ⁱⁱ.

β') Ἐπειτα εἴ τινες τούτου ἔκγονοί τε καὶ ἀδελφοὶ ἅμαⁱⁱⁱ, δηλ.: «Ἐπειτα ἐὰν κάποιοι (ἐνν. λόγοι) καὶ ἀπότοκοι τούτου καὶ ἀδελφοὶ συγχρόνως...»^{iv}.

γ') Καὶ ὑμᾶς συμπαραλαβεῖν ἅμα μὲν συνθεατάς, ἅμα δὲ συμβούλους τε καὶ κοινωνούς..., δηλονότι: «Συγχρόνως συνθεατές, συγχρόνως ὅμως καὶ σύμβουλοι καὶ κοινωνοί...». Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὀρῶμεν τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὸ «ἅμα δέ» ἐπιτείνει καὶ τὴν ἐμφατικὴν λειτουργίαν τῶν συμπλεκτικῶν συνδέσμων (τε- και), ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντιθετικὴν αὐτοῦ σύνδεσιν πρὸς τὸ «ἅμα μὲν».

ⁱ Δημοσθένης, Λόγος 19 141.7 (Butcher, S.H.).

ⁱⁱ Πλ. Φαῖδρ. 273.b, κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ J. Burnet.

ⁱⁱⁱ Καταφατικὴ συμπλοκὴ γιγνομένη διὰ τῶν συνδέσμων «τε- και», σὺν τῷ ἐπιρρηματι «ἅμα» (τύπου τε- και + ἅμα).

^{iv} Αὐτόθι, 278.b.

3. Εντούτοις ἡ σύναρθρος ἀντωνυμία «οἱ αὐτοὶ» δύναται πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ ἐκληφθῆ καὶ ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς εἰς τὸ παραλειπόμενον ὑποκείμενον, ἢ καὶ ὡς ἐπέχουσα αὐτὴ αὕτη τὴν θέσιν τοῦ παραλειπομένου ὑποκειμένου, (ἄποψις, ἥτις διατελεῖ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ παραδεδεγμένα ὑπὸ τῶν πλειόνων μελετητῶν, ὧν αἱ θέσεις γίνονται δεκταὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει). Ἡ τοιαύτη σύνταξις τῆς ἐν λόγῳ ἀντωνυμίας ἀπαντᾶται συχνάκις εἰς πλείστα ὄσα κείμενα τῆς ἀττικῆς πεζογραφίας· κατωτέρω δὲ παρατίθεται ἐνδεικτικῶς χωρία τινὰ ἀρυσθέντα κατ' ἐξοχὴν ἐκ τοῦ θουκυδιδείου ἔργου:

α') «*Τὴν γοῦν Ἀττικὴν ...ἄνθρωποι ᾔκουν οἱ αὐτοὶ αἰεί...*» [ἦτοι, «οἱ ἴδιοι πάντοτε (=ἀνέκαθεν, ἐξ ἀρχῆς), ἄνθρωποι κατᾴκουν τὴν Ἀττικὴν γῆν»].ⁱ

β') «*Οὐ πολλῶ ὕστερον ἐπραξαν αὐθις οἱ αὐτοὶ ἄνδρες...*»ⁱⁱ

γ') «*Διαφερόντως γὰρ δὴ καὶ τότε ἔχομεν ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι...*»ⁱⁱⁱ

δ') «*Σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν οἵτινες τάγαθὰ ἐς ἀμφίβολον ἀσφαλῶς ἔθεντο καὶ ταῖς ξυμφοραῖς οἱ αὐτοὶ εὐξυνετώτερον ἂν προσφέροιντο...*»^{iv}

ε') «*Τῆς αἰτίας τῶν κινδύνων οἱ αὐτοὶ τὴν τιμωρίαν ὑφέξετε...*»^v

3β. Ἡ ἀξιολογικὴ ὑποτίμησις τοῦ ἔργου τῶν προγόνων.— Ὁ ῥήτωρ οὐ θέλει ἐξᾶραι τὴν σπουδαιότητα τοῦ προγονικοῦ ἔργου. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἢ ἔλλειψις ἐμμέσου ἀντικειμένου ἐκ τοῦ ῥήματος «*παρέδοσαν*»^{vi}, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ δεικτικὴ ἀντωνυμία «*ἐκεῖνοι*»^{vii} (ἦτοι «οἱ πρόγονοι»ⁱ), ἥτις τίθησι τὸ ὑποκείμενον

ⁱ Θουκ. 1.2.5.1-1.2.6.1

ⁱⁱ Αὐτόθι 5.78.1.4

ⁱⁱⁱ Θουκ. 2.40.3.1.

^{iv} Αὐτόθι 4.18.4.1.

^v Αὐτόθι 6.80.4.5.

^{vi} Παράγραφος [1].

^{vii} Παράγραφος [2].

«οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες» ἐν ἀποστάσει ἀφ’ ὧν θέλουσιν ἐκτεθῆ περαιτέρω εἰς τὴν παράγραφον [2], προσέτι δὲ καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα παρατακτικὴ ἀνακεφαλαίωσις, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιδοτικὸν «καὶ ἔτι μᾶλλον», πάντα οὖν ταῦτα τίθησι τὴν γενεὰν «τῶν προγόνων» ἐν τινι «περιθωρίῳ» — ἂν ἐδυνάμεθα εἰπεῖν— τῆς ἱστορίας. Ἀπόδειξις τῶν ὡς ἄνω ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸ ἔργον «τῶν προγόνων» ὀλοκληροῦται ἐν τῇ λήξει τῆς πρώτης παραγράφου, οὔσα ἀσύνδετος πρὸς τὰ ἐπόμενα, οὕτως ὥστε ἡ «τῶν προγόνων» γενεὰ παρίσταται ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ὡς μεμονωμένη πῶς ἀπὸ τῶν ἐπακολουθουσῶν γενεῶν καὶ οἶονεὶ κειμένη «κατὰ μόνας» ἐν τῷ ῥῶ τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι. Ἐξ ἐναντίας, τὸ ἔργον τῶν πατέρων φαίνεται συνδεδεμένον πρὸς τὸ τῶν συγχρόνων τοῦ Περικλέους, τῇ παρεμβολῇ τῶν φράσεων «κτησάμενοι...», «πρὸς οἷς ἐδέξαντο»ⁱⁱ καὶ «προσκατέλιπον», ὥστε ἀμφότεραι αἱ γενεαὶ αὗται, αἱ συνεχόμεναι διὰ κοινῶν ἐπὶ τοῦ πλούτου φυσικῶν καὶ ἱστορικῶν δικαιωμάτων, ἀποτελοῦσιν ἀδιάσπαστον φυλετικὴν καὶ πολιτισμικὴν ἐνότητα.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω δῆλον ἡμῖν ὅτι τὸ μὲν ἔργον «τῶν πατέρων ἡμῶν», τοῦτ’ ἔστιν ἡ ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία, παρίσταται ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ὡς κληροδότημα ἐκείνων εἰς «τοὺς συγχρόνους» αὐτοῦⁱⁱⁱ (οἵτινες τὸ ἐπηύξησαν καὶ κατέστησαν ἰσχυρότερον), τὸ δὲ ἔργον ὅμως τῶν προγόνων^{iv} ἀπομειοῦται ἀξιολογικῶς [1].

4. ► Αἱ τρεῖς κατηγορίαι τῶν ἱστορικῶν φορέων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ.— Τὸ ἱστορικὸν γίγνεσθαι τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων διακρίνεται εἰς τρεῖς ἱστορικὰς περιόδους, ἀφορώσας ἀντιστοίχως εἰς τρεῖς κατηγορίας ἱστορικῶν φορέων τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, αἵτινες, ἀκολούθως, ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἐξῆς ὑποκείμενα: α’) «οἱ πρόγονοι», β’)

ⁱ Βλέπε Scholia in Thucydidem, 2.36.2.

ⁱⁱ Τὸ δὲ «πρὸς οἷς ἐδέξαντο» (δοτικὴ τῆς προσθήκης) ἀποτελεῖ ἀπλοῦν τοῦ ῥήτορος ὑπαινιγμὸν περὶ τοῦ προγονικοῦ ἔργου.

ⁱⁱⁱ (ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον... ὄσσην ἔχομεν ἀρχήν)

^{iv} Ἔργον οὐδόλως ἀσήμαντον, καθότι διὰ τούτου παρεδόθη τοῖς νεωτέροις κράτος ἀνεξάρτητον καὶ οὐχὶ χάρα ἀνελευθέρων καὶ ὑπηκόων ἀλλοτρίαις δυνάμεσιν.

«οἱ πατέρες ἡμῶν» καὶ γ') «αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες ἐν τῇ καθεστηκυῖα ἡλικίᾳ».

Εἰδικώτερον, τὸ ὑποκείμενον «οἱ πρόγονοι» (ὅπερ καὶ παραλείπεται ἐν τῷ χωρίῳ 36.1.)ⁱ ἀφορᾷ εἰς ἱστορικὴν περίοδον ἀρξαμένην ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τοῦ Θησέως καὶ τελευτήσασαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτε δηλαδὴ ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οἱ Πέρσαι κατακτηταί (480-479 π.Χ.). Τὸ δὲ ὑποκείμενον «οἱ πατέρες ἡμῶν»ⁱⁱ ἀφορᾷ εἰς τὴν χρονικὴν ἐκείνην περίοδον τὴν ἔχουσαν ὡς ἀφετηρίαν αὐτῆς τὴν συμμαχίαν τῆς Δήλου (477 π.Χ.) καὶ ὡς ἐκπνοὴν τὴν συνθήκην εἰρήνης τὴν συνομολογηθεῖσαν τῷ 445 π.Χ. μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Ὡς μείζονος ἱστορικῆς σημασίας πολεμικὸν γεγονὸςⁱⁱⁱ νομίζεται παρὰ τοῖς πλείστοις ἱστορικοῖς ἡ μάχη ἢ γενομένη τῷ 479-478 π.Χ. ἐν Πλαταιαῖς^{iv}, ἐνθα οἱ Ἕλληνες κατετροπώσαντο τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς συμμαχήσαντας μετ' αὐτῶν Θηβαίους· γεγονὸς, ὅπερ ἐσήμανε συγχρόνως καὶ τὴν λῆξιν τῶν ἀμυντικῶν πολέμων. Ἐπετα ἡ Συμμαχία τῆς Δήλου τῷ 478-477 π.Χ., ὁπότε ἡ Ἀθήνα ἀναλαμβάνει τὸν ῥόλον ἡγεμονευούσης δυνάμεως, ἔχουσα ἤδη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς τὴν ἡγεσίαν τῆς δηλιακῆς συμμαχίας.

► **Αἱ ἔννοιαι «Κράτος» καὶ «Βία».**— Εἰ ἔζη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους Ἡσίοδος ὁ Κυμαῖος, ὁ μέγας αὐτὸς πατὴρ τοῦ διδακτικοῦ ἔπους^v, θεωρῶν οὗτος τὴν δύναμιν πόλεως νεωστὶ

ⁱ Ὅρα: «οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες...»

ⁱⁱ Ὑποκείμενον ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν μέσην κατηγορίαν τῶν ἱστορικῶν φορέων, τὴν κειμένην μεταξὺ τῶν κατηγοριῶν «τῶν προγόνων» (ἀ' ὑποκείμενον) καὶ «τῶν συγχρόνων» τοῦ Περικλέους (γ' ὑποκείμενον).

ⁱⁱⁱ Τιθέμενον χρονολογικῶς μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων περιόδων, ἐνθα διῆγον αἱ γενεαὶ «τῶν προγόνων» (ὑποκείμενον ἀ') καὶ τῶν «πατέρων ἡμῶν» (ὑποκείμενον β').

^{iv} (Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, τόμος Β, σ.σ. 124-126).

^v Ζήσας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἄσκρα τῆς Βοιωτίας, τελευτῶντος τοῦ 8^{ου} καὶ ἀρχομένου τοῦ 7^{ου} π.Χ. αἰῶνος, ὅστις «παῖς ἐγεγόνει Δίου καὶ Πυκνημίδης», καθά φησιν Ἰωάννης ὁ Τζέτζης (Κωνσταντινούπολις, 10^{ος} αἰών). Ὅρα σχετικῶς εἰς τὸ λῆμμα

τότε ἀναφανείσης εἰς τὸ γεωπολιτικὸν στερέωμα ἤθελε διαπιστώσει ὅτι, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, παρὰ τῷ *Κράτει* ἴσταται προσέτι καὶ ἡ *Βία*. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον, τὸ *Κράτος* καὶ ἡ *Βία* λογίζονται ἔννοιαι οὕσαι ἐν στενωτάτῃ πρὸς ἀλλήλας σημασιολογικῇ σχέσει· διόπερ καὶ ὁ ποιητὴς τῆς «Θεογονίας» τίθησιν ἀμφοτέρω ταῦτα ὡς ἀδελφὰ τέκνα τοῦ Πάλλαντος καὶ τῆς Στυγόςⁱ, καθήμενα παρὰ *Ζηνί* εἰς τὸν μακρὸν Ὀλυμπονⁱⁱ.

Ὅπως εἰς τοὺς ἀπωτάτους χρόνους τῆς προϊστορίας τὸ «*Κράτος*» καὶ ἡ «*Βία*» παρεκάθηντο *Ζηνί* «ἐς κάρη νιφθέντος Ὀλύμπου», οὕτω καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῆς Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας (478 π.Χ.) ὁρῶμεν ταῦτα ἰστάμενα παρὰ τῷ πλευρῷ τῆς ἡγεμονίας. Ὡς γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῆς ἱστορίας, ἀφ' οὗ χρόνου συνέστη ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ἡ διόγκωσις τοῦ τότε ἀθηναϊκοῦ κράτους ἤρξατο ὁσημέραι ἐπιταχυνομένη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, αἱ δὲ οἰκονομικαί, πολιτικά, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικά σχέσεις τῶν Ἀθηναίων μετὰ τῶν ἐτέρων πόλεων-κρατῶν τῆς συμμαχίας, προϊόντος τοῦ χρόνου, ὅλον ἐν καὶ προσιδιάζον μᾶλλον εἰς σχέσεις μεταξὺ κυρίων καὶ ὑπηκόων ὑφισταμένας ἢ εἰς σχέσεις μεταξὺ συμμαχίδων πόλεων.

Ἐν τῇ σκέψει τοῦ Ἡσιόδου, ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ δηλονότι σκέψει — ὅπου ἡ γλῶσσα ὡσεὶ «κινεῖται» μεταξὺ παραστάσεως καὶ ἔννοιας— ἡ «*Βία*» τυγχάνει «ἀδελφῆ» τοῦ «*Κράτους*»· τὸ «*βιάζεσθαι*» νοεῖται ὁμοῦ τῷ «*κρατεῖν*», ὡς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα: «*Τὸ ἄρχειν*». Ἡ ἰδέα αὕτη ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ τότε ἀθηναϊκοῦ κράτους, ἀποτελοῦσα συγχρόνως καὶ τὸ κυριώτατον οὐσιαστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν διπλωματίαν: «*Τὸ τοῦ κρείττονος δίκαιον*». Τὸ «*δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου*» προβάλλεται εἰς τὸν λόγον ἐκεῖνον ὃν ἐξεφώνησαν οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς Λακεδαίμονα πρέσβεις τῶν

ⁱ «Ἡσίοδος» τοῦ λεξικοῦ «*Σουΐδα*» (κριτικῇ ἐκδόσει γενομένη ὑπὸ Α. Adler καὶ τετυπωμένη ὑπὸ τοῦ οἴκου Teubner ἐν ἔτει 1931).

ⁱⁱ «Τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς πολυτετιμημένης...» (ὄρα εἰς τὸν στ. 383 τῆς «Θεογονίας»).

ⁱⁱⁱ (Ὅρα εἰς τοὺς στίχους 400-401): «τὴν δὲ Ζεὺς τίμησε, περισσὰ δὲ δῶρα ἔδωκεν. αὐτὴν μὲν γὰρ ἔθηκε θεῶν μέγαν ἔμμεναι ὄρκον, παῖδας δ' ἤματα πάντα ἐοῦ μεταναίετας εἶναι...»

Ἰθνηαίων ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάροξενος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου τῷ 431 π.Χ.. Οἱ Ἰθνηαῖοι ἐδήλωσαν τότε ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιδάμου, τοῦ μετριοπαθοῦς καὶ εἰρηνοφίλου αὐτοῦ βασιλέως τῶν Σπαρτιατῶν: *«Ἄλλ' ἀεὶ καθεστῶτος τὸν ἦσσω ὑπὸ τοῦ δυνατωτέρου κατείρογεςθαι...»*ⁱ

► Τὸ δίκαιον τῆς φύσεως.— Ἡ ἰδέα περὶ φυσικοῦ τινος δικαιώματος ἐπιτρέποντος τῷ δυνατωτέρῳ νὰ καθυποτάσῃ τὸν ἀσθενέστερον, ὡς ἐκ «φυσικῆς τινος ἀναγκαιότητος» (φύσεως ἀναγκαιάς) ἢ «δικαίου τῆς φύσεως», εὔρηται εἰς πλῆθος χωρίων τοῦ θουκυδιδείου ἱστορικοῦ πονήματος, ἐκφραζομένη οὐχὶ μόνον παρὰ ταῖς ἰθνηαῖαις κοινωνικαῖς τάξεσι τῶν ἰωνικῶν ἀποικιῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ ταῖς τῶν δωρικῶν· καὶ πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῶν ἀνωτέρω ἔστω τὸ ἐξῆς ἱστορικὸν γεγονός:

Μεσοῦσης τῆς συνελεύσεως τῶν σικελίδων πόλεων τῆς συγκληθείσης ἐν Γέλα τῷ 424 π.Χ., ὁ Συρακούσιος Ἐρμοκράτης, πατὴρ τοῦ γνωστοῦ βασιλέως των Συρακουσῶν Διονυσίου Α', ὀρμώμενος ἐκ τῆς συνομολογηθείσης τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀνακωχῆς πολέμου μεταξὺ Γελῶν καὶ Καμαριναίων (διαρραγέντων τότε εἰς πόλεμον πρὸς ἀλλήλους) διεκήρυξεν ἐνώπιον τοῦ «Κοινοῦ» τῶν συμμάχων ὅτι: *«Πέφυκε γὰρ τὸ ἀνθρώπειον ἄρχειν μὲν τοῦ εἰκοντος, φυλάσσεσθαι δὲ τὸ ἐπιόν»*, ἦτοι: *«Προσιδιάζει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν νὰ ἄρχῃ μὲν τοῦ ὑποχωροῦντος, νὰ φυλάττηται ὁμως πρὸ τοῦ ἐπιτιθεμένου»*ⁱⁱ.

Ἄ Ἐρμοκράτης ἐνόμισεν αὐτονόητον —εἰ μὴ καὶ δικαίαν μάλιστα!— τὴν προσπάθειαν ἣν καταβάλλει ἐν γένει εἰς ἰσχυρὸς ἀντίπαλος, ἵνα καθυποτάξῃ τὸν πολέμιον αὐτοῦ (ὡς ἐν προκειμένῳ οἱ Ἰθνηαῖοι), ἐν ταύτῳ δὲ ἐμέμφετο μετὰ βδελυγμίας ἅπαντας τοὺς καταδεδειγμένους δειλοὺς ἐν ἐκάστῳ χρόνῳ καὶ τόπῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, οἵτινες ἀμαχητὶ ὑπετάγησαν τῷ ἐχθρῷ καὶ δόντες γῆν καὶ ὕδωρ ἦντησαν αὐτῷ πρὸς γονάτων. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀνέχεται ὁ

ⁱ Ὅπερ ἐρμηνευτέον τῆδε: *«Ἄλλ' εἴθισται ὁ ἀσθενέστερος νὰ καταναγκάζηται εἰς ὑποταγὴν ὑπὸ τοῦ δυνατωτέρου...»* (Θουκυδ. Α' 76.2).

ⁱⁱ Θουκυδ. Δ' 61.

Ἐρμοκράτης τὰς ταπεινὰς καὶ ἀνοσίους πράξεις ῥιψάσπιδων ἀνδρῶν, οἵτινες, ἐν τῇ κρισίμῳ ὥρᾳ καθ' ἣν εἰσβάλλει εἰς τὴν πόλιν ὁ ἐχθρόςⁱ, ἅμα ἰδόντες αὐτὸν ὅλον ἐν καὶ προσεπικρατοῦντα ἐν τῇ μάχῃ θέλουσιν ὕστερον ῥίψει ἐπιουδὶς τὰς ἀσπίδας καὶ τὰ δόρατα καὶ καταλιπόντες τοὺς ἰδίους αὐτῶν συμπολεμιστὰς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ ἐχθροῦ θέλουσιν ἔλθει τελευταῖον εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ νικητοῦ, σκοποῦντες οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον. Διὰ τὸν Ἐρμοκράτην οὐδὲν ζήτημα τίθεται περὶ ἠθικῆς, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ κρείττων θέλει ἐπιβληθῆ τοῦ ἥττονος, ἀφοῦ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦν κοινῶς παραδεκτὸν τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ φύσει ἰσχυρότερος κτᾶται τὸ δικαίωμα τοῦ κυριαρχεῖν ἐπὶ τοῦ ἀσθενεστεροῦ· διὸ καὶ ὁ Ἐρμοκράτης θεωρεῖ δεδομένην τὴν ἐπεκτατικὴν τῶν Ἀθηναίων πολιτικὴν καὶ οὐδὲν τὸ μεμπτὸν φαίνεται εὐρίσκων ἐν αὐτῇ, ὅτε λέγει ἐνώπιον τῶν πρέσβων τῶν ἄλλων σικελίδων πόλεων τὸ περίφημον: «[...] καὶ δικαιολογῶ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διὰ πάντα ταῦτα πλεονεκτοῦσι καὶ προνοοῦσιν· διότι οὐ μέμφομαι τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἄρχωσιν, ἀλλὰ τοὺς ὄντας μᾶλλον ἐτοιμοὺς νὰ ὑποταγῶσι τῷ ἐχθρῷ»ⁱⁱ — ἰδού! Ὁ θρίαμβος τοῦ φύσει δικαίου! —

Ἐκ πάντων δὲ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ «φύσει δικαίου» —τοῦ κελεύοντος «τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν καὶ πλέον ἔχειν»ⁱⁱⁱ— παντάπασι διεῖπε τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῶν συμμάχων ἐφαρμοσθεῖσαν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Α' ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας. Καὶ ἐνταυθὶ μὴ ἐπιλαθόμεθα τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ Μήλιοι θέλουσιν ὕστερον λάβει παρὰ τῶν Ἀθηναίων πικρὰν πείραν τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ὅτε πολλῷ βραδύτερον μετὰ ταῦτα, ἐν ἔτει 416 π.Χ., οἱ τελευταῖοι εἰσβαλοῦσιν εἰς Μῆλον ἐξαναγκάσοντες τοὺς Μηλίους πρὸς βιαίαν αὐτῶν προσχώρησιν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν (διότι οἱ Μήλιοι, καίτοι ὄντες τῷ πάλαι ἀποικοί

ⁱ Ἡ καὶ πρὸ τῆς εἰσβολῆς ἐκείνου, ὅτε ὁ ἐκασταχοῦ τῆς γῆς «Εφιάλτης» προδίδωσι τῷ ἐχθρῷ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα.

ⁱⁱ Ὅρα εἰς τὸ χωρίον 4.61.5. τῆς ἱστορίας: «Καὶ τοὺς μὲν Ἀθηναίους ταῦτα πλεονεκτεῖν τε καὶ προνοεῖσθαι πολλὴ ξυγγνώμη, καὶ οὐ τοῖς ἄρχειν βουλομένοις μέμφομαι, ἀλλὰ τοῖς ὑπακούειν ἐτοιμοτέροις οὖσιν.»

ⁱⁱⁱ Πλάτωνος *Γοργίας*, 483.d.5: «ὅτι οὕτω τὸ δίκαιον κέκριται, τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν καὶ πλέον ἔχειν...»

τῶν Λακεδαιμονίων, παρέμενον εἰσέτι οὐδέτεροι εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον). Πρὸ δὲ ταύτης τῆς εἰσβολῆς —καὶ εἰδικώτερον, κατὰ τὴν διάρκειαν διαβουλευσεων γενομένων μεταξὺ τῶν πρέσβων ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων πλευρῶν—, οἱ πρέσβεις τῶν Μηλίων εἶπον εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὁμολόγους τῶν ὅτι, εἰ καὶ εὐσεβεῖς οὗτοι πρὸς τοὺς θεοὺςⁱ, ἴστανται ἐνώπιον οὐ δικαίων ἀνδρῶν (ὑπαινιπτόμενοι βεβαίως τοὺς Ἀθηναίους): οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπολαβόντες εἶπον: «Καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ θεοὶ ὑπὸ τὸ καθεστῶς φυσικῆς ἀναγκαιότητος ἄρχουσιν οὐ ἂν κρατῶσιν» (ἀεὶ συμφώνως τῇ ἀνθρωπίνῃ περὶ τὸ θεῖον ἀντιλήψει).

Κατὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω συνοψίσομεν τὰς περὶ θεοῦ καὶ φυσικοῦ δικαίου ἀντιλήψεις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς ἐξῆς παραδοχάς:

1) Πλὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ θεοὶ φαίνονται τρόπον τινὰ «ὑποτεταγμένοι» εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς φύσεως καὶ εἰς μίαν ὄντολογικὴν ἱεραρχίαν, ἐνθα ἡ φύσις κέκτηται, ὡσεὶ «ἄνασσα», τὴν καθέδραν τῆς ἀρχῆς εἰς τὸν ὕψιστον ἀναβαθμὸν τῆς ὄντολογικῆς ἱεραρχίας.ⁱⁱ

2) Εἰς τὴν ὄντολογικὴν ταύτην κλίμακα, ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει κεῖται ὑποκάτω θεῶν καὶ δαιμόνων (τῶν τελευταίων μεσευόντων μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν) καὶ εἴτε μιμεῖται αὐτοὺς εἴτε πειρᾶται ἄρχειν «τῶν ἡττόνων», καθάπερ καὶ αὐτὸς οὗτος ἄρχεται ὑπὸ «τῶν κρείττωνων»ⁱⁱⁱ.

3) Ἄπαντα τὰ ὄντα τῆς Φύσεως —μηδενὸς θεοῦ, δαίμονος ἢ ἀνθρώπου ἐξαιρουμένου— ὑπόκειται εἰς τὸ δίκαιον τῆς φύσεως, ἐνθα ἀναγκαιὸν ἐστὶ τὸ ἥττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος

ⁱ Θουκυδίδου ἱστορία, 5.104: «ὅτι ὅσοι πρὸς οὐ δικαίους ἰστάμεθα...»

ⁱⁱ Ὅρα εἰς τὸν περὶ Φύσεως ὕμνον τῶν ὀρφικῶν (ὑπ' ἀριθμὸν 10): «ὦ Φύσι, παμμήτειρα [πᾶς+μήτηρ], ἡγουν: μήτηρ τῶν πάντων, ἢ καθ' ὀλοκληρίαν μήτηρ] θεά, πολυμήχανε μήτηρ, οὐρανία, πρέσβειρα, πολύκτιτε δαῖμον, ἄνασσα, πανδαμάτωρ... πικρὰ μὲν φαύλοισι, γλυκεῖα δὲ πειθομένοισι [ἦτοι: εἶσαι πικρὰ μὲν εἰς τοὺς φαύλους, γλυκεῖα δὲ εἰς τοὺς ὑπακούοντας]... εὐθρονε [ἡγουν: καλλίθρονε], τιμήσσο, μόνη τὸ κριθὲν τελέουσα, σκηπτοῦχων ἐφύπερθε βαρυβρεμέτειρα [βαρυβρεμέτης -ον βαρὺς + βρέμω (= βροντῶ, κροτῶ), ὅπερ ἐρημνευτέον: βαρύδουπε, βαρύβρομε ἢ βαρύκτιπε, ἦτοι βαρέως, ἰσχυρῶς κροτοῦσα] κρατίστη [...]. ὅλη ἢ φράσις: «ἰσχυροτάτη, βαρύβρομε ὑπεράνωθεν πάντων τῶν κρατούντων τὸ σκηπτρον».

ⁱⁱⁱ Ὡστόσοσον διὰ τὸ τελευταῖον αἰσθάνεται πάντοτε ἐντονον ἀποστροφὴν, ἐξ ὀρμεμφύτου, ἔνεκα τοῦ στοιχείου τοῦ «πολιοῦ ἀδάμαντος»: «Ζεὺς δ' ὀλέσει καὶ τοῦτο γένος μερόπων ἀνθρώπων, εὐτ' ἂν γεινόμενοι πολιοκρόταφοι τελέθωσιν...» (Ἡσιόδου Ἔργα καὶ ἡμέραι, στ. 175)

ἄρχεσθαι, ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον τοιοῦτό τι Φύσει ἐπιτέτραπται.

► Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τὰ σηματοδοτοῦντα τὸ ἱστορικὸν γίνεσθαι τῆς γενεᾶς τῶν *πατέρων ἡμῶν*.— Ὡς τοιαῦτα νομίζονται τὰ ἐξῆς κατωτέρω:

1) Ἡ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 479 καὶ 477 γενομένη εἰς Κύπρον ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, ἧς οἱ μὲν Ἀθηναῖοι μετέσχον μετὰ δυνάμεως τριάκοντα νεῶν, Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος ἡγουμένων αὐτῆςⁱ, οἱ δὲ Σπαρτιάται μετὰ δυνάμεως εἴκοσι νεῶνⁱⁱ (Παυσανίου δὲ τοῦ Κλεομβρότου στρατηγοῦντος ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων). Οὐ πολλῶ ὕστερον μετὰ ταῦτα, περὶ τὸ ἔτος 478 πρὸς 477, αἱ αὐταὶ δυνάμεις θέλουσιν ἐκστρατεύσειν εἰς τὸ Βυζάντιον—εἰσέτι κατεχόμενον τότε ὑπὸ τῶν Περσῶν—, ὅπερ ἐν τέλει καταλήψονται μετὰ λυσσώδη πολιορκίανⁱⁱⁱ οἱ μαχόμενοι πρὸς τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν Ἑλληνας, κατάγοντες οὕτω νίκην σημαντικωτάτην ἐπὶ τῶν Περσῶν.

Ὁ δὲ φίλαρχος χαρακτήρ τοῦ Παυσανίου καὶ ἡ ἐπὶ τῶν συμμάχων δεσποτικὴ ἐκείνου συμπεριφορὰ —ἣτις ἐμελλε νὰ περιαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν στρατηγῶν τῶν ἐν Ἰωνίᾳ συμμαχίδων πόλεων^{iv}—, ἀλλὰ καὶ αἱ κρυφίαι αὐτοῦ συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Ἀρταβάζου^v — τοῦθ' ὅπερ ἤγειρεν εἰς βάρος τοῦ Παυσανίου τὰς κατηγορίας ὅλων τῶν Σπαρτιατῶν^{vi}—, πάντα ταῦτα ἀπέβησαν ἐν τέλει αἱ ἄμεσοι ἀφορμαὶ ὅπως ἡ τῶν συμμάχων ἡγεμονία περιέληθαι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων^{vii} (Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, τόμος Β, σ. 147).

2) Τῷ 477 π.Χ., ἐπὶ ἄρχοντος Τιμοσθένους^{viii}, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέλαβον τὴν ἡγεμονίαν τῶν συμμαχίδων πόλεων κρατῶν^{ix}

ⁱ Πλουτάρχου *βίος Ἀριστείδου*, 23.

ⁱⁱ Θουκ. Α' 94.

ⁱⁱⁱ Αὐτόθι.

^{iv} Εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν στρατηγῶν τῶν Χίων, τῶν Σαμίων καὶ τῶν Λεσβίων (ᾄρα Πλουτάρχου *βίον Ἀριστείδου* 23, καθὼς καὶ Θουκ. Α' 95.)

^v Ὅρα ἀνωτέρω...

^{vi} Θουκ. Α' 95.

^{vii} Θουκ. Α' 95-96.

^{viii} «ἐν ἔτει τρίτῳ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμίनि ναυμαχίαν ἐπὶ Τιμοσθένους Ἄρχοντος...» [Αριστοτέλους *Ἀθηναίων Πολιτεία*, 23].

^{ix} Αριστοτέλους *Ἀθηναίων Πολιτεία*, §23.

συναινούντων τῶν συμμάχωνⁱ, ὧν τὴν στρατηγίαν εἶχον ἤδη οἱ Σπαρτιᾶται περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδοςⁱⁱ. Αἱ ἑλληνίδες πόλεις-κράτη ἐξελθοῦσαι πρῶτον τῆς Σπαρτιατικῆς ἡγεσίας τοῦ 480 π.Χ. εἰσῆλθον ὕστερον εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν, διατηροῦσαι ἐν ἀρχῇ τὴν ἰδίαν αὐτονομίανⁱⁱⁱ.

Ὡς ἤδη ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἄμεσος ἀφορμὴ τῆς γεωπολιτικῆς ταύτης ἀνακατατάξεως τῶν πόλεων-κρατῶν ἦν ἡ ἐπίψογος —ἅμα καὶ ἀλλοτρία τῶν σπαρτιατικῶν ἠθῶν— διαγωγὴ τοῦ Πausανίου, ὅστις, γενομένης τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου τῷ 478 π.Χ., οὐδὲν ἠσχύνθη, ὅτε ἔπεμψε Γόγγυλον τὸν Ἐρετριέα εἰς Ξέρξην παραδῶσοντα αὐτῷ ἐπιστολὴν [ἦν καὶ διέσωσεν Θουκυδίδης(A.128)^{iv}]. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐξάγεται ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ Πausανίας ἐπιθυμήσας ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος ἄρξαι δεσποτικῶς^v ἔθηκεν ἑαυτὸν εἰς διάθεσιν βασιλέως Ξέρξου, ὑποσχόμενος τὴν παράδοσιν τῆς Σπάρτης καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος^{vi}. Ὅπως κυρώσῃ μάλιστα τὰς προθέσεις αὐτοῦ, Πausανίας οὐδ' ἐδίστασεν ἔτι καὶ νὰ ζητήσῃ παρὰ Βασιλέως νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν ἐκείνου θυγατέρα. Ὁ δὲ Ξέρξης ἠσθεὶς ἐπὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ τοῦ Πausανίου ἀπέστειλεν Ἀρτάβαζον τὸν Φαρνάκου εἰς τὴν Ἀσιανὴν παραλίαν καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν παραλαβεῖν τὴν διοίκησιν τῆς σατραπείας τοῦ Δασκυλίου· ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἀφ' οὗ πρῶτον ἀπηλλάγη τῶν ἰδίων καθηκόντων Μεγαβάτης, ὁ περιώνυμος τοῦ Μαρδονίου ὑποστράτηγος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον διατελέσας διοικητὴς τῆς

ⁱ «ἐκόντων τῶν συμμάχων...» [Θουκυδίδου ἱστορία Α.96.1- Α.96.2].

ⁱⁱ Αἱ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι διετελόντο ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τῆς Σπάρτης ἀπὸ τοῦ 480 π.Χ. ἄχρι καὶ τοῦ 477 π.Χ.. Ὁ δὲ μέγας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἱστορικὸς Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος γράφει τὰ ἐξῆς εἰς τὸ μέγα ἱστορικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ φέρον τὸν τίτλον «Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους»: «Τότε ὁ κοινὸς οὗτος δεσμὸς διαλύεται· τότε ὁμοῦ τὸ ἔθνος δὲν ἐπανέρχεται πλέον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν, καθ' ἣν διετελεῖ μεμερισμένον εἰς πλείστας ὅσας ἐντελῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτήτους πολιτείας. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διχοτομεῖται ἤδη εἰς δύο μεγάλα τμήματα, ὧν τοῦ ἑνὸς προΐσταται ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἐρειδομένη κυρίως ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, τοῦ δὲ ἑτέρου προΐσταται ἡ Σπάρτη, ἐρειδομένη κυρίως ἐπὶ τῆς περὶ τῆς περὶ τῆς περὶ τῆς δυνάμεως»

(Κ.ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, τόμος Β', σ. 163).

ⁱⁱⁱ Τὴν αὐτὴν περίοδον συνέβη καὶ ὁ ὀστρακισμὸς τοῦ Θεμιστοκλέους.

^{iv} Ἐς τὸ εἰδικώτερον εἰπεῖν, ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ διελάμβανε τὰ ἐξῆς: "Πausανίας ὁ ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης τούσδε τέ σοι χαρίζεσθαι βουλόμενος ἀποπέμπει δορὶ ἐλών, καὶ γνώμην ποιῶμαι, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ, θυγατέρα τε τὴν σὴν γῆμαι καὶ σοὶ Σπάρτην τε καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὑποχείριον ποιῆσαι. δυνατὸς δὲ δοκῶ εἶναι ταῦτα πράξαι μετὰ σοῦ βουλευόμενος. εἰ οὖν τί σε τούτων ἀρέσκει, πέμπε ἄνδρα πιστὸν ἐπὶ θάλασσαν δι' οὗ τὸ λοιπὸν τοὺς λόγους ποιησόμεθα." (Αδ1188) μένης τῆς ψυχικῆς τοῦ ἀνδρὸς ἰδιοσυστασίας, ἥτις καὶ καθώρισε τὴν ῥοπήν αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρος πρὸς τὸ φιλαρχεῖν.

^v «[...]καὶ σοὶ Σπάρτην τε καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὑποχείριον ποιῆσαι...» (αὐτόθι)

ἐπαρχίας ταύτηςⁱ. Εἰς ἀπάντησιν δὲ τῆς ὡς εἴρηται ἐπιστολῆς τοῦ Πausανίου Ξέρξης ἀπέστειλε δι' Ἀρταβάζου ἀπαντητικὴν ἐπιστολήν— διασωθεῖσαν ὡσαύτως ὑπὸ Θουκυδίδου τοῦ Ἀθηναίουⁱⁱ—, δι' ἧς Βασιλεὺς ἐνετέλλετο τῷ Πausανίᾳ «νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν» ἐργάζεσθαι πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑπεσχημένων, λέγων ὅτι μηδὲν ἤθελε φεισθῆ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, μηδὲ καὶ στρατοῦ, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοπομένουⁱⁱⁱ. Διὰ τῆς προδοσίας ταύτης Πausανίας ἀπώλεσε τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἅτινα ἄχρῃ τοῦδε παρείχοντο αὐτῷ δασιλῶς παρ' ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων ἕνεκα τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ἀνδρείας, ἣν ἐπέδειξεν οὗτος κατὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νικηφόρον μάχην, ὅτε ἤρχε τῆς Σπαρτιατικῆς ἡγεσίας τοῦ 480 π.Χ., ὃν ἐν ταυτῷ καὶ ἄρχων ὄλων τῶν Ἑλλήνων^{iv}. «Ὅπις θεῶν» ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον τὸν ἄλλοτε ἔνδοξον καὶ εὐκλεῆ, καθότι^v, ὅτε οὗτος κατέφυγεν ὡς ἰκέτης εἰς τὸν ἐν Σπάρτῃ ναὸν τῆς χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, διὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπὶ μηδισμῶ κατηγορίαν, οἱ Σπαρτιᾶται ἐσφράγισαν τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, ὥστ' ἐγκλεισθεὶς ὁ δύσμοιρος ἀνὴρ ἔνδον αὐτοῦ ἀπέθανεν ὑπὸ δίψης καὶ πείνης (467 π.Χ.).

Ἐν ἀρχῇ, ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων κατεῖχεν ἀπλῶς τὴν προεδρίαν τῆς ἐν Δήλῳ συνόδου, βραδύτερον ὅμως ἡ προεδρία αὕτη μετεβλήθη εἰς δεσποτείαν^{vi} ἐπὶ τῶν συμμαχίδων πόλεων, αἵτινες μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔμελλον ν' ἀπολέσωσι τὴν ἰδίαν αὐτονομίαν. Αἱ πλεῖσται ὅσαι ἐπεμβάσεις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν ἄλλων πόλεων-κρατῶν ἐπήνεγκον στάσεις, αἵτινες προεκάλουν, φυσικῶ τῷ λόγῳ, ῥήξεις εἰς τὰ ἐνδοτέρω τῆς συμμαχίας. Αἱ ῥήξεις αὗται ἔμελλον νὰ ἐπιφέρωσιν ἐντὸς τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν πλήρη ἀφαίρεσιν τῆς αὐτονομίας τῶν λοιπῶν ἑλληνίδων πόλεων, ὥστε αἱ ἀρχῆθεν ἰσότιμοι καὶ αὐτόνομοι πόλεις κατήντησαν ἐπὶ τέλους ὑπήκοοι τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ἐν Δήλῳ Σύνοδος διελύθη, ἡ ἔδρα ὅμως τοῦ κοινοῦ ταμείου

ⁱ «Ξέρξης δὲ ἤσθη τε τῇ ἐπιστολῇ καὶ ἀποστέλλει Ἀρτάβαζον τὸν Φαρνάκου ἐπὶ θάλασσαν καὶ κελεύει αὐτὸν τὴν τε Δασκυλίτην σατραπείαν παραλαβεῖν Μεγαβάτην ἀπαλλάξαντα, ὃς πρότερον ἦρχε...» (Α'.129).

ⁱⁱ Θουκ. Α' 129.

ⁱⁱⁱ «[...]καὶ σε μήτε νύξ μήθ' ἡμέρα ἐπισχέτω ὥστε ἀνεῖναι πράσσειν τι ὧν ἐμοὶ ὑπισχνῆ, μηδὲ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου δαπάνῃ κεκωλύσθω μηδὲ στρατιᾶς πλήθει...»(Θουκ. Α' 129.3.)

^{iv} Θουκ. Α' 130.1.

^v Θουκ. Α' 134.

^{vi} ἢ «κυριαρχίαν...» (Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, σ. 164).

μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας καί, ὡς ἦν εἰκός, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνείμαντο ὡς ἴδια τὰ ἐκ τοῦ ταμείου πορισθέντα ἔσοδαⁱ.

Τὸ ἔργον τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρωνⁱⁱ ἀνέλαβον οἱ «*Ἑλληνοταμίαι*», σῶμα ἐπιλέκτων πολιτῶν, οἵτινες διεκρίθησαν πάντοτε μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν των διὰ τὴν τιμιότητα, τὴν εὐβουλίαν, καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἄκραν τῶν ἠθῶν των χρηστότηταⁱⁱⁱ. Εἰς δὲ τὸν «*δίκαιον*» Ἀριστείδην ἀνετέθη—κατ' ἀπαίτησιν τῶν Ἑλλήνων ἀπάσης τῆς ἄλλης Ἑλλάδος—ἡ εὐθύνη ὅπως καθορισθῆ τὸ ὕψος τῶν εἰσφορῶν τῶν προσηκουσῶν ἐκάστη τῶν ὑποχρέων πόλεων κρατῶν-μελῶν τῆς Α' Ἀθηναϊκῆς Συμμαχίας, ὅπως συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν μιᾶς ἐκάστης αὐτῶν^{iv}. Ὁ Ἀριστείδης ὥρισε τὸ ὕψος τοῦ φόρου μετὰ τοιαύτης εὐθυκρισίας, ὥστε οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων εἶπον τότε ὅτι τοσαύτην εὐδαιμονίαν (*εὐποτιμίαν*)^v ὁ ἀνὴρ οὗτος παρέσχε τότε συμάχοις, ὅσῃν ὁ «*ἐπὶ Κρόνου βίος*»^{vi} τοῖς πάρος προγόνοις^{vii}.

ⁱ Ὅρα εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου ἐν τῇ σελίδι ρ' τοῦ πρώτου τόμου τῆς «*Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*».

ⁱⁱ «*τῶν χρημάτων ἢ φορά...*» [Θουκυδίδου Ἱστ. Α' 96.2.1]

ⁱⁱⁱ Ὁ θεσμός οὗτος τῶν ἑλληνοταμιῶν εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Α' Ἀθηναϊκῆς Συμμαχίας, ὁ δὲ ὑπὸ αὐτῆς ὀρισθεὶς φόρος ἀνήλθεν εἰς 460 τάλαντα [κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, εἰς 560— βιβλ. ια', κεφ. 47] καὶ ὡς ἔδρα διὰ τὴν κατάθεσιν αὐτοῦ προετάρη ἡ Δῆλος, ἡ ἀρχαία ἀμφικτυονία καὶ γενέτειρα τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Ἀριστείδης ἐπέλεξε τὸν τόπον τοῦτον διὰ τὴν ἱερότητα τοῦ χώρου [Διόδ. Σικελ. ια' 47], ἐφ' ᾧ ἴδρυτο τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος· καὶ συνεβούλευσε τοὺς συμάχοις νὰ συγκαλῶνται πάντοτε εἰς τοῦτο τὸ μέρος αἱ Σύνοδοι [αἱ ξύνοδοι, Θουκ. Ἱστ. Α' 96.2], ἤτοι αἱ «*κοινὰί σύνοδοι*» τῶν ἀντιπροσώπων [Διόδ. Σικελ. ια' 47.1.3], προέτεινε δὲ νὰ ἐγκατασταθῆ αὐτόθι καὶ τὸ «*κοινὸν ταμεῖον*» τῶν συμμαχικῶν φόρων.

^{iv} Ὁ Πλούταρχος ἐπιφέρει ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς: «*Οἱ δ' Ἕλληνες ἐτέλουν μὲν τινα καὶ Λακεδαιμονίων ἡγουμένων ἀποφορὰν (=καταβολὴν φόρου) εἰς τὸν πόλεμον, ταχθῆναι δὲ βουλόμενοι καὶ κατὰ πόλιν ἐκάστοις τὸ μέτριον, ἠτήσαντο παρὰ τῶν Ἀθηναίων Ἀριστείδην, καὶ προσέταξαν αὐτῷ χώραν τε καὶ προσόδους ἐπισκεψάμενον ὀρίσαι τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ καὶ δύναμιν.*» [Πλουτάρχου *Βίος Ἀριστείδου*, 24.2].

^v «*εὐποτιμίαν τινὰ τῆς Ἑλλάδος...*» (Πλουτάρχου "*Βίος Ἀριστείδου*", 24.2).

^{vi} «*ὡς γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸν ἐπὶ Κρόνου βίον...*» (Πλουτάρχου "*Βίος Ἀριστείδου*", 24.3).

^{vii} Ὡν πάμπτωχος ὁ δίκαιος ὀργανωτῆς τῆς Α' ἀθηναϊκῆς συμμαχίας ὑπέκυψεν εἰς τὸ μοιραῖον περὶ τὸ ἔτος 467 π.Χ., δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς συμμαχίας.

3) Ἡ γενομένη ὑπὸ Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδου πολιορκία τῆς Ἰωνίας (τῷ 476 π.Χ.) (πόλεως κειμένης παρὰ τὸν Στρυμόνα ποταμὸν)ⁱ καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ἑξανδραπόδισις τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Ἡ νίκη αὕτη τῶν Ἀθηναίων κατέστη λίαν σημαντικὴ ἀπὸ ἱστορικῆς ἐπόψεως, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ πόλις Ἰωνία ὑπῆρξε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τῶν τελευταίων ἐναπομεινάντων στρατιωτικῶν θηλάκων τῶν Περσῶν. Ἡ νίκη τοῦ Κίμωνος αὕτη —ἥπερ καὶ ἡ πρώτη του— ἀνέδειξεν αὐτὸν ἰσχυρὸν εἰς τὴν πολιτικὴν μερίδα τῶν Ἀθηναίων ἀριστοκρατικῶν, καίτοι νεωστὶ τότε ἀναφανέντος τούτου ἐν τῷ πολιτικῷ στερεώματι. Αἱ δὲ λίθιναι στήλαι, αἱ ἀφιερωθεῖσαι εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἐφ' αἷς ἐστατίζετο μειδιῶσα ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦⁱⁱ, ἀπετέλεσαν τὸ σύμβολον τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐκείνης καταξιώσεως ἧς ἀπέλαυσε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ εὐκλεῆς οὔτος ἀνὴρ.

4) Ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Καρυστίων τῷ 472 π.Χ., ὅστις θέλει λήξει ἐν τέλει διὰ συμβιβασμοῦⁱⁱⁱ.

5) Οὐχί γε ἥττονος σημασίας ἱστορικὸν γεγονός ἐπῆρξε καὶ ἡ κατάληψις τῆς Σκύρου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τῷ 470 π.Χ.^{iv}, ὡσαύτως στρατηγούντος τοῦ Κίμωνος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἑξανδραποδίσαντες πρῶτον ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῆς νήσου προέβησαν ὕστερον εἰς κατάληψιν αὐτῆς, ἐγκαταστήσαντες αὐτόθι Ἀθηναίους ἐποίκους. Ἀφορμὴ (καὶ οὐχὶ αἰτία) τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης ἐστάθη τὸ γεγονός ὅτι μερὶς τις τῶν κατοίκων τῆς πόλεως —Δόλοπες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον— ἐπεδίδοτο εἰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς κατὰ Θερταλῶν ἐμπορῶν.

6) Ὀλίγω δὲ ὕστερον μετὰ ταῦτα, περὶ τὰ δύο ἔτη (469-468 π.Χ.), ἡ νῆσος τῆς Νάξου ἀπέστη τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς αὐτὴν ἐπιβληθείσης βαρυτάτης φορολογίας^v. Ἡ ἀντίδρασις τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξεν ἄμεσος διὰ τῆς ἐπακολουθησάσης πολιορκίας τῆς Νάξου.

ⁱ Θουκ. Α.98.

ⁱⁱ (αἵτινες ἔφερον μάλιστα καὶ φαλλὸν ἀνάγλυφον ἐπὶ τὸ μέσον αὐτῶν).

ⁱⁱⁱ Θουκ. Α' 98.

^{iv} Αὐτόθι.

^v Θουκ. Α' 99.

ἐνέργεια, καταστᾶσα μὲν ἐπιτυχῆς τοῖς Ἀθηναίοις διὰ τῆς ἐντελοῦς τῆς νήσου ὑποταγῆς (467 π.Χ.), ἐπενεγκοῦσα δ' ὅμως ταῖς λοιπαῖς πόλεσι διάστασιν ἀπόψεων περὶ τοῦ πρακτέου· καὶ τοῦτο, ἀφ' ἑνὸς διὰ τὸ βάρβαρον τῆς πράξεως, κυρίως ὅμως διότι πολλοὶ ἐφοβοῦντο μήπως τύχῃ τῆς αὐτῆς μοίρας καὶ ἄλλαι συμμαχίδες πόλεις (εἴ ποτέ τις ἐξ αὐτῶν ἠθέλεν ἀποστῆ τῆς συμμαχίας, ὡς ἐκ διαφωνίας τινὸς πρὸς τὴν μητρόπολιν^ι).

7) Ἡ ἐν Εὐρυμέδοντι ποταμῷ γενομένη πρὸς τοὺς Πέρσας ναυμαχία τῶν Ἀθηναίων (στρατηγοῦντος τοῦ Κίμωνοςⁱⁱ), ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι, διαφθείραντες περὶ τὰ 200 ἐν ὄλῳ φοινικικὰ πολεμικὰ πλοῖα, κατήγαγον νίκην σπουδαίαν ἐπὶ τῶν Περσῶν.

8) Ἡ πολιορκία τῶν Θασίων τῷ 465 π.Χ. ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Θάσιοι ἠττήθησαν ἦτταν ὀλεθρίαν. Εἶτα δὲ οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὰ ἐν Θάσῳ περίφημα ὄρυχεία τῆς «Σκαπτῆς ὕλης». Σημειωθῆτω ἐνταῦθα ὅτι, πρὶν ἢ γίνῃσι τὰ ὡς ἄνω ἀναφερθέντα γεγονότα, οἱ Θάσιοι εἶχον ἤδη ζητήσῃ παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων τὴν ἐκείνων ἐπικουρίαν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, πλὴν ὅμως ἄνευ τινὸς ἀποκρίσεως παρ' αὐτῶν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἠθέλον πιθανώτατα βοηθήσῃ τοῖς Θασίοις, εἰ πρότερον δὲν εἶχεν ἐκσπάσει σεισμός ἐν Σπάρτῃⁱⁱⁱ. γεγονὸς δὲ συνέβη περὶ τὸ 464 π.Χ., ἐπιφέρων σὺν ταῖς ὑλικαῖς ζημίαις καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῶν εἰλώτων^{iv}.

ⁱ Κατὰ τὸν Κ. Παπαδόρηγόπουλον, ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηναίων ἐπεβάλλετο διὰ τῆς βίας εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις-κράτη τοῦ τότε ἑλληνικοῦ κόσμου, τοῦθ' ὅπερ ἠγείρε τὴν μῆνιν τῆς δυσαρεσκείας τῶν ὑποτελῶν ἑλληνίδων πόλεων ἐναντίον τῆς κραταιᾶς μητροπόλεως· «αἱ μὲν ὑποτελεῖς ἤδη γενόμεναι πόλεις», γράφει ὁ Παπαδόρηγόπουλος, «ἠγανάκτουν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας των, αἱ δὲ ἔτι ἐλεύθεραι ἐφοβοῦντο μήπως πάθωσι τὰ αὐτά.» (ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 225).

ⁱⁱ Ἀ' ἐκστρατεία ἐν ἔτει 465 π.Χ. διεξαχθεῖσα (Θουκ. Α' 100).

ⁱⁱⁱ Ἐν τῷ 128^ο κεφαλαίῳ τοῦ Α' βιβλίου τῆς Θουκυδίδου ἱστορίας γίνετα ἐκτενὴς ἀναφορὰ περὶ τοῦ ἐν λόγῳ γεωλογικοῦ φαινομένου· ὁμοίως καὶ εἰς τὰ κεφάλαια 14, 16, 17, 18 τοῦ ἐπιγραφομένου «ΚΙΜΩΝ ΚΑΙ ΛΕΥΚΟΛΛΟΣ» συγγραμματος τοῦ Πλουτάρχου.

^{iv} Θουκ. Α' 101 || Πλουτάρχου «ΚΙΜΩΝ ΚΑΙ ΛΕΥΚΟΛΛΟΣ», κεφ. 16^ο|| Πανσανίου *Μεσσηνιακά*, κεφ. 24^ο].

9) Οἱ Ἀθηναῖοι οἰκοδομοῦσι τὸ μακρὸν τείχος εἰς Πειραιᾶ καὶ τὸ Φαληρικόνⁱ.

10) Τῷ 460 οἱ Ἀθηναῖοι «τὸ ὄστρακον ἐπιφέρουσι τῷ Κίμωνι» ἕνεκα τῆς φιλολακωνικῆς ἐκείνου πολιτικῆςⁱⁱ, ἵνα τὸ δημοκρατικὸν κόμμα τελευταῖον ἐπικρατήσῃ, τοῦ ὁποίου ἠγήσατο Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου, ὕστερον δὲ Περικλῆς ὁ Ξανθίππου (458 π.Χ.)ⁱⁱⁱ.

11) Ἡ ἐν Τανάγρα μάχη, ἡ συναφθεῖσα μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων ἐν ἔτει 457 π.Χ., καθ' ἣν οἱ τελευταῖοι ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων.

12) Μυρωνίδου στρατηγούντος, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκστρατεύουσι κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ θέλουσιν ἐπὶ τέλος καταγάγει νίκην ἐπ' αὐτῶν ἐν τῇ μάχῃ τῶν Οἰνοφύτων τῷ 456 π.Χ., καθιστάντες οὕτως ἑαυτοὺς κυρίους Βοιωτίας τε καὶ Φωκίδος^{iv}.

13) Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ (τούτου συμβάντος περὶ τὸ ἔτος 454 π.Χ.).

ⁱ (461, ἢ κατ' ἄλλους, τῷ 465 π.Χ.)

ⁱⁱ Ὁ Κίμων ἐξωστρακίσθη ἐπὶ δεκαετῆ φυγῇ, ἐν χειμῶνι τοῦ 462 π.Χ..

ⁱⁱⁱ Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους περιεστάλη ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις ἦν ἕως τότε τὸ προπύργιον τῆς πολιτικῆς μερίδος τῶν ἀριστοκρατικῶν. Οἱ δημοκρατικοὶ—ῶν, ὡς γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῆς ἱστορίας, ἠγεῖτο Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου—κτησάμενοι πρῶτον τὴν κυριότητα τῶν δικαστηρίων ὕστερον μετέβαλον, μικρὸν κατὰ μικρὸν, τὸ ἀθηναϊκὸν πολίτευμα εἰς ἄκρατον δημοκρατίαν. Καθὰ δέ φησι Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεὺς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ «ΚΙΜΩΝ ΚΑΙ ΛΕΥΚΟΛΛΟΣ»^(15.2): «[...]τελέως ἀνεθέντες οἱ πολλοὶ καὶ συγχέαντες τὸν καθεστῶτα τῆς πολιτείας τὰ τε πάτρια νόμιμα οἷς ἐχρῶντο πρότερον, Ἐφιάλτου προεστῶτος ἀφέιλοντο τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς τὰς κρίσεις πλὴν ὀλίγων ἀπάσας, καὶ τῶν δικαστηρίων κυρίους ἑαυτοὺς ποιήσαντες, εἰς ἄκρατον δημοκρατίαν ἐνέβαλον τὴν πόλιν, ἥδη καὶ Περικλέους δυναμένου καὶ τὰ τῶν πολλῶν φρονούντος[...].» Περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν μεθόδων οἷς ἐχρήσατο Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου ὅπως περιστείλῃ τὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀρχήν, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἡμῖν παραδίδωσιν τάδε: (Ἱστορικὴ βιβλιοθήκη, 11.77) «[...]Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου, δημαγωγὸς ὢν καὶ τὸ πλῆθος παροξύνας κατὰ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, ἔπεισε τὸν δῆμον ψηφίσματι μειῶσαι τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλήν, καὶ τὰ πάτρια καὶ περιβόητα νόμιμα καταλῦσαι[...].» (ἤγουν: «Ἐφιάλτης ὁ υἱὸς τοῦ Σοφωνίδου, ὢν δημαγωγὸς καὶ παροργίσας τοὺς πολλοὺς ἐναντίον τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, ἔπεισε τὸν δῆμον διὰ ψηφίσματος νὰ μειώσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐπιπλέον δὲ καταργήσῃ τὰ τῶν προγόνων ἦθη καὶ τοὺς περιφήμους τῆς πολιτείας θεσμούς»).

^{iv} Ὡστόσοσον ὁ πόλεμος θέλει ἐπανέλθει τῷ 447 π.Χ. ἐν Κορωνεῖα τῇ Βοιωτικῇ, ἐνθα θέλουσιν ἠττηθῆ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν (τῶν ἀφεστηκότων ἤδη ἀπὸ τῆς συμμαχίας), ὥστε καὶ θέλουσιν ἀπέλθει οὗτοι ἐκ τῆς Βοιωτίας.

14) Ἰνάρωσ ὁ Λιβύων βασιλεύς (ὁ ὑποκινήσας τῷ 459 π.Χ. τὴν ἀποστασίαν τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου) συλλαμβάνεται καὶ βραδύτερον θανατοῦται (453 π.Χ.).

15) Ἡ πενταέτηρος Εἰρήνη, ἡ ἐν ἔτει 451 π.Χ. (ἢ κατ' ἄλλους 457 π.Χ.) συνομολογηθεῖσα μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τελειοῦται ἡ γενεὰ «τῶν πατέρων» καὶ ἐν ταύτῃ ἄρχεται ἡ «τῶν συγχρόνων» τοῦ Περικλέους, δηλονότι ἡ γενεὰ ἣν ἐκφράζει τὸ ὑποκείμενον «αὐτοὶ ἡμεῖς». Ἀκολουθῶς οἷς παραδίδωσιν ἡμῖν Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεύς, ἡ ὡς εἶρηται συνθήκη (*σπονδαὶ πεντέτεις*) συνέστη μικρὸν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Κίμωνος ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι διερράγησαν εἰς πόλεμον, ὅστις συνήφθη —ὡς ἤδη ἐλέχθη— ἐν Τανάγρα τῷ 457 π.Χ.. Συμφώνως οἷς διελάμβανε ἡ συνθήκη αὕτη, ἀμφοτέραι αἱ διαμαχόμεναι πλευραὶ δὲν ἤθελον τούντεῦθεν ἐμπλακῆ αὐθις εἰς πόλεμον πρὸς ἀλλήλας. Ὡστόσον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀνταποκρινόμενοι εἰς πρόσκλησιν τοῦ Ἀμυρταίου, βασιλέως τῆς περιοχῆς τῶν Ἑλῶν, ἐκστρατεύουσιν εἰς Κύπρον, ὅπου ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνος τῷ 449 π.Χ.¹ (ὡς ἤδη προπάραιθεν ἐλέχθη). Κατὰ τὸν ἴδιον πάντοτε ἱστορικὸν ἢ εἰρήνη αὕτη ἀπετέλεσεν ἐπίτευγμα τοῦ Κίμωνος, ἡ δὲ ἐπακολουθήσασα ἐκστρατεία πρὸς Αἴγυπτον διεξήχθη ὑπ' αὐτοῦ τῷ 449 π.Χ. ἐπὶ τῇ συνενώσει τοῦ πανελληνίου πρὸς ἓνα κοινὸν σκοπὸν, ὥστε καταστῆναι ἐφικτὸν τὸ τοσοῦτο ποθητὸν διανόημα: **Τοὺς Ἕλληνας ἀλλήλοις ὁμονοεῖν. Φεῦ ὅμως τῆς Ἑλλάδος! Ἡ ἱστορικὴ πραγματικότης οὐδὲν θέλει τὸν δικαιώσει...**

16) Ἡ ἀμφίβολος *Κιμώνειος εἰρήνη* τοῦ 449 π.Χ. (Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 182). Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην², ἡ εἰρήνη αὕτη καθώριζε τὴν αὐτονομίαν τῶν ἐλληνίδων πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας, καθὼς καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς προσβάσεως μέρους τοῦ Περσικοῦ ναυτικοῦ στόλου εἰς τὰς περιοχὰς τῆς

¹ Πλούταρχου *Βίος Κίμωνος*, ἐν τῷ χωρίῳ 19.1-19.2, καθὼς καὶ Θουκυδίδου *Ἱστορία*, ἐν τῷ χωρίῳ Α' 112.4.1.-112.4.2.

² Ἱστορικὴ βιβλιοθήκη, χωρίον 14.3.

Φασήλιδος καὶ τῶν Κυανέωνⁱ. Ἐπικεφαλῆς τῆς —ὡς ἠθέλομεν εἰπεῖ σήμερον— «διπλωματικῆς» εἰς Σοῦσα ἀποστολῆς ταύτης ὠρίσθη Καλλίας ὁ Ἰππονίκουⁱⁱ, ὅστις θέλει ὕστερον κατηγορηθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπὶ δωροδοκία (Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ 189). Ἔτεροι ἱστορικαὶ ἔρευναι ἐμμένουσι τῇ θέσει ὅτι ἡ εἰρημένη συνθήκη συνέστη περὶ τὸ 465 π.Χ., ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀρταξέρξης Α΄ (υἱὸς τοῦ Ξέρξου) διαδέχεται τὸν ἑαυτοῦ πατέρα εἰς τὸν περσικὸν θρόνον (464-425 π.Χ.). Ὡστόσοσον, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἱστορικοῦ Π. Καρολίδου, τοιαύτη ἀποστολὴ «φαίνεται ἐκ τῶν προτέρων παράδοξος ἂν μὴ καὶ παράλογος»ⁱⁱⁱ. Ἡ ἄποψις αὕτη τοῦ σπουδαίου τούτου ἱστορικοῦ ἐπερεΐδεται εἰς μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, ὅστις, ἱστορῶν τὰ γεγονότα τῆς μείζονος τῶν Περσῶν στρατείας (ἐν τινι παρεκβάσει ἦν ποιεῖ οὗτος ἐκ τῆς ἀφηγήσεως περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀρταξέρξου Α΄), ἀναφέρεται εἰς μίαν ἀποστολὴν τῶν Ἀθηναίων εἰς Σοῦσα, ἧς ἠγεῖτο Καλλίας ὁ Ἰππονίκου^{iv}. Ἐπὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Ἡροδότου τεθεώρηται τὸ ἐξῆς. Καίτοι ὁ συγγραφεὺς περὶ μὲν τῶν Ἀργείων διασαφεῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, περὶ τῆς Ἀθηναίων ὁμως πρεσβείας οὐδὲν ἄλλο λέγει, εἰ μὴ μόνον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι πρέσβεις εὐρίσκοντο αὐτόθι «ἐτέρου πρήγματος ἕνεκα»^v. πρᾶγμα, ὅπερ ἐντόνους ἐγείρει τὰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἱστορικότητος τῆς δῆθεν Συνθήκης. Ἐὰν τῷ ὄντι ἡ Συνθήκη τῆς *Κιμωνείου Εἰρήνης* ἀπετέλει ἐν ἱστορικὸν γεγονὸς ἐπικεκυρωμένον καὶ ὑφ' ἐτέρων —συγχρόνων τῷ Ἡροδότῳ— ἱστορικῶν, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠθέλεν ἀποδοθῆ ὑφ' ἐνὸς τοσοῦτω ἐμβριθοῦς καὶ μεμυημένου γνώστου τῶν πραγμάτων, οἷον ὁ Ἡρόδοτος, ὁ πλημελέστατος οὗτος χαρακτηρισμὸς εἰς ἐν τοιαύτης

ⁱ Συμφώνως τοῖς παρὰ τοῦ Πλουτάρχου παραδιδόμενοις, ὁ εἰρημένος ναυτικὸς ἀποκλεισμὸς ἀφεώρα τὰς περιοχὰς ἐκεῖνας τῶν Κυανέων καὶ Χελιδονίων (*Βίος Κίμωνος* 13.4).

ⁱⁱ Ὁ φερώνυμος «*Λακκόπλουτος*», ἕνεκα τοῦ ὅτι ἀνηῦρέ ποτε περσικὸν θησαυρὸν ἐντὸς λάκκου.

ⁱⁱⁱ Ὅρα εἰς τὸ Δ΄ κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου, καὶ εἰδικώτερον, εἰς τὸ χωρίον τὸ ἀφορῶν τὰ γεγονότα τῆς συμπληρώσεως τῶν Μακρῶν τειχῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος (Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ Β΄ 183).

^{iv} Ἡ ἀποστολὴ αὕτη χρονικῶς συμπίπτει τῇ τῶν Ἀργείων πρεσβειῶν.

^v Ἡροδότου ἱστορία, 7.15.1.

ιστορικῆς καὶ πολιτικῆς σπουδαιότητος γεγονός· πλὴν εἰ τὰ περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης λεγόμενα οὐδὲν ἄλλο ἦν ἢ φῆμαι.ⁱ Ὅθεν, ἀκολουθῶς τοῖς παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ Καρολίδου γραφομένοις, ἐν τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἡροδότου οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης συνθήκης καί, ὡς ἐκ τούτου, οὐδεὶς λόγος περὶ συνθήκης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 464 καὶ 460 π.Χ. συνομολογηθείσης. Εἰ δὲ πράγματι συνέστη τοιαύτη συνθήκη, τότε ἀγόμεθα εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι πιθανὸν νὰ συνήφθη ἢ δῆθεν «*Κιμώνιος Εἰρήνη*» μετὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κίμωνος ἐκστρατείαν τὴν γενομένην τῷ 449 π.Χ.ⁱⁱ (ὁπότε καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνος κατὰ τὴν μάχην τῆς πολιορκίας τοῦ Κιτίου)ⁱⁱⁱ. ὑπόθεσις ἐρειδομένη ἐφ' ἐνὸς χωρίου ἐκ τοῦ δωδεκάτου βιβλίου τῆς «*Ἱστορικῆς βιβλιοθήκης*» τοῦ Διοδώρου^{iv}.

17) Τριακοντούτιδες σπονδαί, συνομολογηθεῖσαι μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων τῷ 445 π.Χ., δι' ὧν ἐπεκυροῦτο ἡ ὑπαρξίς ἐν Ἑλλάδι δύο συμμαχιῶν ἐντελῶς ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων.

5. ....
6. ὅσῃν ἔχομεν ἀρχήν... Διὰ τοῦ ὅρου *ἀρχή* νοεῖται ἡ ἡγεμονία [ἡγεμών], ἥτοι ἡ κυριαρχία τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπιτευχθεῖσα περὶ τὸ ἔτος 477 π.Χ., διὰ τῆς ἐν Δήλῳ συγκληθείσης Συνόδου^v. Τίτι δὲ τρόπῳ ἡ ἡγεμονία

ⁱ Ὅρα τὰ σχόλια τοῦ ἀοιδίμου ἱστορικοῦ Π. Καρολίδου, ἐν τῇ 184^η σελίδι, εἰς τὸ Δ' κεφάλαιον τοῦ β' τόμου τοῦ ἱστορικοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου.

ⁱⁱ ἢ κατ' ἄλλους, τῷ 445 π.Χ. (Κακριδῆς).

ⁱⁱⁱ Ὅρα Θουκυδίδου ἱστορία Α' 112.

^{iv} Ὅρα εἰς τὸ χωρίον 4.6.1.-4.6.6. τῆς *Ἱστορικῆς βιβλιοθήκης*.

^v Κατὰ τὸν Κ. Παπαρηγόπουλον (Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Α 207), τέσσαρες ἄνδρες κατέστησαν οἱ δημιουργοὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων: Ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κίμων καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Περικλῆς· ὁ πρῶτος διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ πρώτου στόλου, προπαρασκευάσας οὕτω τὴν ὑλικὴν ὑπόστασιν τοῦ μεγάλου τούτου στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ συγκροτήματος· ὁ δεύτερος διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς πρώτης ναυτικῆς συμμαχίας, δι' ἧς ἐτέθη ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ οἰκοδομήματος τῆς ἡγεμονίας· ὁ τρίτος διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ ἐπίδοσιν εἰς τὰς ἐκστρατείας (αἱ ὁποῖαι καὶ ἐστερέωσαν τὸ ἐν λόγῳ οἰκοδόμημα) τὸ μὲν κατὰ τῶν Περσῶν, τὸ δὲ κατὰ τῶν ἀποστατῶν, ἐνῶ ὁ τέταρτος διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ῥύθμισιν καὶ διευθέτησιν τῆς ἡγεμονίας.

αὐτῇⁱ ἔμελλε ἐντὸς τεσσαράκοντα μάλιστα ἐτῶνⁱⁱ νὰ μεταπέση εἰς ἀρχὴν δεσποτικὴν, τοῦτο ὁ Περικλῆς ἀποφεύγει νὰ διασαφήσῃ εἰς τὸ ἀκροατήριον (MARCHANT, notes, p.169). Κατὰ δὲ τὸν Θουκυδίδη, ὡς σκοπὸς τῆς ἡγεμονίας ταύτης προεβάλλετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἢ ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ περαιτέρω ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ δῆσις τῶν περιοχῶν ἐκείνων ἃς εἰσέτι ἐκτᾶτο ὁ Βασιλεύς. Ἐν τῷ 96^ο, πάραυτα, κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου, οὐδαμοῦ διαλαμβάνεται ὁ ὄρος «σκοπός», ἀλλὰ ὁ ὄρος «πρόσχημα» (ἤγουν «φαινομενικὴ αἰτία», «πρόφασις»)ⁱⁱⁱ: «[...]πρόσχημα γὰρ ἦν ἀμύνεσθαι ὧν ἔπαθον δηοῦντας τὴν βασιλέως χώραν^{iv}», ἦτοι: «[...] ἢ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων προβαλλομένη αἰτιολογία διὰ τὴν παράτασιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἦτο νὰ ἐκδικήσωσιν ἑαυτοὺς ἀνθ' ὧν κακῶς ἔπαθον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν, λεηλατοῦντες τὰς περιοχὰς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ κράτους.»

Ἐν δὲ τῷ 63^ο κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου (τοῦ περιέχοντος τὴν Περικλέους δημηγορίαν) ὁ ῥήτωρ φαίνεται νὰ μὴ ἀρνῆται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πάλαι τῶν Ἀθηναίων ἡγεμονία εἶχεν ἤδη καταστῆ **στυγνὴ τυραννίς**, ὥστόσον ἐξαίρει τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς, λέγων τοῖς Ἀθηναίοις ὅτι ἄδικον μὲν ταύτην ἐπιβάλλεσθαι ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ἀναγκαῖον ὅμως τοῦτο πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς ἀθηναϊκῆς κυριαρχίας.

Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ Περικλῆς προβαίνει εἰς τοιαύτην δήλωσιν, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐνέσκηψε —σὺν τῇ εἰσβολῇ τοῦ Ἀρχιδάμου— καὶ τὸ γεγονὸς τοῦ καταστρεπτικοῦ λοιμοῦ, ὅστις ἀφανίσας μέγα μέρος τοῦ ἐντὸς τῶν τειχῶν ἐστενοχωρημένου πληθυσμοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἐφάνη αὐτῆς ἐν τῷ χειμῶνι τοῦ 426, ἵνα παντάπασι τελειωθῇ ἡ καταστροφή τῆς πόλεως· μεθ' οὗτον ἐτρώθη τὸ ἠθικὸν τῶν Ἀθηναίων, ὥστε αἱ κατηγορίαι αὐτῶν ἐπέπεσον λάβροι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς

ⁱ (ἣτις ἐπερείδετο εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνοδικοῦ συμβουλίου, οὗ, ὡς γνωστόν, μετείχον ψήφῳ ἅπασαι αἱ ἑλληνίδες πόλεις)

ⁱⁱ Ὅρα τὴν ὑπ' ἀριθμ. 4 σημείωσιν τοῦ προκειμένου παραρτήματος.

ⁱⁱⁱ Λίαν συνήθης κατέστη παρὰ τοῖς ἀττικοῖς ἡ ἔκφρασις «**πρόσχημα τοῦ πολέμου...**», δηλονότι «πρόφασις διὰ τὸν πόλεμον» ἢ «φαινομενικὴ τοῦ πολέμου αἰτία».

^{iv} Θουκυδ. ἱστ. Α', 96.

τοῦ Περικλέους. Ὁ δῆμος ἐθεώρησε τὸν Περικλέα αἴτιον ἐκείνης τῆς καταστροφῆς, κατηγορῶν αὐτὸν διὰ τὴν ἐμπλοκὴν τῶν Ἀθηναίων εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίουςⁱ. Καθὰ δέ φησι Θουκυδίδης: «οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ ἢ γῆ αὐτῶν εἶχε λεηλατηθῆ ἔκ δευτέρου καὶ ὁ λοιμὸς ἐπέπεσεν αὐτοῖς σφοδρὸς, ἐν τῷ ἅμα δὲ ὑπέφερον καὶ ἐκ τοῦ πολέμου, διὰ ταῦτα εἶχον μεταβάλλει γνώμην· καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν κατηγοροῦν τὸν Περικλέα, διότι ἠγοῦντο ὅτι οὗτος παρώτρυνεν αὐτοὺς νὰ προέλθωσιν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ δι' ἐκείνον εἶχον περιπέσει εἰς τοιαύτας συμφοράς, ἀφ' ἑτέρου δὲ προηροῦντο νὰ συνθηκολογήσωσι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καίτοι ἔπεμψάν τινες πρέσβεις εἰς αὐτοὺς, ὥστίσον οὐδὲν τό σπουδαῖον ἔπραξαν.»ⁱⁱ (ἀπόδοσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου: Γ. Σ. Ζάβανος)

7. Ὀλίγα τινὰ περὶ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ ἀντικειμένου.

Διὰ τοῦ ὅρου «ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον» ἐννοεῖται τὸ κατ' αἰτιατικὴν πτώσιν ἐκφερόμενον ἀντικείμενον, τὸ ὑφιστάμενον ἐξ' ἀρχῆςⁱⁱⁱ καὶ μὴ ἀποτελοῦν ἀπότοκον τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑποκειμένου (καθάπερ γίνεται εἰς τὸ «ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον τοῦ ἀποτελέσματος», περὶ οὗ γενήσεται λόγος περαιτέρω). Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δοῖται ἢ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου, ἥτις ἐνεργεῖ καὶ μεταβάλλει ἐξωτερικῶς τὴν προτέραν αὐτοῦ τάξιν· οἷον εὐθέως,

Ὁ τοξότης τείνει τὸ τόξον...

ⁱ Συμφώνως δὲ τοῖς παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ παραδιδόμενοις (Πλουτάρχου *Βίος Περικλέους*, 35.5): «[...]τὰς ψήφους λαβόντας ἐπ' αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας καὶ γενομένους κυρίους ἀφελέσθαι τὴν στρατηγίαν καὶ ζημιῶσαι χρήμασιν, ὧν ἀριθμὸν οἱ τὸν ἐλάχιστον πεντεκαίδεκα τάλαντα, πεντήκοντα δ' οἱ τὸν πλείστον γράφουσιν. ἐπεγράφη δὲ τῇ δίκῃ κατήγορος, ὡς μὲν Ἴδομενεὺς λέγει, Κλέων, ὡς δὲ Θεόφραστος, Σιμμίας· ὁ δὲ Ποντικὸς Ἡρακλείδης Λακρατείδην εἶρηκε[...].»

ⁱⁱ Θουκυδ. ἱστ. Β', 59: «[...]οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ἢ τε γῆ αὐτῶν ἐτέμνητο τὸ δεύτερον καὶ ἢ νόσος ἐπέκειτο ἅμα καὶ ὁ πόλεμος, ἠλλοίωοντο τὰς γνώμας, καὶ τὸν μὲν Περικλέα ἐν αἰτίᾳ εἶχον ὡς πείσαντα σφᾶς πολεμεῖν καὶ δι' ἐκείνον ταῖς συμφοραῖς περιπεπτωκότες, πρὸς δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ὤρμηοντο συγχωρεῖν· καὶ πρέσβεις τινὰς πέμψαντες ὡς αὐτοὺς ἀπρακτοὶ ἐγένοντο.

ⁱⁱⁱ ἠγοῦν, πρὶν ἢ ἐκδηλωθῆ ἐπ' αὐτοῦ ἢ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ῥήματος.

- Τὸ ἀντικείμενον «τόξον» ὑφίστατο καὶ πρὸ τῆς ἐκδηλωθείσης ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου ἐνεργείας, μὴ ἀποτελοῦν ἐπακολούθημα αὐτῆς.

«Ὁ βασιλεὺς ἐπέμψε κήρυκας...»

- Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐνταυθί:

«Οὗτοι ἀνέωξαν τὰς πύλας...¹» (ὁμοίως).

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ.

Ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον ὑπάρχει δύο εἰδῶν:

- 1). Τὸ προκύπτον ἔνεκα τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑποκειμένου, ὅπερ καὶ καλεῖται παρὰ τῶν γραμματικῶν «ἀντικείμενον τοῦ ἀποτελέσματος»· πρὸς ἀπόδειξιν ἔστω,

«Θίβρων ὑπόνομον ἄρυττεν...»

- Ἡ ὑπόνομος οὐδὲν ὑφίστατο πρὶν ἢ ἐνεργήσῃ τὸ ῥῆμα, ἀλλὰ προβάλλει ὡς ἐνέργημα τοῦ ῥήματος, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἄρχεται ἐνεργοῦν τὸ ὑποκείμενον,

«γράφω ἐπιστολήν...»,

«κτίζουσι τὰς πόλεις...», ὁμοίως,

¹ Αἱ «πύλαι» ὑπῆρχον καὶ πρὶν ἢ ἐνεργήσῃ τὸ ὑποκείμενον.

— Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἀποτελέσματος οὐχ ὑφίσταται ἐξ ἄρχῆς, ἀλλὰ —ὡς ἤδη ἐλέχθη— ἀποτελεῖ ἀπότοκον αὐτῆς ταύτης τῆς ἐνεργείας τοῦ ῥήματος καί, ὡς ἐκ τούτου, συντάσσεται μετὰ ῥημάτων, οἷα ἐστι τὰ κατωτέρω:

κατασκευάζω, παρασκευάζω, ἰδρύω, ὀρύσσω, κτίζω, ποιῶ, οἰκοδομῶ, γράφω, τίκτω, γεννῶ, ναυπηγῶ, τίθημι ἢ τίθεμαι καὶ πλείστα ἄλλα ὁμοίας πρὸς τὰ ἀνωτέρω σημασίας.

2) Τὸ «*κυρίως ἐσωτερικόν*», ἢ ἄλλως «*σύστοιχον ἀντικείμενον*». Τοῦτο ἐμφαίνει τὸ περιεχόμενον τοῦ ῥήματος καὶ λαμβάνεται ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ. Παράγεται δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς ῥίξης τοῦ ῥήματος ἢ καὶ ἐξ ἄλλου τινὸς ῥήματος συγγενοῦς.

— Ὡς σύστοιχον ἀντικείμενον, ἐν γένει, τίθεται ἀφηρημένον οὐσιαστικόν, ὅπερ καὶ ἐξαίρει τὴν ῥηματικὴν ἔννοιαν, παραδείγματος ἕνεκα:

«Καθειργνύμενος ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ὁ ἀνὴρ ὄδε ὁ εὐκλεῆς ἀπέθνησκε θάνατον στύγιον¹...»

• Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, τὸ ἀντικείμενον *θάνατον* —ὅπερ παράγεται ἐκ τοῦ ἀπαρεμφατικοῦ τύπου *ἀποθανεῖν* τοῦ ῥήματος *ἀπέθανον* (Ἀόρ. β' τοῦ *ἀποθνήσκω*)— λαμβάνεται ὁμοῦ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ *ἀποθνήσκω*, καθὸ εὐρυσκόμενον ἐν στενωτάτῃ πρὸς τὸ ῥῆμα σχέσει «ἐσωτερικῆ» (ἤτοι «λογικῆ»). Οὕτως, ἀφ' ἐνὸς ἐξαίρεται ἡ ἔννοια τοῦ ῥήματος «*ἀπέθνησκε*» καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀναφαίνεται ἐναργέστερον ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιθέτου «*στύγιον*»: διότι δῆλον ἡμῖν ὅτι οὐχ οἰονδήποτε

¹ ἤτοι «θάνατον μεμισημένον, στυγερόν».

θάνατον ἔπαθε τὸ ὑποκείμενον «*ἀνήρ*», ἀλλὰ θάνατον στυγερόν, μισητόν, οἷονπερ οὐδεὶς ἐθέλει ἀποθανεῖν.

— Ὑπομνηστέον ὅτι ὡς σύστοιχον ἀντικείμενον λογίζεται συχνάκις ἢ ἐν οὐδετέρῳ γένει ἐκφερομένη αἰτιατικὴ ἐπιθέτου ἢ ἀντωνυμίας, οἷον: «*πολλά*», «*ὀλίγα*», «*τοιάδε*», «*τοσαῦτα*», «*οὐδέν*» κ.τ.τ.—

8. *Ολίγα τινὰ περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἔλξεως τοῦ ἀναφορικοῦ.*— Ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία κανονικῶς συμπίπτει πρὸς τὸ προλεχθὲν ὄνομα ἢ τὴν προλεχθεῖσαν δεικτικὴν ἀντωνυμίαν κατὰ γένος καὶ ἀριθμόν, κατὰ δὲ τὴν πτώσιν αὐτῆς τίθεται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν σύνταξιν τῆς προτάσεως ἔνθα εὐρίσκεται. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς ἔλξεως ἀναφορικοῦ, ἢ ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας, εἰ καὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐκφέρεσθαι ταύτην κατὰ πτώσιν αἰτιατικὴν, τίθεται πάραυτα εἰς πτώσιν γενικὴν ἢ δοτικὴν, ὅτι εἰς τὰς αὐτὰς πτώσεις κεῖται καὶ ὁ ὄρος τῆς προτάσεως ὁ διωρισμένος ὑπὸ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας. Τὸ φαινόμενον τῆς ἔλξεως τοῦ ἀναφορικοῦ λαμβάνει τοὺς ἐξῆς ἐξωτερικοὺς τύπους:

1. Ὄταν ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία διορίζη ὄνομα οὐσιαστικόν, τότε αὐτὸ μετατίθεται πρὸς τὸ τέλος τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως καὶ ἐκφέρεται ἄνευ ἄρθρου· καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἔστω,

«*Τούτους καὶ ἄρχοντας ἐποίει, ἧς κατεστρέφετο χώρας...*»¹,

ἀντὶ τῆς κανονικῆς ἐκφερομένης προτάσεως:

«*Τούτους καὶ ἄρχοντας ἐποίει τῆς χώρας ἣν κατεστρέφετο...*»

¹ Ξενοφώντας *Κύρου Ἀνάβασις*, 1.9.14.

ᾠσαύτως καὶ ἐνταῦθα:

«Ἐπορεύετο σὺν ἧ εἶχε δυνάμει...»,ⁱ

ἀντὶ τῆς ἐκφερομένης κατὰ τὰ κεκανονισμένα προτάσεως:

«Ἐπορεύετο σὺν τῇ δυνάμει ἣν εἶχε...»

— Πολλάκις δὲ ἀπαντᾶται καὶ ἡ ἀντίστροφος ἔλξις, ὅπου ὁρῶμεν ἐλκόμενον οὐχὶ τὸ ἀναφορικόν, ἀλλὰ τὸ προσδιοριζόμενον ὄνομαⁱⁱ, τὸ ὁποῖον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐκφέρεται κατὰ τὴν πτώσιν τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας· παραδείγματος ἕνεκα:

«Ἀλλὰ τὴν οὐσίαν ἣν κατέλιπε τῷ υἱί, οὐ πλείονος ἀξίας ἐστὶν ἢ τεττάρων καὶ δέκα ταλάντων...»,ⁱⁱⁱ

ἀντὶ τῆς κανονικῶς ἐκφερομένης προτάσεως,

«Ἀλλὰ ἡ οὐσία, ἣν κατέλιπε τῷ υἱί, οὐ πλείονος ἀξίας κ.λ.π...»

• Τοιαύτη ἔλξις ἀπαντᾶται πολλάκις εἰς τὰ οὐδέτερα «ὄσον- ὄσα», εἰς τὰ «ὄσος» ἢ «ὄση», καθὼς καὶ εἰς τὰ οὐδέτερα «οἶον- οἶα»· ἀπαντᾶται ὁμοίως καὶ εἰς τὰς φράσεις «οὐδεὶς ὅστις οὐ» καὶ «θαυμαστόν ἐστιν», ἐπὶ παραδείγματι:

«Καὶ οὐδενὶ ὄτῳ οὐκ ἀποκρινόμενος...»,^{iv}

ⁱ Ξενοφώντας *Ελληνικά*, 4.1.24..

ⁱⁱ (συνήθως οὐσιαστικὸν ἢ καὶ ἀντωνυμία)

ⁱⁱⁱ Λυσίας 19.47..

^{iv} Πλάτωνος *Μένων*, 70c.

ἀντὶ τῆς κανονικῆς συντάξεως,

«Οὐδείς ἐστιν, ὅτω οὐκ ἀποκρινόμενος...»

Ὅμοίως καὶ ἐνταῦθα:

«Ἄλλὰ μὴν κακέϊνος θαυμαστὴν ὄσῃν περὶ σέ προθυμίαν ἔχει...»,ⁱ

ἀντὶ τοῦ:

«Θαυμαστὴ ἐστὶν ἡ προθυμία, ὅσῃν περὶ σ' ἔχει...»

2. Ὅταν ἡ ἀναφορικὴ πρότασις προσδιορίζῃ δεικτικὴν ἀντωνυμίαν κατὰ γενικὴν ἢ δοτικὴν πτώσιν ἐκφερομένην, τότε ἡ ἀντωνυμία αὕτη ἐλλείπει ἐκ τῆς προτάσεως, τὴν δὲ θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἐφεξῆς ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία· αὐτίκα γάρ,

«Καὶ γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά, ἴσασι οὐδὲν ὧν λέγουσι...»,ⁱⁱ

ἥτοι,

«ἴσασι οὐδὲν τούτων ἃ λέγουσι...»

Ὡσαύτως ἰσχύει καὶ ἐν τῇ προτάσει τῆδε:

ⁱ Πλάτωνος Ἀλκιβιάδης, 151a.

ⁱⁱ Πλάτωνος Ἀπολογία, 22c.3.

«Ὅπως ἐσεσθε ἀξιοὶ τῆς ἐλευθερίας, ἣς κέκτησθε...»ⁱ

ἀντὶ τοῦ,

«Ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἣν κέκτησθε...»

9. Διὰ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ ῥήματος «ἐκτῆθη» γίνεται ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἀκροατῶν ἀνάπλασις τῆς ἐννοίας τοῦ «κτῆσάμενοι»,ⁱⁱ ἐν ταύτῳ δὲ καὶ συνειρμὸς πρὸς τὸ ὑποκείμενον «οἱ πατέρες ἡμῶν» [καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν..., πργφ.(2), πρότασις 2α], ὅπερ ἀναφαίνεται ἐκ νέου εἰς τὴν ὑποθετικὴν πρότασιν τῆς παρούσης παραγράφου: «...ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν...» (πργφ. 4).

Τοιουτοτρόπως, τὸ κοινὸν τοῦ ἀκροατηρίου ἀναμιμνήσκειται ὅλων ὅσων ἐλέχθησαν εἰς τὴν 2^αν παράγραφον περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἔργου «τῶν πατέρων», προσέτι δὲ δύναται νὰ ἐννοήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν εὐθύνην ἣν φέρει ἐν γένει ὁ πολίτης, ὅπως τοῦτο τὸ ἔργον εὐρυνθῆ. Ἡ εὐθύνη αὕτη βαρύνει τὸν ἀθηναῖον πολίτην καὶ ὡς ἄτομον εἰς τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον (ιδία), ἀλλὰ καὶ ὡς μέλος τῆς κοινότητος εἰς τὸν δημόσιον βίον (δημοσία)ⁱⁱⁱ. Αἱ δύο αὗται ὑποστάσεις τῆς κοινωνικῆς ὄντοτης τοῦ Ἀθηναίου ἀποτελοῦσιν ἐκφράσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ του εἶναι, ὅπερ διατελεῖ ἐν ἀπολύτῳ ἀρμονία ψυχῆς, πνεύματος καὶ σώματος. Πρὸς τὸν ἐν λόγῳ συνειρμόν, τὸν ἐγκείμενον μεταξὺ τῶν ὄρων «ἐκτῆθη»^{iv} καὶ «κτῆσάμενοι»^v, συνεπικουροῦσι προσέτι καὶ αἱ ἀναφορικαὶ ἐκεῖναι ἀντωνυμιαὶ αἱ ἐκφερόμεναι εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις κατὰ τὴν αὐτὴν πῶσιν καὶ ἐν τῷ αὐτῷ γένει, λαμβανόμεναι ἢ μὲν ὡς προσδιορισμὸς τοῦ ὄργάνου [οἷς

ⁱ Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις, 1.7.3.

ⁱⁱ [πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὄσῃν ἔχομεν ἀρχὴν... πργφ. (2) κατασκευὴ προτάσεως β'].

ⁱⁱⁱ Ἡ ἰσορροπία τῶν τριῶν αὐτῶν συνιστωσῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοῦ Ἀθηναίου πολίτου φαίνεται εἰς τὸν «ἔπαινον τῶν τρόπων» (κεφ. 38^{ov}) καὶ εἰς τὴν «συγκεφαλαίωσιν τοῦ ἐπαίνου τῆς πολιτείας» (κεφ. 41^{ov}), ἔνθα ὁ ῥήτωρ προβάλλει τὸ δίπολον: «καθ' ἕκαστον... ἄνδρα» ἀφ' ἑνός καὶ ἀφ' ἑτέρου: «τὴν πᾶσαν πόλιν».

^{iv} (οἷς ἕκαστα ἐκτῆθη...)

^v «πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὄσῃν ἔχομεν ἀρχὴν... ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον...»

ἕκαστα ἐκτίθη... (δοτική ὀργανική)], ἢ δὲ ὡς ἐμπρόθετος διορισμὸς τῆς προσθήκης (πρὸς οἷς ἐδέξαντο...).

Ἡ γενεὰ τῶν «πατέρων» παρέδωκε «τοῖς νῦν ἔτι οὔσιν»ⁱ τὴν ἐνδοξοτάτην ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων, σὺν οἷς αὐτοὶ οὔτοι «οἱ πατέρες» ἐδέξαντο παρὰ τῶν ἑαυτῶν «προγόνων», διὰ τῶν ὁποίων (οἷς) «ἕκαστα ἐκτίθη» ὑπὸ τῶν «συγχρόνων».

10. Ἡ ἀκμὴ αὕτη τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἰσχύος τῶν Ἀθηναίων ἐπερείδεται εἰς τρεῖς παράγοντας, ὅποιοι καὶ οἱ ἐξῆς:

- 1) Ἐπιτήδευσις.
- 2) Πολιτεία.
- 3) Τρόποι.

Διὰ τοῦ ὅρου «ἐπιτήδευσις» νοεῖται ἡ ἐργατικότης, δηλονότι, ἡ φιλοπονία, δι' ἧς ὁ Ἀθηναῖος πολίτης σπεύδει ἵνα ἐπιλύσῃ τὰς προκλήσεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τόσῳ ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς αὐτοῦ ὑποθέσεσιν, ὅσῳ καὶ ἐν ταῖς τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δημοσίου βίου. Ἡ ἐργατικότης νομίζεται παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὡς παράγων εὐμαρείας καὶ κοινωνικῆς σταθερότητος, ἐνῶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἐργασίας θεωρεῖται τὸ μέγιστον ὄνειδος, πολλῶ δὲ χεῖρον καὶ τοῦ «ὁμολογεῖν τὸ πένεσθαι»ⁱⁱ. Ὁ Ἀθηναῖος πολίτης τῆς χρυσῆς ἐκείνης ἐποχῆς ὅσον οἶδε «τὰ οἰκεῖα», τοσοῦτον καὶ ἔτι μᾶλλον οἶδε «τὰ πολιτικά». Ἐπιμελεῖται μὲν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑποθέσεων, ὥσπόσον οὐδόλως παύει ἐπιμελούμενος καὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Πράττει μάλιστα ταῦτα μετὰ τοσαύτης ὑπευθυνότητος καὶ ἐργατικότητος, ὥστε ὁ ἴδιος ἀποτελεῖ ἐν αὐτοτελὲς κοινωνικὸν ὄν, κτώμενον μίαν ἀρκούντως εὐρυνομένην συνείδησιν τόσῳ τῆς ἰδίας ἀτομικότητος, ὅσῳ καὶ τῶν ὑπερ-ἀτομικῶν ἀξιῶν, ἐφ' αἷς «ἐδράζεται» ὁ πολιτικὸς βίος τῆς κοινότητος: Ἡ τίμησις τῶν ἐπισήμων θεῶν τῆς πολιτείας, —ἢ ἄλλως, τῶν πολιούχων θεῶν— ἢ ὑπεράσπισις τῆς πατρίδος καθ' ἥστινος βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς καὶ πάσης φύσεως ἐχθρικῆς ἐπιβουλῆς· ἢ λατρεία εἰς τοὺς ἐπωνύμους τῆς φυλῆς ἥρωας· ὁ θεσμὸς τῆς «χορηγίας» καὶ ἐν γένει πᾶς θεσμὸς τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας τῶν χρυσῶν ἐκείνων χρόνων ἀποτελοῦσι μίαν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα ἐπιβεβλημένην εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

ⁱ ἤγουν εἰς «τοὺς συγχρόνους» τοῦ Περικλέους.

ⁱⁱ «καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινι αἰσχρὸν, ἀλλὰ τὸ διαφεύγειν αἴσχιον...»(40).1.

Ἡ ἀντικειμενικὴ αὕτη πραγματικότης δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸ «Παγκόσμιον Πνεῦμα» τοῦ *Hegel*, οὗ φορεὺς νομίζεται ἡ «συλλογικὴ συνείδησις», ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ ἢ σύνθεσις τῶν ἐπὶ μέρους ἀτομικότητων. Κατὰ τὸν Γάλλον κοινωνιολόγον **Émile Durkheim (1858-†1917)**, ἡ σύνθεσις αὕτη τῶν «ἀτομικῶν» συνειδήσεων (τῶν ἐπὶ μέρους, δηλονότι, «ἀτομικότητων») «φέρει τὴν γένεσιν ἐνός ὄντος, ἀποτελοῦντος αὐτομάτως μίαν ἰδίου γένους ψυχικὴν ἀτομικότητα»ⁱ. Τὸ «ὄλον» οὐ τὰ ἑαυτοῦ μέρη ἀλλὰ ἄθροισμα τῶν μερῶν φαίνεται ὄν. Τὸ «ψυχικόν» τοῦτο «ὄν» ἐπιδραῖ ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως δρῶν ἐπὶ τοῦ «συλλογικοῦ», ἡ δὲ ἀτομικὴ συνείδησις ἀντιδραῖ ἄτε ὑφισταμένη ἐξωθεν τὰς ἐκείνου ἐπενεργείας. Γιγνομένης δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ἐπιδράσεως μεταξύ τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ προειρημένου ψυχικοῦ-συλλογικοῦ «ὄντος», «τελειοῦνται», λέγει συνεχίζων ὁ **Durkheim**, «αἱ ἀπαραίτητοι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μεταμορφώσεις τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἰδεῶν ἐπὶ τῶν διαδοχικῶν τύπων τῆς κοινωνικῆς ὑφῆς». Αἱ μεταμορφώσεις αὗται καθίστανται—κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Durkheim— οἱ ἀπαραίτητοι ὅροι ἐπὶ παντός τύπου κοινωνικῶν μετασχηματισμῶν καί, ὡς ἀποδέδεικται ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, οἱ ἐν λόγῳ μετασχηματισμοὶ οὐχ ὁμαλοὶ ἀλλὰ βιαϊότατοι ἀεὶ ἔσονται, ἀπολήγοντες ἐν τέλει εἰς ἓν καινὸν κοινωνικὸν συμβόλαιον μεταξύ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, δηλονότι, εἰς νέαν τινὰ κοινωνικὴν συνθήκην. Πάντα δὲ ταῦτα ἦν ἀεὶ, ἔστιν καὶ ἔσται «*ἕως ἂν ἡ αὐτὴ φύσις τῶν ἀνθρώπων ᾗ...*», ὡς φησι Θουκυδίδηςⁱⁱ.

10β. Προσωπικὴ σύνταξις ἀντὶ τῆς ἀπροσώπου.— Πολλαχοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματολογίας γίνεται χρῆσις τῆς προσωπικῆς συντάξεως ἀντὶ τῆς ἀπροσώπου, ὅπου ὀρῶμεν τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐκφερόμενον κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν καὶ οὐχὶ κατὰ αἰτιατικὴν, ὡς ἐπιβάλλεται παρὰ τοῦ κανόνος τῆς ἑτεροπροσωπίας. Διὰ τῆς προσωπικῆς συντάξεως ἐξαίρεται ἡ ἔννοια ἢ σημαυνομένη ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ἀπαρεμφάτου, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀπροσώπου συντάξεως προβάλλεται κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀπαρέμφατον. Ἔπονται ὡς παραδείγματα τὰ ἑξῆς:

ⁱ "Formes élémentaires de la vie religieuse", σελ. 189.

ⁱⁱ Βιβλίον III, κεφ. 82^{ov}, πρῶφ. 2^α

α'. *«Ἀλλὰ μνησθῆναι ἔδοξεν ἢ περὶ τὸ ἄσθμα νόσος...»* (= «*ἀλλὰ ἐφάνη ὅτι παρετίνατο ἢ περὶ τὸ ἄσθμα νόσος...*», Αἰσχίνου Ἐπιστολαί, 9.1.2.-9.1.3.).

β'. *«Καί μοι ἔδοξε καλὰ μὲν ἄλλως καὶ ποικίλα εἶναι τὰ χωρία...»*
(= «*Καί μοι ἐφάνη ὅτι ὠραῖαι καὶ ποικίλαι ἦσαν αἱ ἐκτάσεις...*», αὐτόθι, 9.1.4.-9.1.5.).

γ'. *«Δίκαιός ἐστι δίκην λαβεῖν...»* (Δημοσθένους *Κατὰ Πανταίνετον*, 378.5)

ἀντὶ τοῦ,

«δίκαιόν ἐστι [τοῦτον] δίκην λαβεῖν...»

δ'. *«Καὶ ἐλέγετο ὁ Δέρδας ἀποκτεῖναι ἐν τῷ ἔργῳ περὶ ὀγδοήκοντα ἰππέας...»* (= *καὶ ἐλέγετο ὅτι ὁ Δέρδας ἐφόνευσε διατῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα ἰππέας...*),

ἀντὶ τοῦ

«Καὶ ἐλέγετο τὸν Δέρδαν ἀποκτεῖναι κ.τ.λ...»

ε'. *«Περὶ δὲ τὰ μέγιστα νόσος συμβαίνει πασῶν ἐχθίστη γίνεσθαι ταῖς πόλεσιν...»*

ἀντὶ τοῦ

«νόσον συμβαίνει πασῶν ἐχθίστην γίνεσθαι...»

¹ Δοτική προσωπική δηλοῦσα τὸ κρῖνον πρόσωπον.

11. Καθόλου δὲ τὸ ἀπαρέμφατον τῆς ἀναφορᾶς ἰσοδυναμεῖ αἰτιατικῇ λαμβανομένη ἐπιρρηματικῶς καὶ δηλούσῃ τὸ «κατὰ τὰ» ἢ τὴν ἀναφορὰν (αἰτιατικῇ τῆς ἀναφορᾶς), ἐν δὲ τῇ νῦν καθομιλουμένη ἑλληνικῇ ἐρμηνεύεται τοῦτο διχῆ:

1) Τῇ περιφράσει «*στό νὰ*» + ὑποτακτικῇ ἐγκλίσει ἢ τῷ οἰκείῳ ῥήματι.

2) Ὡσαύτως διὰ μόνου τοῦ «*νὰ*» + ῥήματι ἐκφερομένῳ καθ' ὑποτακτικὴν ἐγκλιν.

Ἔπονται χωρία ἐνδεικτικὰ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων, ἀρυσθέντα ἐκ τῆς ἀπτικῆς πεζογραφίας:

• «*Δυνατὸς δὲ δοκῶ εἶναι ταῦτα πράξει μετὰ σοῦ βουλόμενος...*» (=ἔχω τὴν γνώμην (τὴν πεποίθησιν), ὅτι ἰκανὸς —ἢ ἰσχυρὸς— εἰμί εἰς τὸ νὰ κάμω ταῦτα, ἀφ' οὗ πρῶτον συμβουλευσῶμαι μετὰ σοῦ... Θουκυδίδου ἱστορία, 1.128.7.)

• «*Νομίζων (ὑποκείμενον "ὁ δὲ Πισσοῦθνης") ἰκανὸς εἶναι καταπατῆσαι τῇ ἵππῳ τοὺς Ἕλληνας*» [=διότι ἐθεώρει (ἐννοεῖται ὁ Πισσοῦθνης), ὅτι ἦτον ἰκανὸς (ἢ «εἶχε τὴν δυνατότητα») νὰ κατασυντριψῇ τοὺς Ἕλληνας διὰ τοῦ ἵππικοῦ σώματος... (Ξενοφῶντος Ἑλληνικά, 3.4.12.). Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τὸ ἀπαρέμφατον «*καταπατῆσαι*» ἐκλαμβάνεται ὡς διορισμὸς τῆς ἀναφορᾶς εἰς τὸ ἐπίθετον «*ἰκανός*»).

• «*Μηδ' ἂν δεινότατος ἦ λέγειν...*» (=δεινότατος εἰς τὸν λόγον... Αἰσχίνου, «Κατὰ Τιμάρχου», 20.4.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΚΑΚΡΙΑΔΗ Ι. Θ., Ἑρμηνευτικὰ σχόλια στὸν ἐπιτάφιο τοῦ Θουκυδίδου, ἐνδεκάτη ἐκδοσις, Ἀθήνα 2002.

ΜΠΑΡΜΠΙΑ Ι.Α., Θουκυδίδης, Περικλέους ἐπιτάφιος, Ἀθήνα 2002.

ΠΑΠΠΑ ΦΙΛ. - ΦΙΛΙΠΠΑ, *Θουκυδίδου ιστορία, επιστημονική εταιρεία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων «Πάπυρος», ἐν Ἀθήναις, 1953.*

ΤΣΑΝΤΑΝΟΓΛΟΥ Κ., *Νέα ἀποσπάσματα ἑλληνικῆς γραφῆς ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ Φωτίου. Δημοσίευμα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐν Ἀθήναις, 1984.*

ΚΑΚΡΙΔΗ Ι., *Περικλέους, Ἐπιτάφιος, Ἀθήνα, 1959.*

ΖΗΚΙΔΟΥ Γ., *Θουκυδίδου, ξυγγραφή, Ἐπιτάφιος, Ἀθήνα.*

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ Γ., *Σχόλια στὶς δημηγορίες τοῦ Θουκυδίδη, Ἀθήνα, 1978.*

ΜΙΚΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗ ἘΜΜ., *Θουκυδίδεια. Ι. Ἀναθεώρηση τοῦ παρελθόντος ἀπὸ τὸν Θουκυδίδη, Ἀθήνα, 1991.*

ΣΤΑΜΟΥΛΗ Σ., *Φιλοσοφικὴ ἀνάλυση τῶν δημηγοριῶν τοῦ Θουκυδίδη, Ἀθήνα, 2004.*

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ Κ., *Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμος Α' (ἐκδοτικὸς οἶκος ΣΕΦΕΡΛΗΣ, ἐν Ἀθήναις τύποις τῷ 1955), τόμος Β' (ἐκδοτικὸς οἶκος Ν. Δ. ΝΙΚΑ, ἐν Ἀθήναις τύποις τῷ 1950).*

ΠΑΠΑΔΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ι., *Ἀριστοτέλης, Ἀθηναίων πολιτεία, πρόλογος: ΝΙΚΟΣ ΚΟΝΟΜΗΣ, ἐκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ, Ἀθήνα, 2009.*

ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗ Κ., *Ὁ Ἐπιτάφιος. Σεμινάριον τῆς 13^{ης} Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1985.*

ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΔ. Ν., *Ξενοφῶντος Ἀθηναίων Πολιτεία, ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σημειώσεις, ΠΑΠΥΡΟΣ, ἐν Ἀθήναις, 1938.*

ΡΑΓΚΑΒΗ Α. Ρ., *Ἄπαντα τὰ φιλολογικά, Πολιτικαὶ ἀρχαιότητες τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι, περιγραφὴ τῶν κυριωτέρων πολιτευμάτων τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ῥίζου τοῦ Ῥαγκαβῆ, τόμοι II καὶ III, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ, 1888.*

ΚΑΤΑΙΒΑΙΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ., *Γραμματική τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, μάλιστα τῆς ἀττικῆς διαλέκτου*, ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, 1889.

ΒΑΜΒΑ ΝΕΟΦΥΤΟΥ, *Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. ΚΟΡΟΜΗΛΑ καὶ ΠΑΣΠΑΛΛΗ, 1849.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Β. Δ., *Συντακτικὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐκδόσεις «ΒΙΒΛΙΟΕΠΙΛΟΓΗ», Γ. Ἀναστασάκης, Ἀθήνα.

ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΥ ΑΧΙΛΛΕΩΣ Α., *Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τὴν τετάρτην καὶ πέμπτην τάξιν τῶν Γυμνασίων*, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1966.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Δ., *Μέγα λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (δημοτικῆ, καθαρῆς, μεσαιωνικῆ, μεταγενεστέρᾳ, ἀρχαία)*, ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ Χ. ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ἐν Ἀθήναις 1964.

ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΥ Ι., *Λεξικὸν ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης*, Ἀθήνα 1999.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΡΟΥΣΣΟΥ, *Ἡράκλειτος: Ἀποσπάσματα: Προλεγόμενα, κείμενο, μετάφραση, σχόλια, μαρτυρίες, λεξιλόγιο καὶ πίνακες*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. ΚΑΡΑΒΙΑ, Ἀθήνα 1971.

Β' ΕΕΝΗ

MARCHANT, E. C., *Thucydides: Books I-II*, London: Macmillan, 1969.

JONES, H.S., *Thucydidis Historiae: Volume 1, book 2*, Oxford: Clarendon Press, 1967.

JOWETT B., *THUCYDIDES: Volume II*: Oxford at the Clarendon Press, 1881.

CHARLES FORSTER SMITH, *Thucydides: Volume I, book II*: Harvard University Press.

DOVER, K. J., *Thucydides. Greece and Rome*: Oxford: Clarendon Press, 1973.

FINLEY, J. H. *Thucydides*: Cambridge, MA: Harvard University Press, 1942.

DIONYSIUS of HALICARNASSUS: *On Thucydides* (Translated by and with a commentary by W. K. Pritchett): Berkeley: University of California Press, 1975.

RAWLINGS, HUNTER R., III. *The Structure of Thucydides History*: Princeton: Princeton University Press, 1981.

ROMILLY J. de, *Ιστορία και λόγος στον Θουκυδίδη*, μτφρ.: Ελένη Ι. Κακριδή, Μορφωτικόν Ίδρυμα Έθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθήνα, 1988.

ROMILLY J. de, *Η οικοδόμηση τῆς ἀλήθειας στον Θουκυδίδη*, μτφρ.: Σταῦρος Βλοντάκης, ἐκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Ἀθήνα, 1994.

ROMILLY J. de, *Ο Θουκυδίδης και ὁ ἀθηναϊκὸς ἰμπεριαλισμὸς. Ἡ σκέψη τοῦ ἱστορικοῦ και ἡ γένεση τοῦ ἔργου*, μτφρ.: Λ. Στεφάνου, ἐπιμ.: Κ. Τσιταράκης, ἐκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Ἀθήνα, 2000.

CROISET ALFRED, CROISET MAURICE, *An abridged history of greek literature*. Authorized translation by George F. Heffelbower, A.M.: THE MACMILLAN COMPANY: LONDON: MACMILLAN & CO., Ltd, 1904.

LIDDELL & SCOTT, *ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ*, Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, 1901.

OPPERMANN, H., *Aristoteles 'Αθηναίων πολιτεία*, Teubner: Leipzig, 1928.

LIDDELL HENRY GEORGE & SCOTT ROBERT, *GREEK ENGLISH LEXICON*, 7th edition with the cooperation of Professor Drisler, of Columbia College, New York: HARPER & BROTHERS, FRANKLIN SQUARE, 1883.

JONES, H.S., *Thucydides: History, volume I, [Marcellinus (4th A.C) Life of Thucydides]*: CLARENDON PRESS: Oxford, 1942.

MARCHANT, E.C., *XENOPHON, ALL WORKS, Volume 2*, 2nd edition: CLARENDON PRESS, Oxford, 1971.

ZIEGLER K., *Plutarci vitae parallelae, vol. I (Pericles)*: Teubner: Leipzig, 1964.

LEGRAND, Ph.-E., *Hérodote. Histories*: Les Belles Lettres: Paris, 1939.

VOGEL, F., FISCHER, K.T., *Diodori bibliotheca historica*: Teubner: Leipzig, 1906.

EMILE DURKHEIM, *The Elementary Forms of the Religious Life*, (translated from the french by JOSEPH WARD SWAIN): GEORGE ALLEN & UNWIN LTD: LONDON, 1915.